

GAUDEO



W. P. B.
A. C. B.



H T

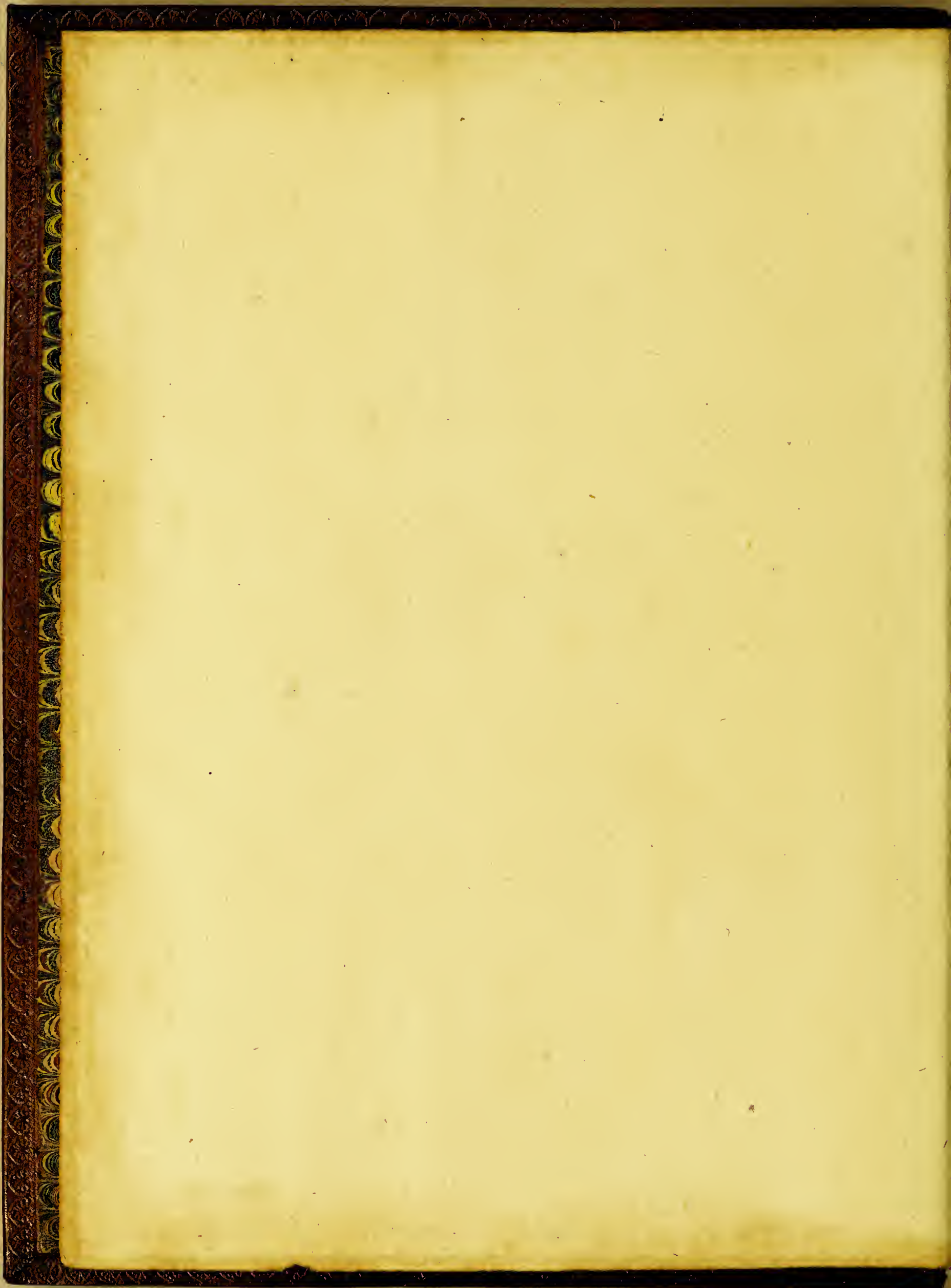
T 2 e

copy

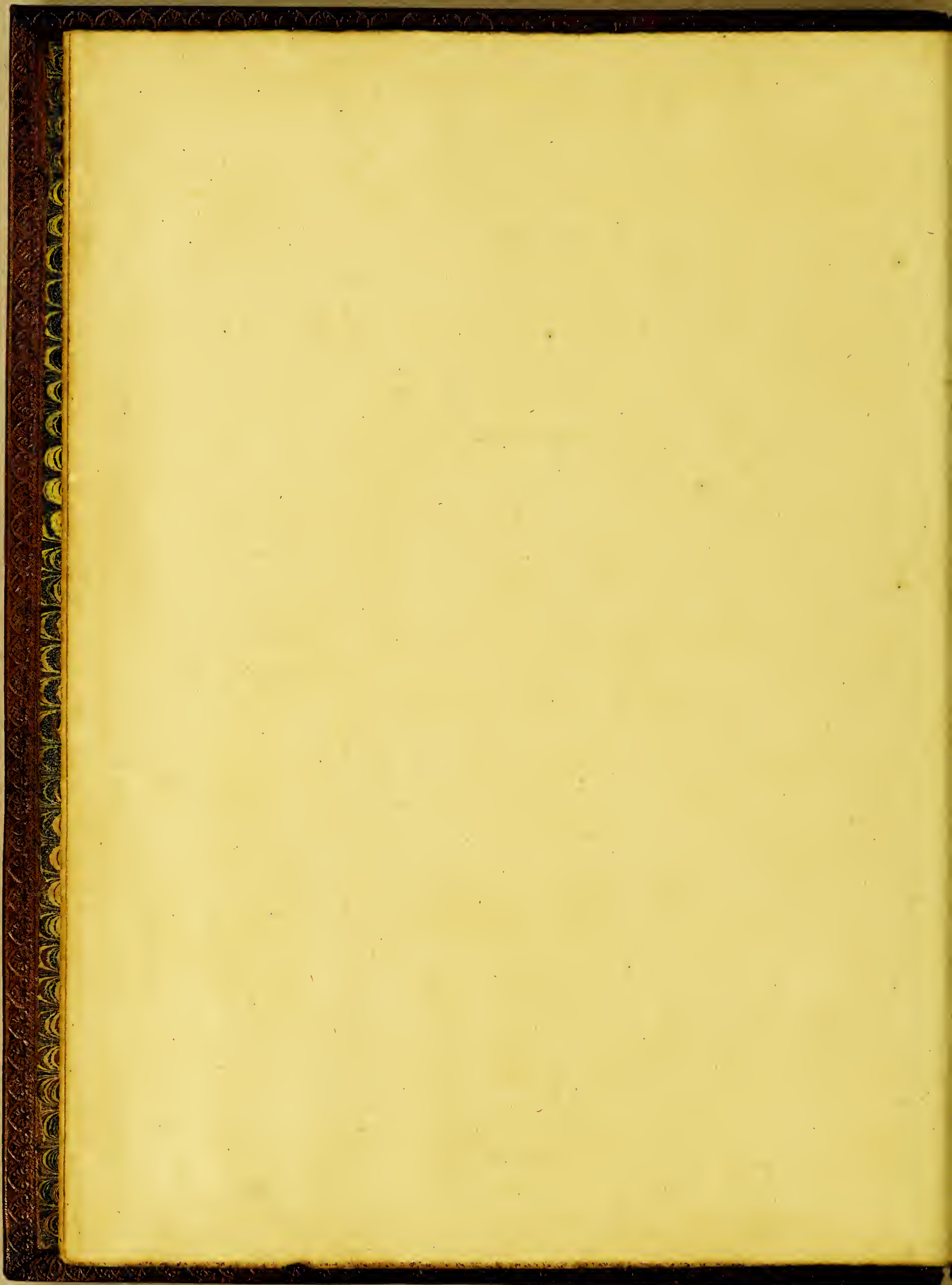


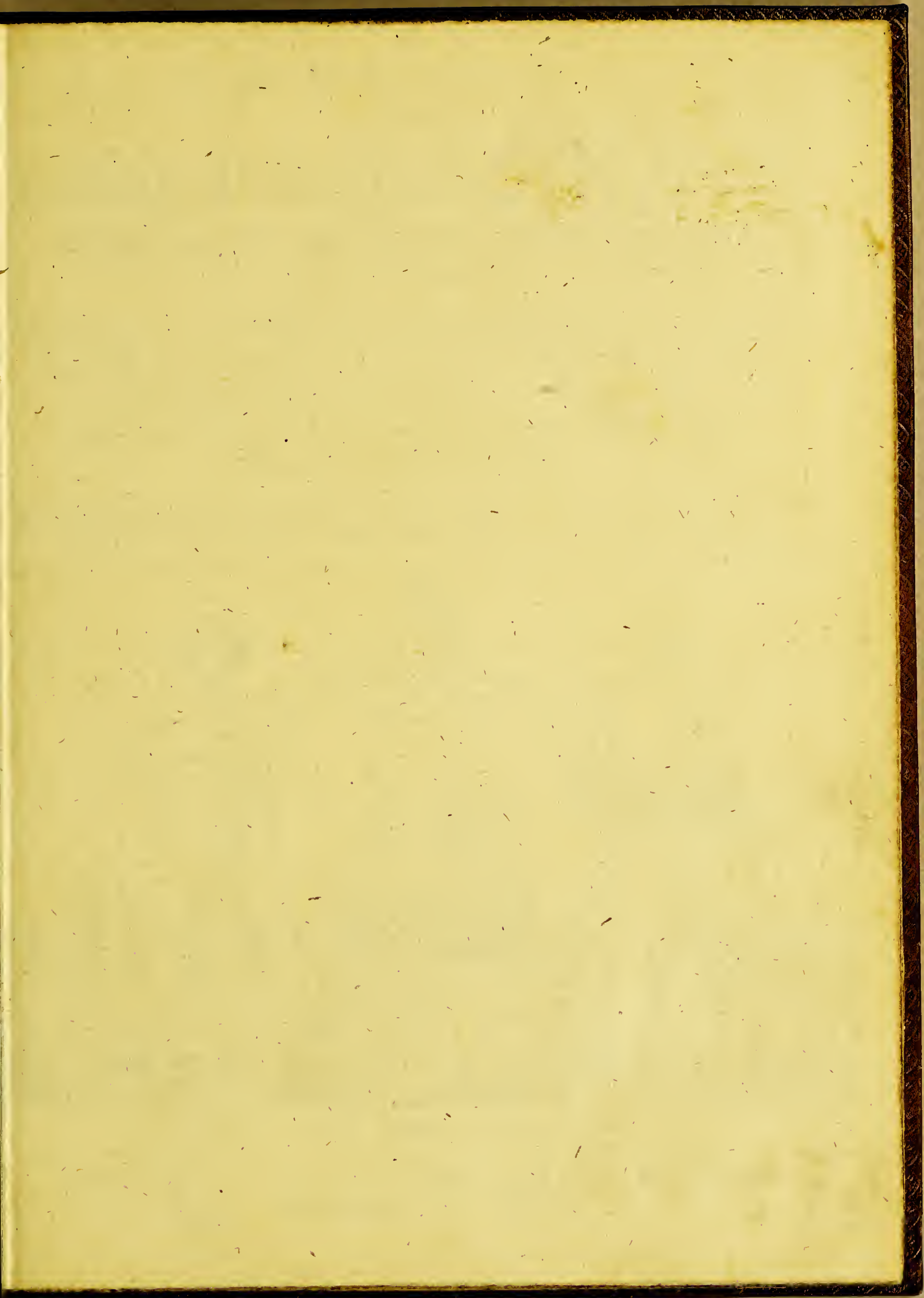
John Carter Brown.

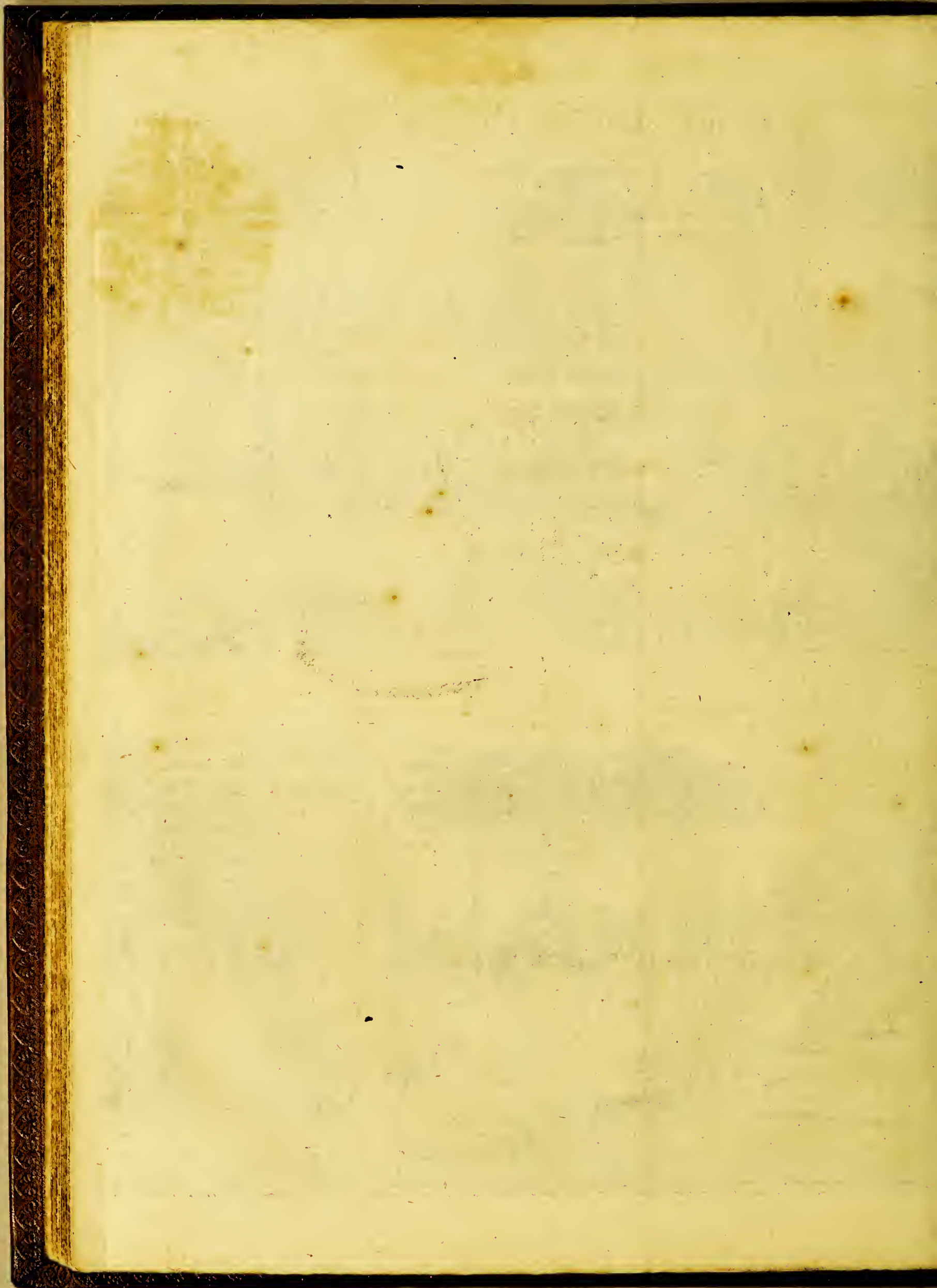




T. №. 675. —







Waerachtigh Verhael
Van de Schip-vaert op
OOST-INDIEN,

Ghedaen

By de acht Schepen, onder den Heer Admi-
rael *Jacob van Neck*, en de Vice-Admirael *Wybrand van*
Warwijck, van Amsterdam gezeylt in den jare 1598.

Hier achter is aen-ghevoeght

De Voyagie van Sebald de Weert, naer de Strate
MAGALANES.



t'AMSTELREDAM,

Door Iooft Hartgerts, Boeck-verkooper in de Gast-huyg-Steegh/
in de Boeck-winkel/ bezijden 't Stadt-huyg/ ANNO 1648.

Amsterdam

Van de Schuyt-vaert op

OOST-INDIEN.

Stroom

by de acht Schepen, onder den Heer Admi-

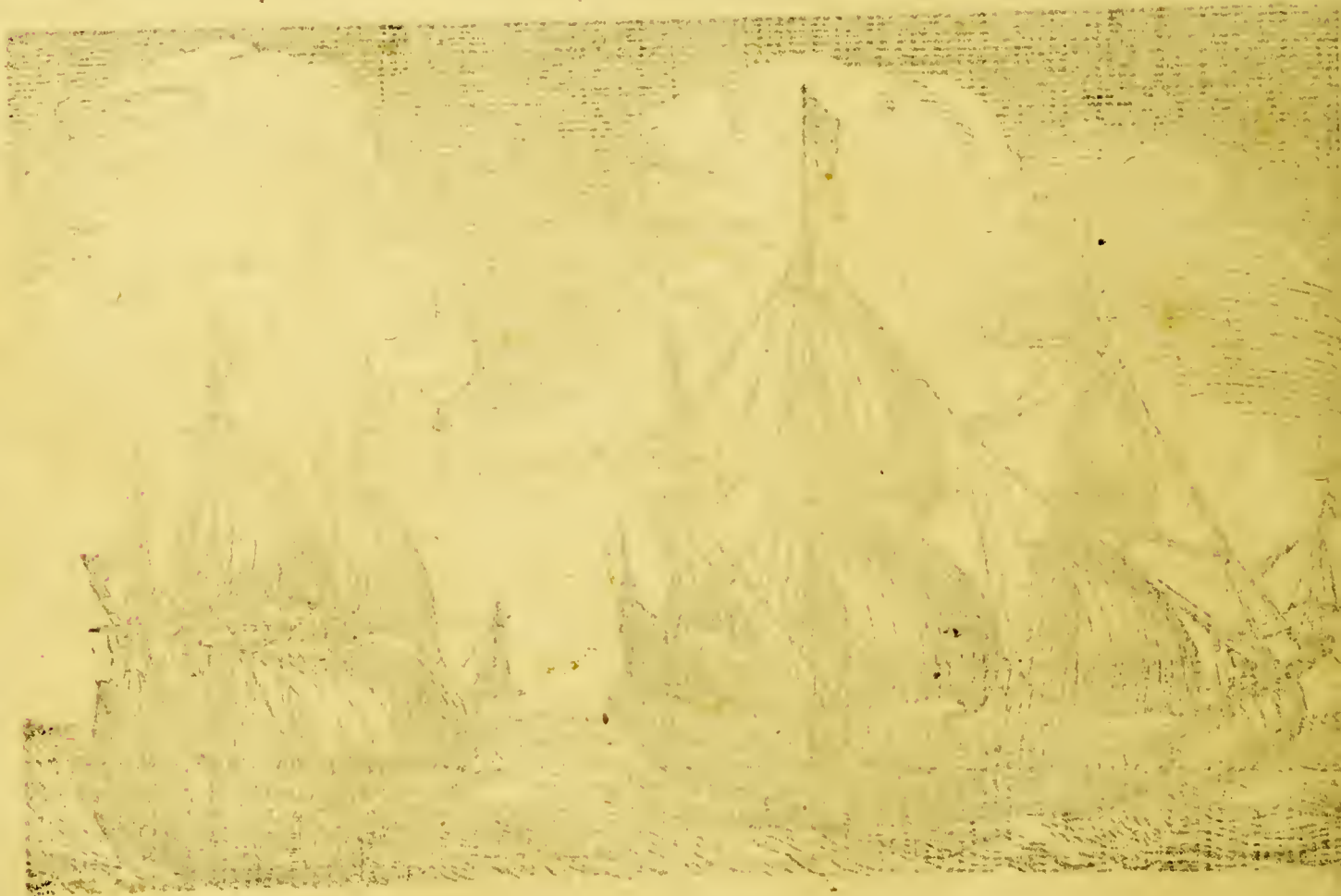
ral, Jacob van Vliet, en de Vice-Admiral, Willem van

Blommestein, op den 17ten Junij 1773.

Van Amsterdam

De uitgeverij van de Witten, naar de teekening

MAGALANES



AMSTERDAM.

De uitgeverij van de Witten, naar de teekening van de Heer van Blommestein, op den 17ten Junij 1773.

Waerachtigh Verhael

V A N D E

Schip-vaert op Oost-Indien, ghe-
daen by de acht Schepen; in den Iare 1598.

van Amsterdam uytgezeylt, onder 't beleyt van den Admi-
rael *Jacob Cornelisz. van Neck*, en de Vice-Admi-
rael *Wybrand van Warwijck*:

Ghetrocken

Uyt het Journael ofte Dagb-register, voor desen
daer van ghedruckt; ende doorgaens, tot beter onderrechtinge des
Lesers, uyt verscheyden andere Schrijvers verrijckt.



In den Iare onses Heeren 1598. hebben de Heeren Be-
wint-hebbers van d'Oost-Indische Compagnie toe-
gherust ses heerlijke Schepen/ met twee Jachten / om
te varen naer Oost-Indien. Dese Schepen / ende de
Schippers daer op varende/waren genaemt/ als volgt:

Het eerste Mauritius, daer Admirael op was Jacob Cor-
nelisz. van Neck, Amsterdammer; Schipper Govert
Jansz. ende Commijs Cornelis Heemskerck. Het tweede
Amsterdam, daer Vice-Admirael op was Wybrand van
Warwijck, mede Amsterdammer; Schipper Cornelis
Jansz. Fortuyn. Het derde Hollandt, daer Schipper op was Symon Lambertsz.
Mau, ende Commijs Uyte Nijn. Het vierde Zeelandt, daer Schipper op was
Claes Jansz. Melck-nap. Het vijfde Gelderlandt, daer Schipper op was Jan
Bruyn, ende Commijs Hans Hendricksz. Bouwer. Het seste Uytrecht, daer schip-
per op was Jan Martsz. Het groote Jacht/ghenaemt Vrieslandt, daer Schipper
op was Jan Cornelisz. Commijs Wouter Willekens. Ende 't kleyne Jacht/ghes-
naemt Over-Ysel, daer Schipper op was Simon Jansz. Hoen; Commijs Arent
Harmansz. van Alckmaer. Waren op alle de acht Schepen sterck ontrent 560
Man/ ende werden den 9 Maerte ghemonstert.

Den eersten Meye zijn sy uyt Texel t'zepl gegaen met een z. o. windt: Ende
sagen den 15 dito het Eplandt Madera, met de Eplandekens daer ontrent ghe-
legghen / die de Portugesen Desertas, dat is/ woest oft onbewoont noemen / ende

Toes
rustingel
ende nas
men van
de Sches
pen/ ende
Schips
pers.

Die uyt
Texel
t'zeple
gaen.

Schildt-
padde die
143 pont
weeght.
Passeren
de Linie.
Krijgen
de hooghe-
te van
Caep de
Bona
Speranza.

onse ghemeene Schippers De Sarters. Den 17 passeerden sy de Eylanden van Canarien / als met name Gomera ende Palma : Ende den 23. de Ilhas de Cabo Verde , by den onsen de Zoute Eylanden ghenaemt / ende onder andere 't Eylandt Mayo, ende dat van Santjago. Den eersten Junij vingen sy een Schildt-padde / weghende 143 pondt / Hollandtsch gewichte. Den 8 dito zijn sy de Linie Equinoctiael ghepasseert / ende den 25 dito de drooghten van Brasil , legghende op 18 graden bezuden de selve Linie.

Den 24 Julij hebben sy de hooghte ghehadt van Caep de Bona Speranza , ge-

legghen op 35 graden bezuden de Linie : Ende saghen den 27 dito / veel lau- ghe stroncken drijben / sommige wel van 20. oft 25 vadem / als oock groote me- nighete van Voghels / 't welck een goet merck-teecken is van de selve Caep. Den 28 dito / nae dat sy des nachts een groote storm ghehadt hadden / saghen sy een Vree-voer op de stenghe / 't welck soo klaer was lichtende / als offer een kaers op ghestaen hadde. Den 31 dito / hebben sy 't Landt van Caep de Bona Speranza ghesien.

Ankeren
onder de
hoeck van
Madag-
ascar.

Den 24 Augusti hebben sy 't Landt van S. Laurens , oft Madagascar ghesien / ende des anderen daeghs ontrent de hoeck van 't selve Landt geanchert / 't welck 't eerste was dat sy een Ancker uptwierpen sint sy upt Texel ghezeylt waren. Den 29 dito / smorgens / zijn sy de Caep S. Sebastiaen gepasseert / ende 's daeghs daer nae de Caep Juliaen.

Krijghen
Alha do
Cerne oft
Mauri-
tius Ey-
landt in't
gesicht.
Daer sy
een goede
Haven
ende ver-
berfchinghe
vanden.

Den 17 Septembzis kregghen sy een Eylandt in't ghesichte / by den Portu- gesen genaemt Alha do Cerne , 't welck groote blijfchap maecte onder de Sche- pen / als verhopende datter Water ende ander verberfchinghe soude te bekomen zijn / welke sy noodigh van doen hadden / om dat het scheurbuyck sich onder de maets begost te verheffen. Daerom sy oock den 18 dito / 's smorgens / met twee Schuyten volcks nae 't Landt gheroeyt zijn / waer van de eene een schoon be- sloten Haven ghebonden heeft / daer men wel met bijstigh Schepen soude heb- ben moghen in legghen / beschut van alle winden / ende met seer moye ancker- grondt. De maets teghen den avondt weder t' Scheep komende / brachten acht oft neghen groote ende seer veel kleyne Voghelen mede / die sy metter handt ghe- grepen hadden / hebbende oock heel schoon Water gebonden / dat van 't gebergh- te quam af-loopen / soo dat het de schoonste Haven is om te verberfchen die men soude konnen wenschen.

Samme
Vogelen
metter
handt ge-
grepen.

Den 20 dito is het meeste volck van alle de Schepen aen Landt geweest / al- waer een Predicatie ghedaen werdt by seker Dienaer / varende op 't Schip van den Vice-Admirael. Nae de Predicatie danckten ende loofden sy den Almo- ghenden Godt dat hy haer ter plaetse gebzacht hadde daer sy haer verberfchen mochten / want hadden sy daer niet aen-gekomen / veele en souden 't niet nae ver- telt hebben. Dit Eylandt werdt van hun ghenaemt Mauritius, om oorsaeck een peder ghenoech bekent / onnoodigh alhier te verhalen. Den 21 dito zijn sy naer een ander plaetse van 't Lant gebaren / om te sien of daer eenigh volck op woon- de / maer en hebbender niet een mensch op vernomen. Hier vingen se groote me- nighete Voghelen / die / als de maets daer by quamen / bleven sitten / ende niet eens en wisten van opblijghen / alsoo dat syse metter handt grepen / daer door ver- merckende dat het een onbewoont Landt moeste wesen.

Den
Indiaen

Den 27 dito heeft secker Indiaen / die sy de reyse te booren van Madagascar mede ghebrzacht hadden / het Christen-gheloobe aenghenomen / ende hem laten Doopen.

naer Oost-Indien.

§

Doopen/zijnde ghenaemt gheworden Laurens. Den 29 dito hebben sy noch een laet hem
ander plaetse op't voorszreben Eylandt besocht / daer veel Cocos boomen ston-
den/ waer van sy ettelijcke vruchten mede vruchten / maer vernamen nergens
gheen volck.

Beschrijvinghe van't Eylandt de Cerne, nu gheheeten

Mauritius, legghende op 21 graden bezuyden de
Linie Equinoctiael.

Dit Eylandt begriipt vijftien mijlen in't ommegeen / weynigh meer ofte
min; ende heeft (soo ghesepdt is) een seer schoone Haven / alwaer het vooz't
gat hondert ende meer bademen diep is. Het is een seer hoogh bergh-achtigh
Landt/ ende de Berghen zijnder heel groen bewassen met Boomen / meest wil-
de / dan datter somtijds een Palm-boom ende Palmitas-boom onder loopt / die
nochtans veel beter ende schoonder zijn in de Daleyen. De Berghen zijnder
soo hooghe / dat het Landt meest den tijdt met Wolcken bedeckt is / ende daer
soms tijds sulcken roock ober gaet / datmen qualijck sien mach. Het isser meest
al steenachtighe grondt: doch / niet teghenstaende / seer vruchtbaer van wilde
Boomen / die soo dicht staen / datmen der nauwelijcks door en mach passeeren.
't Hout van dese Boomen is soo schoonen Ebben-hout als in eenighe Landen
mach gebonden worden / swart als peck/ende glat als Elpen-been; men vint
mede dat schoon roodt is / ende ander / dat soo geel is als Wasch; ende is van't
selve dziederlep tot een proebe mede ghevracht in Hollandt / ende uytnemende
schoon bebonden. De Boomen hebben van buyten seer dicke groene schorsen/
ende daer onder het Ebben-hout. Dit Eylandt heeft oock veel Palmitas-boomen,
waer van de onse goede verberschinghe hadden. Dese wassen ghelijck de Cocos
boomen/ende boven aen den boom is een dicke krop/die hieuwen sy af/ende daer
was seker pit in / 't welck sy uyt deden ende op aten/ daer somtijds salaet van
makende / 't welck hare lichamen seer purgeerde: is soo wit ende soet als een
Kaep / dan doorghesneden zijnde / wat schelfferachtigh. De onse hebben op dit
landt sekere hutten gemaect / ende de siecken die sy t'scheep hadden daer in ge-
vracht / die in korter tijdt weder gesont wierden: waer uyt te bemercken was/
dat het een gesont Landt moeste wesen. De Zee isser uyttermaten visch-rijck/
soo de maets / visschende met een Zeghe / in eenen hael wel derde-half tonne
visch vinghen/ ende konden het net qualijck aen-halen door de groote menichte
der visschen/welcker ghelijcke by ons niet en zijn/uytgenomen Mel ende Baers/
die sy hier mede vonden/doch niet veel. Sy vinghen onder andere een kroch die
soo groot was datter een heel Schip volcks twee maeltijden genoegh aen t'eten
hadden. Daer zijn oock overbloedigh veel Schildtpadden / soo groot / dat de
maets met haer bieren op een van de selve stonden/ welke met haer alsoo voort
kroop: De schelpen oft schilden waren soo groot/ dat sy met haer tinnen in een
van die konden sitten. Het gheboghelte / ende met namen de Cortel-dupben/
zijnder met meenichte / soo dat drie van de onse op eenen achtermiddagh ghe-
vanghen hebben hondert ende vijftigh Cortel-dupben: ende hadden sy'er meer
konden dragen/ soudender meer met der handt gegrepen ofte met stacken doodt
ghesmeten hebben. Sy vonden oock wel Keyghers / dan die kondense niet
grijpen/

Grootte.

Gestalte.

Grondt.

Gewas.

Ebben-

hout.

Palmitas-

boos-

men.

Ghetems-

verthept

van de

locht.

Vissches-

rijck-

ijck.

Groote

Schildt-

padden.

Ghebos-

ghelte.

Walgh-
vogels.

grijpen/ maer werdense terstont upt het gesichte quijt/ mits sy haren wijck in't geboomte namen. Daer waren oock wilde Gansen/ doch wepnigh/ ende groote menighthe van graeuwe Papegaepen. Onder andere warender secker Vogels/ seer soo groot als by ons de Swanen/ met groote hoofden/ ende op het hoofst een bel/ in maniere van een kapken/ hadden geen bleughels/ dan in plaetse van dien/ 3. oft 4 swarte pennelkens/ ende daer haren steert soude staen/ stonder 4. oft 5 gekrulde pluymkens/ van couleur graeuwachtigh. Dese Vogels noemden de onse Walgh-vogels, eensdeels om dat sy/ hoe lang datmense oock zood/ eben hart ende taep bleben/ behalven de maghe ende borst/ die seer goet waren: eensdeels oock/ om dat sy/ dooz de menighthe van Cortel-duyfkens/ die sy konden bekomen/ genoeghsaem de walge kregen van de boorz Vogels. Dit landt/ op't welck de onse noch menschen noch geenerley vierboetigh gedierte en hebben konnen binden/ is immers soo dienstelijck in't heen baren / om te verberfchen / als 't Eylandt van S. Helena in't wederom keeren. Sy bondender wel 300 pont Wasch / daer Griekische letters op stonden / als oock een Bobe-net / met een Windt-boom/ ende groote Rie/waer upt sy wel saghen datter een Schip moest ghebleben zijn. De Vice-Admirael heeft op dit Eylandt aen een Boom doen ophangen secker compartement van hout/ om offer eenige Schepen aen quamen/ dat sy sien souden datter Christenen geweest waren; Hier op waren gesneden de wapens van Hollandt/ Zeelandt ende Amstelredam/ met dese woorden: Christianos Reformados, Gereformeerde Christenen. De selve Vice-Admirael heeft oock op een blacke plaetse alhier/ wel vier mael soo groot als den Dam tot Amsterdam/ een Cupn laten aspalen/ ende die met allerhande vruchten bezaept ende beplant/ om te sien offer pet soude willen wassen/ ende dat tot boozdeel van andere Schepen/ die daer souden moghen komen om haer te verberfchen/ latende daer met eenen somnige Hoenderen/ om boozt te setten ende te vermenighbuldigen.

*Tot den Leser.*De sche-
pen ver-
stecken
van mal-
kanderen.

DE goetgunstige Leser sal weten, hoe dat alle de acht Schepen by den anderen zijn gebleven tot neffens de Cabo de Bona Speranza, alwaer sy door groot onweder op den 8 Augustij 1598. van den anderen gheraect zijn: ende de vijfve, namentlijck Amsterdam, Zeelandt, Gelderlandt, Uytrecht, ende 't groote Jacht, ghehaemt Vrieslandt, zijn vervallen op't Eylandt Mauritius, daer sy veertien daghen stil laghen, sonder van d'ander drie, namentlijck Mauritius, Hollandia, ende 't kleyne Jacht, ghehaemt Over-Yffel, te weten: welcke drie aen't Eylandt Santa Maria gelandet waren, ende van daer t'zeyl gegaen naer Bantam. Waerom wy eerst in't korte sullen verhalen wat haer op't voorschreven Eylandt tot Bantam, ende op de wederom reyse bejeghent is, ende dan weder keeren tot onse voorghenomen beschrijvinghe van de eerste vijf Schepen.

De drie Schepen ghekomen zijnde onder 't Eylandt S. Maria, hebben aldaer booz eerst den Coning ofte Phulo gebangen genomen/ die booz sijn los-geldt gaf een Roe met een vet Kalf. Sy en bonden op dit Eylandt niet besonders / want het was buyten tijts/ ende d'Ozaenjen en hadden maer bloessem/ doch Supcherriet ende Hoenderen warender tamelijck wel te bekomen. Daer leggende/ sagen sy een breekt weyt-spel. In een Canoa oft Schuyptjen waren seckere Indianen, die een Walvisch in't gesicht hadden: ende om dien te bangen / boeren daer nae toe/

toe/ende wierpen hem een Harpoen-pser in't lijf/ daer een lange touw/van vasten van boomen gemaect/bast aen was; de walvisch hem ghequetst bindende/schoot door't water/en sp lieten hem soo lange bot met het tou/als 't selve mocht recken: doe trock hy de Canoa voort/die slingerende of het een stropken geweest hadde: dan de Indianen, haer verlatende op het swemmen / pasten daer niet op/of sp omgetrocken werden. Dit een tijdt lang geduert hebbende/is hy ten lesten machteloos gheworden/ende sp trocken hem tusschen windt ende water onder't landt/ alwaer sp hem met het leeghste water in stucken hieuwen / ende elck nam daer van soo veel als hy begeerde. De onse konden daer mede genoegh van ghecregen hebben/maer het sach'er soo speckachtigh upt/dat sp't niet en begeerden.

Van daer voeren sp nae de groote Bape van Anton Gil, alwaer sp hare vaten bulden met water. De Indiaen/die sp d'ander reys mede genomen hadden/genaemt Madagascar, mocht hier wel ghebleven hebben/dan seyde/dat hy'er onbekent was/ende lieber wilde met den onsen ghekleedt gaen/dan daer naecht. In dese Bape en bleben sp maer vijf daghen / bermidts datter weynigh oft gheen verberschinghe te bekomen was/upt oorsake dat de Coningen teghen den anderen Oorlooghyden/ende een van haer dootd gheslagen was/ soo dat de Inwoonders selve van hongher ende ghebreck verginghen.

C'zepl gegaen zijnde na de boorz. vijf dagen / zijn sp met goeden spoet gekomen tot boorz de Stadt Bantam, op den 26 Novembz 1598. Ende hebben terstont de vrientschap gesocht van die van der Stadt/ varende te dien eynde/ Cornelis Heemskerck, Commijs op den Admirael/ aen landt / om met haer te handelen/ doch sp meenden het waren de selve luden/die't Jaer te boorzen van daer ghescheyden waren / ende hadden sich soo langhe in Zee ghehouden; daer by segghende dat het Zee-roovers waren / ghelijck haer de Portugesen boorz desen wijs ghemaect hadden. De onse hebben haer selve verdedicht/ ende aen landt gesonden den Abdul, die sp d'ander reys mede genomen hadden. Dese met haer spreekende/maecte dat sp gehoor kreggen/ende hare gheschencken presenteerden aen den Coning / die maer een kindt en was: dan de oberste Gouverneur oft Cipate, die Coninglijcke macht hadde/heeft de geschencken upt 's Coninck's name seer danckelijck ontfanghen: namelijk een Vergulden Kop / met seeckere Pluweelen ende Zijde Lakenen/eenige schoone Glasen ende Vergulde Spiegel. Daer-beneffens werden hun oberghelevert de ghezeghelde Brieven van de Ho: Mog: Heeren Staten / ende sijne Princelijcke Excellentie / welke met grooter eerbiedinge/ al kruppente/ werden ontfanghen. Dit aldus ghepasseert zijnde/ hebben sp met die van Bantam begonnen te handelen / soo dat sp / eer vijf weken ten eynde quamen / meest alle hare ladinge hadden. By de vier weecten boorz Bantam gelegen hebbende/quamen d'ander vijf Schepen/wel gheconditio-neert/ aen-gezepl / geen ofte weynigh kranck volck hebbende. Daer sagh men hare Topstanders ende Wlaggen waepen/elck den anderen eere aen-doende met schieten ende vergasten/naer des landts gebuyck. De Prauwen quamen haer stracks aen boort met allerhande verberschinghe / die sp om tinne-werck tegen den onsen bermanghelden / ghebende boorz een tinne-lepel soo veel eetwaren als eender in een dagh ofte twee van doen hadde. 't En dede de eerste drie Schepen gheen goet/dat Abdul verklaert hadde/datter noch soo veel Schepen achter waren/ende noch andere quamen upt Zeelandt / want moesten daerom boorz 55 pont Peper/ eerst drie/ende daer na vier Kealen van achten geben/ ende 't was

Hoe de Indianen de Wals visschen vanghen;

De drie Schepen komen boorz Bantam. Daer sp versoeken met vrientschappe te mogen handelen.

Ende den Coningh beschencken.

Handelinghe met die van Bantam. De schepen komen wederom by cen.

Ende
de vier
keeren/
gheladen
zijnde/
naer hups
toe.

al om Kealen dat de Inwoonders riepen/ de kramerijen en warenden verre-na
soo wel niet begeert. Tot de boorschepen die eerst aen-gekomen Schepen heef-
ter noch een op Hollandt geladen/ te weten het groote Jacht genaemt Vrieslandt.
Dese / naer dat sy wel vol gheladen waren / deden aen Landt de wete / dat sy
vertrecken wilden / om een peder te betalen : Ende daer nae wel bersten zijnde/
van Rijs en ander verberffchinge/ zijn sy op den 11 Januarij 1599. vertrocken/
ende onder Sumatra gezepl/ daer sy haer Water in-namen/want het Water tot
Bantam haest wit wordt/ende op 't leste vol Mayen komt. Op Sumatra mangel-
den sy booz Messen/ Spiegghels/ Lepels/ Paelden/ Bellen ende diergelijke kra-
merije/ veel fruyten/ als Meloenen/ Concommers/ Nijun/ Looch/ ende oock wat
Peperis / die wytnemende goet was. Seckere daghen booz haer vertreck van
Bantam, namen de 4 andere Schepen/ die gedestineert waren om na de Molucas
te varen/ aen de gheladene Schepen oorlof/ ende gingen des nachts t'zeple/ met
soo grooten ghetier van schieten dat het ober 't gheheele Eplandt dzeunde/ ende
gantsch Bantam op de been was / niet wetende watter gaens mocht wesen : dan
siende dat de Schepen vertrocken/ waren daer ober seer verblijt/ want het haer
seer qualijck behaeghde/ dat de onse met acht Schepen op de reede lagen.

Komen
onder 't
Eplandt
S. Hele-
na/daer sy
haer ver-
berfchen.

De vier Schepen van Sumatra t'zepl ghegaen zijnde / zijn met goeden spoedt
ghekomen onder 't Eplandt S. Helena, alwaer sy haer acht daghen verberfcht
hebben. Dit Eplandt bebonden sy wel / als Jan Huyghe van Linschoten schrijft/
vol van allerley oberbloedt/ als Gepten/ Bocken/ wilde Verckens/ Veldt-hoen-
ders/ Duphen/ ende diergelijke/ maer dooz 't schieten van al het volck van ber-
scheyden Schepen/ die daer aen komen ende loopen jaghen/ zijnse soo schou ende
quaedt om krijgen/ dattet te veel moepten was daer nae te talen. De Geptiens
gheschoten zijnde liepen op de steple berghen / daerse niet moghelijck en waren
om krijghen. Visch en konden sy mede soo veel niet vanghen als sy wel geerne
ghehadt hadden / dan namen daer soo veel Waters in / als sy tot Hups toe van
doen hadden.

Sy hebben hier op-gheset ende laten staen eenen Pieter Gijbrechtz. Hoogh-
boots-man van 't groote Jacht / om dat hy sijn Schipper gheslaghen hadde ;
hem latende een deel broodts/ Oly/ Rijs/ hoecken om Visch te vangen/ met een
Roer ende een deel buskruyt/ ende seyden hem soo adieu.

Ende
zeplen
van daer
naer
Texel.

Den 19 Julij 1599. zijn sy onberseert ende sonder eenigh ongheluck in Texel
ghekomen/ den Heere niet konnende te bollen dancken van soo goeden ende spoe-
dighen reyse als hy haer verleent hadde/ want sy waren gheladen met vier hon-
dert last Peperis/ hondert last Raghelen/wat Massa oft Poelie/ Potemuschaten/
ende Caneel : Ende hadden dese verre reyse gins ende weder ghedaen in min
dan 15 Maenden/ ghezepl hebbende bet dan acht dupsent mijlen weeghs.

De Heeren Bewinthebbers trocken terstont van Amsterdam naer Texel/om
aldaer ordze te stellen / ende de Commijs Cornelis Heemskerck met Hendrick
Buyck reysden naer sijn Excellentie/ die sy brieven brachten met kostelijcke ghe-
schencken van den Coning van Bantam.

Den 27 Julij is den Admirael met het Schip Hollandia booz de Stadt Am-
sterdam gekomen/ met groot geklanck van 8 Trompetten/ werden van Stadts
wege met Wijn beschoncken/ende men ludde van blyschap alle de kloeken.

Volght

Volght nu de beschrijvinghe van de reyse van d'ander vier Schepen op de Moluccas.

Van de vijf Schepen leest tot Bantam aenghekomen werdt het een (soo gheseydt is) mede gheladen op Hollandt: Ende d'ander viere / namentlyck Amsterdam, Zeelandt, Gelderlandt, ende Uytrecht, over de welke als Admirael commandeerde Wybrandt van Warwijck, ende Jacob Heemskerck als Vice-Admirael / zijn den 8 Januarij 1599. van Bantam t'zepl ghegaen nae de Eylanden van Molucken: Ende hebben den 13 dito des morgens geanchert booz de stadt Jaccatra ontrent een myle van 't Landt / alwaer de Sabandar haer terstont is aen boozdt ghekomen met een Prauken / vraghende wat sy begheerden / daer op de Vice-Admirael gheantwoozdt hebbende / dat sy daer gheanchert lagen om verschinghe te koop / soo hebben d'Inwoonders gheseydt dat sy wel te vrede waren / ende datter van als ghenoech te bekomen was / presenterende den onsen secker fruyt ghenamt Mangas, by ons hier boozen in de eerste Schip-vaerd beschreven / waer teghen de Vice-Admirael haer bereerde met een Spieghelken / ende andere glaeskens van klepnder weerden.

Den 21 dito / na dat sy ontrent 4. oft 5 daghen in Zee geweest hadden / zijn sy wederom nae de Wal toe-ghelopen / ende des nachts ghekomen booz de Stadt Tuban, oft Tuban. Den 22. 's morgens broegh zijnder twee sloepen met volck naer 't Landt gheroep / ende des avondts weder aen boozdt ghekomen / mede brengende een Edelman van het Landt / 't welck een Portugese was / ende hadde 't Christen-gheloobe versaect. Dese Renegado sprack met den Admirael / ende seyde / soo sy daer drie oft vier Maenden wilden wachten / souden ladinghe ghenoech moghen krijghen tot haer belieben.

Den 23 dito weder aen Landt gebaren zijnde / ende den Coning eenige klepne gheschencken bereert hebbende / zijn sy 's avondts aen boozdt ghekomen met wel 19 sacken Rijs / die de Coning haer booz de selve bereeringhe gheschoncken hadde. Den 24. 's morgens / zijnder twee Sloepen aen Landt ghebaren / om den Coning te ontfanghen / die gheseydt hadde aen boozdt te willen komen om de Schepen te besichtighen. Aen Landt komende heeft de Coning onsen Vice-Admirael in zijn Paleys ghebracht / hem toonende alle zijn Vrouwen ende Jong-vrouwen / als oock alle sijn Beerden / die seer schoon ende wel ghehabent waren. Des middaeghs is de Vice-Admirael met des Coninghs Soone aen boozt gekomen / want de Coning selfs niet en wilde. Sijn Soone voer 's avonts weder aen Landt / ende wierdt upt de vier Schepen met 16 scheuten grof gheschut bereert / waer in hy een goedt behaghen hadde. Sy hadden hem seer ghenoodt met haer te willen eten ende drincken / maer hy heeft het om sijnnes wets wille gheweyghert.

Beschrijvinghe van de Stadt Tuban, gheleghen

op't Eylandt Java Major.

Dese Stadt Tuban is een fraeye koop-stadt / rondts-om benuert / ende met houten poozten beset / die seer net op haer maniere gemaect zijn / ende is wel de schoonste Stad op 't Eylandt Java. De Coning / na dat de onse van de Inwoon-

d'Andere
4 Schepen
gaen van
Bantam t'zepl
le / ende
ancheren
booz
Jaccatra

Komen
booz de
Stadt
Tuban,

Coningh ders verstonde/is de machtighste Coning van gantsch Java, ende kan/als hy te
van Cu- belde wil trecken / in 24 uren tijds ettelijcke dupsendt Mannen by een hebben/
ban ende soo te Paerde/ als te Voet; Hy houdt seer grooten staet/ ende een Coninghlijck
ghen Hof/met veel Edeldoms. Was een dick vet Man van middelbare stature. De
staet. ghemeenschap van de onse was hem seer lief ende weert. Op een tijt/ soo de on-
 se naer Landt boeren/quam hy met zijn Edelen ende Slaven nae 't strandt/ sit-
 tende met de beenen crups-wijs ober malkanderen/als by ons de kleermakers/
 op zynen Olyphant / in een Hupsken als een Casteelken / ter zijden afgheschut/
 ende met een of-dack boven zijn hoost / om den regen/ oft Sonne-schijn te wee-
 ren: Hy hadde een swart Fluweelen Pijken aen/ met wijde mouwen / ende die
 hem berghefeschapten waren gheweert / soo (als ghy in seecker contersept-
 sel sien meught) met Roers ende langhe Spiessen/die seer fraep zijn/ beter en-
 de langher als in ons Landt/ ende sommige hebben aen 't eynde twee lang-uyt-
 steeckende Pfers. Die den Olyphant regeerde / konde hem met een haercken
 trecken waer 't hem beliefsde/zijnde bynaest soo ras als een Peerdt. De Coning
 quam selfs tot den onsen upt/rijdende de Sloepen tegen.

Sijn Men Landt komende/ging de Coning haer booz/ ende leydese tot in zijn Pa-
Paleys. leys / het welck seer groot is / ende veel bertrecken heeft. Sy ginghen ten eer-
 sten vijf trappen opwaert dooz een nauwe poozt / doch grooter als de ghemeene
 poozten (want sy daer te Lande seer enge ende leege poozten hebben) ende qua-
 men alsoo in 't principael Paleys/wiens muren waren van gebacken steen/ende
Oly- de bloer gheplaveyt met steenen / als by ons de estricken. Eer sy noch in 't Pa-
phanten. leys quamen/ saghen sy de stallen/daer in dat staen des Coninghs Olyphanten/
 elck hebbende een eyghen dack staende op vier pilaren. In 't midden staet een
 groote hooghe pael / aen welke de Olyphanten met een keten aen haren booz-
 sten voet ghesloten staen. De grootste is een quaet ende fel Beest/ dat meenigh
 Mensch vernielt heeft / ende als noch gheboden werdende desen oft ghenen
 te dooden / doet niet alleenlyck dat / maer werpt oock den dooden op zijn
 rugghe booz des Coninghs voeten. Hy is seer groot / sterck / ende wel twee
 Mans lenghte hoogh. De Coningh sitter op / als hy teghen zijne byanden ten
 strijde gaet. Zijn snuyp was de helft wit / ende hy weter een gheweer mede te
 boeren / ende met het selve soo wel om te gaen / als eenigh Man. De ander
 Olyphanten waren twaelf in ghetale / kleynder dan den boozgaenden / maer
 elck om schoonst. Werden alle daghe elck besonder ghebracht in een Gracht
 by des Coninghs Paleys / daer sy in 't Water ghewasschen worden / ende
 hare Meesters leerense legghen / omkeeren ende meer andere dierghelijcke
 konsten.

Waga- In 't Paleys komende / werdt hun booz eerst ghetoont een seecker Hups/
gie-ka- ghelijck als in seecker conterseptsel te sien is ; hier werdt des Coninghs ba-
mer. gegie bewaert in sekere kisten / die'r veel waren / ende twee drie hoogh op mal-
 kanderen stonden / zijnde 't heele Hups daer af vol. Als hy erghens treckt/
 neemt hy al dees bagagie met hem. Naest daer aen is het Hups daer zijne strij-
Hanen- dende Hanen in bewaert worden / hanghende elck in een korf ; als by ons de
hups. Leuwericks-korven ghemaect van stocken by-naest twee vingheren dick. De-
 se hebben al mede hare toesienders / diese boeren / schoon maecken / ende leeren
 bechten ; sy zijn te quader om dat sy aldus ghesloten sitten / ghelijck met ons
 de bandt-honden de quaedtste zijn / ende bechten met sulcken furie dattet won-
 der

der om sien is / ghelijck men in de boozgaende Schip-baerdt breeder mach lesen. Volghet het Hups van de Papegaven / welke niet en zijn soodanighe alffer ^{Dape-} ^{gaven-} ^{hups.} by ons in menighe ghebracht worden / maer veel schoonder / ende niet heel groot. De Portugesen noemense Noiras. Op de borst ende beneden 't heele lijf zijn sy schoon glinsterende root / hebbende boven op den rugghe een goudt-geele placke / de vleughels zijn groen ende blaew onder malkanderen ghemengelt / onder de vleughels zijnse seer schoon incarnaet. Sy zijn in gheheel Indien / hier meer ende daer min / soo begheert / dat sy van acht tot ober de tien staelen van achten het stuck konnen ghelden. De onse hebbender een / doch niet van dese schoonste / levende t'Amsterdam ghebrocht / die 170 gulden heeft moghen ghelden. Jan Huyghen schrijft dat de Portugesen dickwoils versocht hebben dese Papegaven ober te brenghen / maer te bergheefs / ende dat van weghen hare teerheydt. Zijn seer vriendelijck / ende weten hare Meesters wonder nau te kennen ende streelen / plupsen hem zynen baert / ende hooft-hapz / tasten hem in de mondt ende ooren / sonder seer doen ; maer een breevende / als die haer aen komt / bijten sy als een quade Hondt. Van daer leyde de Coning ^{Honden-} ^{hups.} de onse in zijn Honden-hups / die mede elck besonder ghebonden stonden / ende haren besonderen Meester hadden / diese leerde / soo tot de Nacht / als anders. De Coning braeghde offer in Hollandt groote Honden waren / waer op sy antwoorden dat jae / ende wel soo groot als des Koninghs klepne Peerden / oock soo fel dat sy teghen een Man durben onthouwen / ende die somtijdts oock wel vernielen. Hy braeghde bozder / offer oock groote Peerden waren / sy antwoorden / soo groot als uwe klepne Olyphanten / daer de Coning om lachte / meynende dat sy jockten / maer siende dat het ernst was / heeft begheert datmen hem een van die groote Peerden ende Honden wilde brenghen / 't welck sy sepden niet wel moghelijck te wesen om doen.

Wt het Paleys van den Coningh komende / ende dooz een engh poortken gaende moet men ober een steene bugghe / ende dan komt men neffens 't Hups ofte plaetse van de Eenden / zijnde van sulcken fatsoen als de onse / dan groo- ^{Eenden-} ^{hups.} ter / ende meest al wit. Sy warender in seer grooten ghetale / ende hadden boven haer (als men in seker conterfeytsel sien mach) een dack / tot beschut van de hitte der Sonnen ; hare eperen zijn de helft grooter als hemmen eperen. Wt desen Hof bracht haer de Coning weder dooz een engh poorte / in seker vertreck ^{Wou-} ^{wen} ^{hups.} by vier van zijne getrouwde Wijven / waer van de twee oudtste hem te ghemoet quamen / staende neffens de deure. By dese vier Vrouwen hadd' hy ses Soonen ende twee Dochters. In de kamer komende saghense zijne twee jonghste ghetrouwde Vrouwen achter een mat kijckende / dese werden van seckere oude Slabinnen ghedient. Bupten dit Hups saten seckere zijne by-wijven / al ghekleedt met sijne Katoene doecken. Daer nae werdense wederom dooz een nauw poortjen / daer een dick Man niet wel dooz en soude konnen / in een plaetse ghelepdt / die met een muer af-gheschoten was : alwaer haer een heel deel van des Coninghs by-wijven vertoonden / sittende in ordeninghe ende ghekleedt als de boozgaende : dese hebben hare wooninghen rondt-om de muer / ende de minste dient altijdt de meeste / nae dat sy by den Coningh in meerder oft minder estime zijn. Van dees plaetse quamense noch in een ander / die mede met by-wijven beset als boozen / soo dat sy in alles wel drie hondert sterck waren.

Slaep-
kamer.

De Leser sal weten dat de Hollanders twee mael dese Heerlijckheydt des Conings van Tuban gesien hebben/ maer niet al op een tijdt: de leste reyse waeren sy stercker van volck/daerom al de reste gewesen werdt dooz een enge poortken bupten 't Paleys te gaen / ende bleven alleen haerder drie by den Coningh/ die haer bracht in de Kamer van de Cortel-dupben / zijnde sijn Slaep-kamer: daer gingh hy legghen op een Bedde van Zijde / met block-zijde ghebult/ ende de Kussens van ghelijcke. De Beddstede was als een Outaer ghemaect / van de grondt op van graeuwe steen/ rondtom behouwen met loof-werck / ende boven/ daer 't Bedde op lagh / wat breeder / doch al mede van steen: 't welck ghedaen werdt om de koelte. Daer werdt booz de drie Hollanders een Matgen ghespreyt/ om op te sitten/ plat op de Aerde neder / 't welck alsoo haer manier is: ende de Coning ondervraeghde haer wat sy booz een Prins ofte Heer hadden/ 't welck sy hem dooz een Colck wijdt ende breedt vertelden. Van krijghs-saechen hoort hy alderlieffst / ende was seer verwondert als de onse hem seyden dat sy soo meenigh Jaer teghen den Coning van Spaenjen gheoorlooght / ende hem soo veel stercke Steden af-ghewonnen hadden: als oock / dat sy soo veel volckis te paerde ende te voete/ maer booznemelijck soo veel Schepen van Oorloghe te Water brochten. Terwijlen dat dit discours gheschiede/ quamder een oude Slavinne / draghende op haren rugghe een van des Conings Dochters/ ende die neder-settende booz sijn Bedde; Sy hadde dicke Goude ge-emaillerde arm-ringhen aen hare armen / ende stondt alsoo metten Coning haren Vader en speelde / wiens Slaep-kamer mede al open was / ghelijck mee t alle de Hupsen op Java zijn / om de koelte wille / ende worden met Gordijnen toegheschoben / alst haer belieft. De Cortel-dupben hinghender binnen in korbeyden / welcker sporten alle ghereghen waren met koralen van verscheyden kleuren / dat seer fraey ende cierlijck om sien was: rondtom sijn Bedde hingh het daer vol af.

Deerde-
stallen.

De Coning liet den onsen oock sijne Deerde-stallen sien / welck seben in ghetale waren/maer in elck en was niet meer dan een Deert aen sijn kribbe gebonden. De stallen waren ter zijde al met sporten gemaect/ende onder met tralien/ daer de buyligheydt dooz viel/ende wech ghedaen werdt/ soo dat meenigh Bozgers Hups soo goet ofte fraey niet en was als dese stallen. De Deerden waren niet groot/maer schoon: dun van beenen/ende seer snel in't loopen. Worden by den Indianen in weerde gehouden / om datter niet al te veel en zijn. Het tugh is op haer maniere by cierlijck / soo dat het by ons al wat besonders zijn soude/ ende booz fraey ghehouden worden.

Hande-
linge van
Tuban.

In dese Stadt wonen seer veel Edelluyden / die grooten handel doen in't hoopen ende verkoopen van Zijde / Kamelot / Catoene Lijnwaet / ende kleetjens die sy om't lijf draghden/ende aldaer oock wel gemaect worden. Sy laden hare Joncken oft Schepen met Peper / ende voerense naer Baly, alwaer sy hare waeren vermangelen aen kleetjens van slecht katoenen doeck/die aldaer met meenichte gebrocht worden. Dit goetjen aldus ingemangelt hebbende/voeren sy wijder naer Banda, Ternate, die Philippinas, ende ander omleggende Landen/ daer sy die kleetjens weder vermanghelen aen Foelie / Poten ende Raghelen/ ende daer mede geladen zijnde/ keeren sy weder na hups. De gemeene man geneert hem ghemeenelijck met bisschen/ ende beesten aen te houden/ want aldaer seer veel bee is. Dese beesten dryben sy smorgens uyt/ende halense sabonts we-

de

der t'huys. Hare kleedinge is een doeck om 't lijf/ende boven naecht/ende boozts ^{kleedinge}
 een Cris ofte Boenjaert aen den riem. De Edelluyden draghen veel-tijds een ^{ghe-}
 pijtgen van Camelot / waer mede sy seer proncken ende trotsen op haer geweer.
 Die van eenighen staet zijn / hebben veel Slaven / die seer nauwe op haer pas-
 sen / jae sullen nauw eens bukten de deur gaen / oft hebben tien ofte twaelf die-
 naers achter haer ; ende waer sy gaen / wordt haer een kofferken met Betelle-
 bladeren nae ghedraghen / die sy met kalck ende groene Noten eten / ende onder
 malkanderen knauwen / tot dat alle de bochtighepdt daer upt is / ende alsdan
 spouwen sy de reste upt. Sy hebben grooten sin ende genoeghte in Peerden/ende
 zijnder seer hooghmoedigh mede. De zadels van haer Peerden zijn seer koste-
 lijck / eenighe van Fluweel/ende andere van Spaens leder ghemaeckt/waer op
 gheschildert zijn seer afsgrifelijcke Draken ende Dupbels / welke meest Ber-
 gult zijn/van fatsoene seer als onse zadels/maer achter niet wel soo hoogh. Ha-
 re toomen zijn met ghesteente verciert / wit ghelijck Albast. De ghebitten zijn
 oock seer kostelijck gemaeckt. De schildkens ter zijden aen der Peerden mont
 zijn gemeenlijck van Silber/ sommighe wit/ sommighe bergult/ eenighe oock
 van Kopper / elck naer sinen staet. Sy rijden die maels met haer drie / vie-
 ren ofte meer bukten der Stadt / elckanderen daer trotsende in't rijden / soo
 in't roudt als anders / om te sien wie sijn Peert best bedwinghen ende regeeren
 kan/ in't draepen/ wenden/ springhen/ende andersins ; 't welck seer fraey ende
 lustigh toe-gaet. Sy hebben gemeenlijck een spies van hout/ die seer licht ende
 dun is/waer mede sy fraey ende konstigh weten te leven in het ^{Comog-} ^{spel.}
 hen/ende d'een d'ander na te jagen/eben of sy op elckanderen seer ghestoozt wa-
 ren : ende als sy den anderen na by komen/ soo sal de achterste / die den anderen
 nae rijdt / sijn Spieffe laten dalen / ende rijden alsoo boozby den anderen heen/
 alsdan sal hy sijn Peert de spoozen gheben/ende booz upt rennen soo hart als het
 Peert loopen kan : dan komt den anderen/ende jaeght hem weder nae/ende dat
 duert soo langh tot dat de Peerden heel moede zijn. Dusdanighe Comog-
 hebben de onse ghesien op den 23 Januarij 1599. van veel Edelluyden / ende
 gheschiede op de Marckt/tot een vereeringhe van onse Koopluyden/ de Coning
 daer selve by zijnde / ende mede te Peerde sittende/ oft somtijds op sijnen Oly-
 phant. Sijn kleedinghe was een doeck om 't lijf / met een swart Fluweelen
 mantelken ofte pijken/ende een Cris aen den riem/ wiens heft ghemaeckt was
 van Goudt / met een Dupbels tronje daer op. Hadden veel Peerden by haer/
 ende soo haest het een moede was / werdt hun weder een ander versch toeghe-
 bracht. In somma/ hielden haer gantsch statigh ende magnifijcq / soo dat het
 een lust om sien was.

Den 24 Januarij 1599. Vanachts/ zijn de twee Schepen/namelijck de Vice- ^{De sche-}
 Admirael ende Zeelandt van Tuban t'zepl gegaen. De ander twee moesten noch ^{pen gaen}
 Beesten ende Rijs innemen/ die sy van den Coningh ghekocht hadden/ende zijn ^{van Cu-}
 den 26 dito ghevolght/ ankerende dien avondt onder 't Landt Java ende Madu- ^{ban t'ze-}
 ra, welck een Eplandeken is / hier boozen in de eerste Schip-vaert beschreiben. ^{le.}
 Den 27 dito zijn sy gheanchert booz een Stedeken/ genaemt Joartan, mede hier
 boozen beschreiben. Sy boeren aen Landt / om een Lootsman te bekomen / die
 haer in de Moluckische Eplanden brengen soude/ maer en hebben gheen konnen
 krijgen. Den 28 boeren sy weder aen landt/en brachten den Sabandar aen boozt.
 Des namiddaeghs quam oock des Conings Broeder aen boozt/ende bracht een
 ghe-

Tweede Schip-vaert der Hollanders

14

40 Hol-
landers
op Ma-
dura ghe-
vangen.

Schenck-
kagie des
Conings
van Tu-
ban aen
sijn Ex-
cellentie.

gheschienck mede vooz den Vice-Admirael. Doen spraken sy oock een Duyts-
man/ die daer woonachtigh was/ ende grooten handel dreef met Peper/ Noten
ende Naghelen. Den 30 dito/ hebben sy een Lootsman ghekregghen. Maer des
nachts isser een Schuyt met Volck aen den Vice-Admirael ghekomen/ welck
tijdinge brachten / datter wel 40 Man/ soo van den Admirael als van 't Schip
Utrecht, op Madura ghevangen waren/ in een Stedeken / genaemt Arosabaya,
't welck seer vast ende sterck is. Den 31 dito / is haer de Renegado van Tuban
nae gekomen/ ende heeft den Vice-Admirael een schoone schenckkagie gebracht/
uyt den naem van den Coning/ die sijne Princelijcke Excellentie daer mede ver-
eerde / ende was een Cris ofte Boenjaert / met kostelijcke ende fraepe Spiessen.
Het handt-ghebest van de Cris was des Coninghs eyghen conterseptsel / ghe-
maecht van klaer Goudt ende edel gesteenten/ ende wel 500 guldens weerdigh/
het lemmer was geblammet/ ende gemaecht op hare maniere.

Den eersten Februarj 1599. zijn sy vooz Madura gekomen by den Admirael/
ende hadden by haer den voozschreven Renegado, die haer beloofde sijn beste te
doen om 't volck los te krijghen / maer 't selve en heeft niet willen licken / uyt
voersaecke dat de Coning al te grooten rantsoen eyfchte vooz de ghevanghenen ;
waer dooz sy veroersaecht zijn geworden/ een aenslagh in 't werck te stellen / om
hun volck met ghewelt te verlossen ; 't welck ten besten niet en verging / soo de
Lefser uyt het naerbolghende verhael sal verstaen. Terwyle dat de twee Sche-
pen/ Gelderlandt ende Zeelandt, vooz het Stedeken Joartan lagen / is den Admi-
rael met het Schip Utrecht ghelooopen naer het west-eynde van Madura, vooz
het stedeken Anossabaya, dat seer sterck is van muragie/ poorten/ ende stellagien/
daer de Inwoonders des nachts wacht op houden / ende were van doen / als sy
van hare vbanden versocht worden. Daer gheanchert legghende/ sonden sy een
Sloep ende Boot met volck aen Landt/ om Rijs ende ander verberffchinghe te
kooopen. De Sloepe/ veel Rijs geladen hebbende/ quam aen de grondt te sitten/
midtsdien haer 't Water ontviel / ende moest daerom die nacht daer blijven.
De Boot roepde aen voozt/ ende bootschapte sulcks de Schepen. Middeler tijd
isser een Edelman klachtigh gheweest aen den Coning / dat dit volck hem sijn
Slaven hadden afgheslaghen / 't welcke die van 't Schip Amsterdam in 't vooz-
leden Jaer ghedaen hadden ; soo in de eerste Schip-vaert op Java te lesen is.
Des morgens weter een Schuyt van de Schepen uytghesonden/ om te besien
waer de Sloep soo lang achter bleef. Daer by komende/ seyden die van de Sloep
dat sy naer een Os oft twee wachteden / die de Coningh den Obersten schonck.
Met dese tijdinghe roepden sy nae de Schepen / maer by den Boom komende/
mosten wederom keeren tot by de Sloep. Dit siende/ namen sy de blagghe van
de Sloep / op dat de Schepen sien souden datter onraedt was : dan die van de
Stadt setten de blagghe weder op/ om alsoo het volck uyt de Schepen te locken/
ende die dan in te nemen. Dooz 't lang uyt blijven van de Sloep ende Schuyt/
quam de Commijs Schuermans met sijn vieren in een Schuytjen / om te sien
waer 't volck bleef. Langs 't Landt werdt sy terstont ingehaelt/ ende sijn rap-
pier ende hoedt afgenomen ; de reste werden oock alle ontweert/ ende haer geld
genomen/ sommige oock haer kleederen op 't Landt in een Hupsken uytgetroc-
ken/ ende soo wederom in de Sloep ghebracht/ daer de Coning uyt hadde laten
halen 2 Steen-stucken/ Roers/ Rappieren/ Bandelieren/ ende sommige mate
met kreupdt. Aldus gevangen zijnde / hebben de Commijsen aen den Coningh
verkre

verkreghen/dat sy 3 Mannen aen den Admirael souden mogen senden/ om hem te bootschappen dat sy al-t'samen ghebanghen waren: midts conditie / dat sy aen boozdt ghewoest hebbende/terstont moesten weder komen/ 't welck alsoo geschiede. Den Admirael dit verstaen hebbende/ heeft terstont een Schuyt ghesonden naer Joartan, om den Vice-Admirael hier van te ver Wittighen. Dese Schuyt meynden die van Madura oock te krijghen met haer Galeye / maer die van 't Schip Vytrecht souden haer Sloep terstont te hulp / soo dat sy weder naer Landt roeyden / ende de Schuyt verlieten. De Vice-Admirael heeft sijn Anckers ghelicht / ende is komen drijven by de andere Schepen booz het boozschreven Stedeken. Ende daer is alle daghe schrijbens ober ende weder ghegaen om met de Inwoonders te accorderen/maer die maecten het rantsoen soo groot/dat sy booz de 40 Man eyschten de swaerste stucken geschuts die den Admirael op hadde/met noch ettelycke Lakens ende Fluweelen/ende duyseut stucken van achten daer toe. Dit rantsoen en heeft den Admirael niet behaeght/die haer ontboot/ dat hy ober 't geschut geen macht en hadde; maer wilden sy haer met een redelycke somme geldts laten paepen/die was hy bereyt te geven. Dit bleef aldus 3 oft 4 dagen staende/ ende hoe't langher duerde/hoe sy haer fortser hielden. Middeler tyt heeft den Admirael van Madura die den onsen gunstigh was/ gemaect dat de Schuyt met 8 oft 9 Man los gelaten wert/ende aen boozt quam/maer 't was hun terstont verouwen. So haest dese aen boozt ware/wierden d'ander gebangens in een Dozp gebracht/ende aldaer bewaert. 's Anderen daegs werden sy behalven den Commijs/Stuerman/ende eenige andere/in een speloncke boben op eenen bergh gebracht/ daer sy eertijts Portugesen gebangen hadden gehouden; hier gingen sy leggen op bladeren van boomen/ende door een van 's Conings dienaers wert hun t'eten gebracht/ dat sy van de omlegghende Dozpen haelden. Hier door heeft den Admirael ten laetsten met alle de Koop-lyuden ende schippers geraetslaeght een Lant-tocht te doen/ om 't volck te verlossen / want sy hadden gehoozt dat de gebangenen noch in de sloep lagen daer sy mede aen Lant gekomen waren/ende niet gebonden noch gesloten waren. Dese Sloep nu lagh booz de mont van de Haven/ende daerom meynden sy haer volck met behendigheyt wel te sullen los krijgen/'t welck haer faeljeerde. Den 5 Februarij zijn sy ontrent 150 Man sterck/wel gemonteert/van boozt gebaren met drie Sloepen ende soo veel Schuyten. Aen Landt komende stonten een gheweldighe hoop volcx booz de stadt/ende daer quamen 2 Portugesen met brede vaentgiens booz upt / segghende dat de Inwoonders met haer Accorderen wilden: 't welck al schelmerp was/ want sy maecten haer in de stadt daer-en-tusschen sterck. De onse dit siende/ zijn terstont/ met wel 20 musquettiers/ op 't Landt gesprongen/ende hebben dapper op haer ingeschoten/soo datter 3 of 4 doodt bleven: de Vice-Admirael heeftse geroepē wederom in de sloep te komen/om met de sloepen het in te baren/het welck alsoo geschiet is. Met de sloepen ende schuyten onder de Stadt komende/zijn de Inwoonders de ander poort upt gelooopen/ende meenden de onse alsoo in de Haven te besetten. Sy dit vernemende/souden terstont 2 schuyten nae den Boom/om de Haven by te houden/want hadden sy dien hoeck in gekregen/souden 't den onsen bang genoegh gemaect hebben. Aldus tegen malhanderen schermitserende / hebben sy haer Metalen bassen klaer gekregen/ende seer sel geschoten: sy schoten oock met roers ende flitsen/soo dicht oft pijlen geregent hadde/ende meynden/als de onse haer krypt ver schoten hadden/

Men slaght
om de ge-
banghe-
nen te
verlossen.

Scher-
mitserende
tegen die
Madura-
ra.

den/dan soudēn syse wel hebben/maer sy en hebben soo lange niet gewacht/ ende dat / dooz dien datter een seer harden storm op stack / ende het water haer oock alsoo ontbiel / dat/ wilden sy anders haer leben behouden/ soo moesten sy weder t' Scheep keeren/ gelijk sy oock deden. Een schoot weeghs van landt wesende/ is des Admirael's Sloep met 36 man omgeslagen/en de Boek van't schip Zeelandt met 13. en dat dooz stortingē van der zee. Die in d'ander sloepen en schuyten waren / en konden hare medemaets niet helpen / als meer dan ghenoech te doen hebbende met haer selbe te redderen/ alsoo datter veele van doot gebleven zijn ; sommige verdroncken/ende sommige van de Wilde doozstecken ; die aen d'een zijde te lande quamen / salbeerden haer leben / ende dat dooz den Renegado van Tuban ; welke d' Inwoonders badt / dat syse ghebanghen wilden nemen/ t'welck sy deden/ende lietense op't landt komen/ alwaer sy moesten neder knielen/ende dan quamen de Wilde ende leyden haer een handt vol zants op't hooft/ tot een tecken dat haer het leben geschoncken was. Maer die aen d'ander zijde aen quamen werden al-te-samen doot ghesteken/ende niet een in genade genomen. Ja de Eplanders swommen na de onse toe/ende doozstaken in't water. Daer bleven in alles 25 Mannen / 15 van des Admirael's volck / een van Jan Martz. die mede in de selve Sloep was/ ende 9 van't Schip Zeelandt.

De ghebanghenen werden den selven avondt dooz de Stadt ghebracht in een Boeren Huys. De Trompetter ende de Cozpozael werden in Isere banden geslagen/de andere al-te-samen ghebonden/ende daer wasser drie swaerlijck ghequetst. Het volck dat sy ghemeent hadden t'ontsetten / was al verboert op een ander plaetse in twee deelen.

Den 6 Februarij werden de laetste ghebanghens weder van daer ghebracht ende op den wegh komende/ soo bonden sy daer de eerste gebanghens/ uptgesondert ses man/ die op een ander plaetse gheboert waren. In de voorsz. spelonck komende / werden sy daer dooz seckerē Wacht bewaert / ende doen werden de Trompetter ende Cozpozael weder ontslagen van haer banden.

Den 7 dito werden sy weder upt de Spelonck in de Stadt ghehaelt/ende de Trompetter met de Cozpozael werden elck besonder vooz den Coning gebracht die den Cozpozael vraeghde of hy daer blijven wilde / hy soude hem twee van sijne Wijven gheben / met noch veel ander dinghen : maer hy antwoorde liebet t' Scheep by sijn maets te willen blijven / ende verhoopte dat hem sijn Capiteyn/indien't moghelijck ware/wel lossen soude. Daer nae werden sy wederom by malkander ghebracht/ende dooz de Stadt gheleydt. In de poozte komende bonden sy daer haer ander volck/soo dat sy nu in alles 51 man sterck waren/ende werden ghesamentlijck buyten de Stadt op een kleyn Eplandt geboert/ ende aldaer nacht ende dagh met volck bewaert.

De ghe-
dangenen
worden
gherant-
soeneert.

Den 8 dito heeft men het rantsoen van de ghebanghenen begonnen te maeken / ende is eyntelijck gheaccoordeert op twee duysent stucken van achten / of eenighe waeren daer vooz ; t'elckens alffer een ghebanghen t' Scheep ghesonden wierde / soude men het rantsoen naer adbenant betalen / t' 30 aen Laecker ofte aen Gheldt / wat sy liefst begheerden. Soo dat de onse op den 4 dito sijn haer Volck weder t' Scheep hadden / uptghesondert twee Mannen / den eenen was mede ghebanghen gheweest/den anderen bleef stilswyghende by nacht aen Landt/elck met sijn vrije wille/ ende teghen des Admirael's danck. Ten selve dage heeft het Schip Uytrecht drie schooten gedaen/ tot een teken dat sy al haer volc

volck t' Scheep hadden / ende zijn terstont teghen den avondt alle vier de Schepen ghelijckelijck t'zepl ghegaen.

Den 3 Martij 1599. 's moorghens v'begh zijn sy vooz de Straet van Amboyna ghekomen / welcke seer nau is / ende in 't gat kregghen sy een groote stilte / soo dat sy / om de harde stroom die daer gingh / weder uytwaert aen d'zeben. Des avondts zijn sy onder 't Eylant Amboyna ghekomen / vooz een Stedeken / ghe-naemt Irou oft Icon.

De Schepen
gien
t'zeple.
kamen
onder 't
Eylant
Amboyna.

Beschrijvinge van't Eylant Amboyna, ende sijn Inwoonders.

Het Eylant Amboyna is ghelegen aen de Eylanden van Molucken / ontrent 24 mijlen van Banda, aen de noozdt-west-zijde. Dit Eylant is seer vruchtbaer van Nagelen ende veelderley fruct / als Ozaenjen / Limoenen / Citroenen / Cocos, Bonanas, Supker-riet / ende meer andere / die daer soo goeden koop zijn / dat men vooz een knoop meer dan tachtentigh Appelen konde krijghen. De woonders zijn seer slechte luden / gekleet gaende seer gelijk die van Banda, ende de Moluckische Eylanden. Sy generen haer met de vruchten van de Nagelen / ende weten haer seer nauwe te behelpen. Haer geweer zijn meest Spiessen van hout / daer boven een Iser aen vast / is gelijk een harpoen-iser / waer mede sy seer fel konnen werpen / ende zijnder soo secker op / dat sy de groote van eenen Daelder daer mede konnen treffen. Sy hebben oock Schilden ende Sabels / die sy ter Oorloghe weten te gebuycken. De arme onder haer draghen ghemeenlijck een groot Mes in de handt / om haer werck met te doen. Sy hebben oock groote hoecken / die sy van Rijs / Supker / ende drooge Amandelen backen / ende in de omleggende Eylanden verkoopen / oft tegenandere waere verruplen. Dese hoecken zijn seer goet vooz den buyck-loop : Sy ghebuycken veel Rijs / daer sy groote brooden af backen / nae 't fatsoen van een Supker-broodt / ende eten die tot haer toe-spijse. Doeren oock Galepen / daer sy seer hooghmoedigh ende trots op zijn : Dese konnen sy seer snel beroupen / ende hebben 't fatsoen van een draeck / waer aen sy eenighe wimpelkens ende vlaggen hanghen tot een tieract / ghelijck de onse ghesien hebben / doen den Admirael van der Zee met drie seer kostelijcke ende tierlijck toe-ghemaecte Galepen / die sy Caracoras noemen / vol volcks / ende seer wel ghemonteert / rondtsom de Schepen quam roepen / bedrijvende veelderley teekenen van d'reughde / soo met singhen / als met speelen op kopere bekkens / ende langhwerpighe trommelen / die sy onder den eenen arm namen / ende met d'ander handt daer op sloeghen / accorderende met het ghelanc van de bekkens / waer op de Slaven wisten te singhen / ende te roepen met accoordt / 't welck seer ghenoeghlijck was om hoorzen. Dese Caracoras hadden elck drie Bassen op / die sy / ter eere van de onse haer komste / rondtom los schoten / ghelijck de onse mede rondtom los geschoten / ende daer nae 't Ancker laten vallen hebben / houdende ondertusschen 's nachts goede wachte / vooz dien sy vernamen dat de Eylanders den gantschen nacht volck op 't strandt hielden waerkende / ende soo hier soo daer altydt vier maecten.

Ghele-
gentheyt.
Vrucht-
baerheyt.
In-
woon-
ders.
Geweer.

W:oordt.

Den Admirael van der Zee aen voozdt komende / heeft gheb'raeght / wat de onse haer begeeren was / ende tot wat meeninghe sy daer gekomen waren ? Sy antwoorden / om haren koophandel te drijven / waer toe sy alderley koopman-

schap mede ghebracht hadden. Hier in was hy seer verblijdt/ende seyde/ sy sou-
den by aen Landt komen/hy wilde met haer accorderen. Daer op is de Vice-
Admirael des anderen daeghs aen Landt ghebaren/daer sy hem feestelijck ont-
fanghen hebben / ende onder een Tent ghebracht / die sy onder de boomen van
haer zeplen ghemaect hadden / ende hebben aldaer met malkanderen ghespro-
ken wel drie uren lang.

I N W E R P.

Daerder beschrij-
vinghe van Am-
boyna.

Het Eylant Amboyna wordt van sommighe onder de Molucas gherekent/
uyt oorsaecke dattet mede Paghelen draeght / welke brucht sy willen dat al-
leen den Molucken eyghen sy. Doch sal men weten dat de Eylanden/ die Pto-
lomæus Sindas noemt/ ende drie in getale zijn / namelijk Celebes, Gilolo ende
Amboyna, ende die de Portugesen Molucas noemen/ niet wijdt van malkander
en legghen/jae dat de Molucas, na de stellinghe der oude Werelt-beschrijvers/
onder de Sindas begrepen zijn/soo dat het lichtelijck heeft konnen gheschieden/
dat die van Amboyna de booschreben brucht van hare naburen eerst outfan-
ghen / ende die maniere van die te winnen allencrkens gheleert hebben. Am-
boyna is wel eer een rouw ende onbruchtbaer Landt geweest/wiens Inwoon-
ders vermaerd waren booz groote Zee-roovers / ende Menschen-eters :
want de Schrijvers verhalen / dat sy haer eyghen Ouders / wanneer de selve
tot haren uystersten ouderdom ghekomen/oft aen eenige ongheneselijcke sieck-
ten kranck waren / malkanderen boozsetteden / ende te eten gaben. Dit Ey-
landt is eerst by den Portugesen ontdeckt gheworden/ontrent den Jare 1515.
Wanneer ende van wien eerst ontdeckt.

Wanneer ende van wien eerst ontdeckt.

onder 't beleydt van eenen Antonio Abreo, die aldaer de colomme heeft doen
oprechten/ tot een victo-ry-teecken/ dat hy soo verre ghekomen was. Hierom
heeft het den selven Portugesen seer ghespeten / dat onse Hollanders/ vriendt-
schap ghemaect hebbende met die van Amboyna, den handel van dat ende
de Molucksche Eylanden allencrkens tot haer trocken: Ende hebben der-
halven/ Anno 1601. onder den Gouverneur Andreés Furtado de Mendoza
een Blote van dertigh soo groote als klepne Schepen toe-ghemaect / om de
Hollanders / daer ontrent legghende / t'overballen / ende d' Eylanders / die
den Hollanders gunstigh waren / alsoo door te nemen / dat sy de vriendtschap
van de onse wel souden laten baren. Maer daer laghen doe ter tijdt 5 machti-
ghe Hollandtsche Schepen in de Haven van Banda, welke / nae eenen bloe-
digen strijdt/ de Portugesen in de vlucht geslagen hebben: soo dat sy/om haer
leet te wrecken / met arremoede naer Itou, de Hoost-stadt van Amboyna, ge-
zeplt zijn / daer sy de arme Inwoonders jammerlijck mishandelt / ende alle
de Nagel-boomen tot den wortel toe uytgheroept hebben / op dat de onse daer
af gheen ghenut meer en souden hebben. Daer-en-boven hebben sy 't Casteel/
dat sy daer hadden/sorghvuldighlijck gesterckt/ende neerstighe wacht daer op
gehouden/om immers de onse van dat Eylant t'eenemael uyt te sluyten. De
Hollan- ders ver-
rijden de
Portuge-
sen uyt
Amboyna.

Hollan- ders dit vernomen hebbende/hebben Anno 1603. een Bloot van twaelf
Schepen derwaert gesonden / onder 't beleydt van Steven Verhage. Dese zijn
den 21 Februarioy op de reede van Amboyna gekomen/ende hebben t'samen ge-
raedt slaeght het Casteel van de Portugesen des moorghens aen te doen. Maer
eer sy daer konden komen / zijn haer twee Portugesche Bodden ontmoet / met
Brieven aen den Generael/daer in de Portugesche Gouverneur hem draeght

de/wat sy na dat Casteel hadden te komen/dat hem van den Grootmachtigen „
 Coning van Spaenjen te bewaren ghegheven was? De Generael gaf vooz „
 antwoorde / hy was daer ghesonden van sijn Princelijcke Excellentie/ ende de „
 Hoog: Mog: Heeren Staten Generael/ om 't Casteel ende 't gantsche Eylant „
 onder sijn heerschappije te brenghen. Daer op begosten de onse het Casteel te „
 naerderen / soo dat de Gouverneur/ siende dat sy soo sterck waren / ende ver- „
 wondert zijnde ober hare stoutighejdt / den moedt terstont heeft laten vallen/ „
 ende sonder eenighen wederstant te doen / oft een enckel schot te schieten / het „
 Casteel heeft opghegeven/ midts conditie/ dat de Portugesen met hare wape- „
 nen daer upt souden mogen trecken: ende die ghetrouwt zijnde / begeerden te „
 blijven/die souden sijne Excellentie/ende den Heeren Staten/eedt van getrou- „
 wighejdt doen/ gelijk sy oock hebben ghedaen. De Generael is terstont met „
 50 Man in 't Casteel getrocken/ heeft aldaer de Princen blagge laten waepen/ „
 ende ontrent 600 Portugesen in twee Schepen / die de onse te voozen op Zee „
 verobert hadden/laten doozvaren. Dit gedaen zijnde/ werdt het grof geschut „
 rondtom los gheschoten/tot een teecken van blijfchap / 't Casteel wel versien/ „
 ende Frederick Houtman daer op gelaten vooz Gouverneur. De onse verobert „
 den hier dertigh stucken gheschuts / ende veel amunitie van Oozloge/ 't welck „
 de Victorie soo veel te grooter maecte.

Den 6 Martij is de Vice-Admirael met drie Onder-commissen weder aen „
 landt ghevaren / om met den Capiteyn te spreken/ of daer oock ladinge vooz de „
 Schepen soude zyn/ofte niet. De Oberste van 't Eylant quamen hem teghen/ „
 ende deden hem groote reberentie op haer maniere / segghende datter ladinghe „
 ghenoech was vooz twee Schepen/waer ober de onse haer seer verblijden. Des „
 namiddaeghs is de Vice-Admirael weder aen voozt gekomen/met hem bren- „
 ghende de Broeder van den Coning van Ternate, ende veel Edelluyden/ welke „
 quamen om de Schepen te besichtigen / seer verwondert zijnde dat sy van alles „
 soo wel versien waren. Den 8 dito hebben sy den onsen een Huys vergunt/ ende „
 ghewesen daer sy hare koopmanschappen souden moghen in doen / 't welck de „
 Timmerluyden wat versien ende gerepareert hebben.

Tot den Leser.

Alfoo de Scheeps-Overheydt, uyt het segghen van dese Eylanders, verstonden „
 datter maer ladinghe en was te bekomen voor 2 Schepen, soo hebben sy goet „
 gevonden de 4 Schepen te verdeelen, ende gheordineert dat de twee, name- „
 lijk Zeelandt ende Gelderlandt, naer Banda souden zeylen, ende d'ander twee, Am- „
 sterdam ende Uytrecht, souden tot Amboyna blijven legghen. Wy sullen derhalven „
 eerst voortvaren met de zeylagie van de twee Schepen op Banda, ende dan weder- „
 keeren tot die van de twee andere, welke eyntelijck van Amboyna ghezeylt zyn na „
 de Eylanden van Moluco, op dat de goetgunstige Leser een volkomen verhael heb- „
 be van alle de acht Schepen, hier vooren ghenoecht.

Den 11 Martij 1599. des namiddaeghs zyn de twee Schepen/Zelandt en- „
 de Gelderlandt, van Amboyna geschepden/ ende t'zeyle gegaen naer Banda. Welck „
 Eylant sy in 't ghesicht ghekregghen hebben den 14 dito / ontrent den avondt/ „
 Zuidt-oost van haer legghende. Des nachts zyn sy ghekomen by Pulo Setton, „
 het welcke leyt aen 't Noordt-west eyndt van Banda ontrent vijf mijlen. Op dit „
 Eylant

De twee
 Schepen
 verzepe-
 len naer
 Banda.
 Pulo
 Setton

Eylancken en woont gheen volck / noch en derf oock niemandt op komen / soo de Lootsman seyde / die de onse doen op hadden / om dat sy ghelooften dat de Sathjan daer woont / booz den welcken sy soo bedreeft zijn / dat / als sy met hare schepen daer ontrent komen / soo en weten sy niet hoe sy dit Eylancken tydts ghe-noegh sullen booz by zijn. Daerom oock de boozschreben Lootsman een boots-haech nam / ende ging booz in 't Schip staen / halende 't selve met den haech naer hem toe / om dat quansups het lant des te eer soude achter komen : Als hy moede was / leyde hy den haech booz uyt / ende niemandt en moest hem wech nemen booz sy 't Eylant ghepasseert waren ; Als 't wat stille was / ging dit manneken fluyten ende schuyffelen op de mondt / om alsoo den byandt te locken ende uyt te roepen / soo dat de onse wel saghen dat dese luden van kleynen gheloofte waren / ende seer superstitieus.

Daer sy
anckeren
den 15
Martij
1599.

Den 15 dito hebben sy noch twee Eylanckens ghesien / legghende ontrent 1½ mijl Zuydt-westwaert van Banda , 't een ghenaemt Pulo Way , 't ander Pulo Rim , ende zijn des abonts gheanchert in de Riviere van Banda , daer terstont veel Praukens aen boozt quamen / segghende datter ladinghe ghenoech te behouwen was booz de Schepen / ende mede-bzenghende een monster van Foely / Poten / ende Naghelen.

Ende
byzije han-
delinghe
verbod-
den.

Den 16 dito isser een Sabandar aen boozt gekomen / om met den Vice-Admirael te sprecken : Ende den 17. noch een ander Sabandar van het Stedeken Ortattan, den welcken de onse een bereeringhe wilden doen / maer hy heeft het ghe-weyghert / segghende 's anderen daeghs weder aen boozt te sullen komen. Ghe-lijck hy oock ghekomen is / ende metten onsen gheacordeert / dat sy booz vier Baren Foely / tot anckeringhe ende tol / byzije handelinghe souden mogen drijven in 't koopen ende verkoopen / oock een huys hebben / daer sy hare koopmanschap-pen souden mogen in doen / 't welcke 's daeghs daer nae by onse Timmerluden gherepareert ende versien is gheworden : Ende is den 23 dito de eerste koop-manschap aen landt gebracht in 't boozschreben Stedeken Ortattan.

Den 25 dito is de Vice-Admirael aen d'ander zijde van 't landt ghebaren / naer een Stedeken / ghenaemt Nera, daer hy mede een huys gehuert heeft om de koopmanschap in te doen / dewijle aldaer meer trecks was als tot Ortattan, uyt oorsake dat de Jabanen aldaer wonen / ende grooten handel drijven.

Den 28. 29. 30. ende 31 dito / als oock den eersten ende tweeden Aprilis heb-ben sy vast besigh geweest met koopen ende verkoopen / ende een deel Foely ende Poten in ghekreghen.

Den 4 Aprilis 1599. isser schrybens ghekomen van Amboyna , hoe dat den Admirael Warwijck aldaer niet veel ladinghe en wist te bekomen / oermidts de Inwoonders grooten krijgh hadden teghen de Portugesen / die / om dat sy op 't West-eynde van 't Eylant het Casteel noch hadden / daer van wy hier boozen in den Inwoorz ghesproken hebben / den Eylanders groote schade deden / ende de onse eyntelijck wilden van daer hebben.

Den 5 dito hebben die van 't Stedeken Nera den onsen haer ghewicht beno-men / ende den koophandel verboden / segghende / dat sy eerst met de Edelluden van 't landt moesten acorderen / die mede wilden ghekent ende met geschencken bereert zijn. De Commijs van 't Schip Zeelandt aen landt varende / is met de selve Edelluden oer-komen booz tsestigh pont Foely / ende doen werdt hun 't gewicht wederom gebracht / en mochten byzije haren handel drijven als boozen.

Dese

Dese gantsche maendt dooz/ ende eenighe daghen in Mape hebben sy seer doende gheweest met alle koopmanschappen aen landt te brenghen/ ende te verruplen aen Foelp/ Noten/ ende Raghelen. Hare goederen waren seer begeert/ ende gingen te grijp wech/ dat sy het volck nauwelijcks gheriepen konden/ ende vanden morgen tot den avondt toe moesten wegen met twee Balancen/ ontfangende al-te-met op eenen dagh een last/ ende somtijds oock wel twee last goedts/ 't welck sy met het kleyn ghewicht moesten inwegen. Sy kochten de Baer Foelp/wegende 100 pondt Bandas, oft 525 pondt Hollandtsch ghewichte/ vooz tses- tigh Realen van achten. De Baer Raghelen om 45. ende de Bare Noten om ses. Maer dese koop en duerde niet langhe / of sy wilden 't goetd hoogher op ja- ghen.

Koop
van Foel-
p/ Note-
len ende
Noten.

Den 8 Mape 1599. is in 't Schip Zeelandt de klups in komen kruppen een Slanghe die elf voeten langh was / ende werdt op 't voozschreven Schip ghe- gheten.

Beschrijvinghe van't Eylandt Banda, legghende op

4½ graden bezuyden de Linie Equinoctiael.

Banda leydt ontrent 24 mijlen van Amboyna, ende deelt sijnen naem mede aen twee andere Eylandkens/ daer ontrent ghelegghen. Heeft (so eenighe schryben) het ghedaente van een hoef-pser / ende streckt van 't noorden tot het zuiden drie mijlen/wepnig meer ofte min in de lenghte/ende maer een inde breette. Is uyt- nemende vruchtbaer van Foelp ende Note-muschaten / waer in het alle de om- legghende Eylanden verre te boben gaet. Sijn hoofst-stadt is Nera, wiens In- woonders geduerighe vyantschap ende oorlogh voeren met die van Labbetacca, een stedeken / 't welck maer een kleyn mijlken van daer leydt. Den oorsprongh van desen twist/ die alreede veel Jaren geduert heeft/ is geresen uyt dien dat de Labbetackers vertydts ettelijke boomen afghehouwen hebben in de vypheddt van Nera. Hierom zijn sy op malkanderen soo verbittert / datse gantsch gheen quartier en houden / maer sich onderlinghe doodt slaen als honden / waer sy elckanderen kunnen bespringhen / ghelijck de onse dickwils ghesien heb- ben.

Gele-
ghent-
hepdt.

Vrucht-
baerheyt.

Onder andere ist gebeurt den 5 Junij 1599. dat die van Labbetacca met vier Galepen/die sy Caracoras noemen / ghekomen zijn vooz den Stede Nera, ende hebben aldaer een schermutsinge gehouden tegen de Inwoonders/van de wel- ke sy eenige doodt gheslagen hebben/ ende veele gequetst. Dit heeft die van Nera seer verdzoten/die haren slagh waer nemende/ den 17 dito/ 's morgens vroegh/ bergheselschap by die van Lontoor ende Pulo Way, met vijf Galepen ghevaren zijn naer een kleyn Eylandeken geheeten Wayer, wiens Inwoonders des nachts waren waeckende in het Stedeken Labbetacca, want sy met den anderen eens zijn. De Neraners aldaer ghelandt zijnde/ hebben 't volck/ dat sy op 't Eylande- ken bonden / meest vermoordt / ende de hoofden tot een triumphe mede ghe- boert naer Nera, hebbende die te samen ghereghen aen een touwe. Sy lieten alle hare wimpels ende vlagghen vliegghen / ende schoten dapper met hare Metalen Bassen / die sy op de Galepen hadden legghende. Onder andere ghe- banghens brachten sy een Vrouwe-persoon mede / de welke sy met een Sa- bel midden van den anderen ghelouwen hebben / ende ginghen voozts wel

Scher-
mutsinge
tussen
die van
Nera en
de Lab-
betacca.

vijf

bij oft ses dagen seer trotselijck proncken/ met hare Sabels/daer 't bloedt noch aen sat/ op't lijf/ grooten moet daer op draghende/ dat sy hare byanden soo ghehadt hadden. Maer begroeben nochtans de hoofden/die sy mede gebzacht hadden/seer eerlijck/ ende dat op dusdanigher wyse: De hoofden werden gheregen aen een stock / ende alsoo ghebzacht booz het Hups van den Sabandar, onder een grooten boom/ waer onder een groote steen stondt / op den welcken dese hoofden ghestelt werden/ op dat elck soude komen sien wat sy teghen hare byanden hadden uytgerecht. Ontrent een uur daer gestaen hebbende/ werdense afgenomen/ in een witte katoenen doeck ghewonden / in een schotel gheleydt / ende alsoo ter Herde ghebzacht/ waer nae sy veel Wierroock daer ober ghebzandt hebben/ gheelijck by haer de manier is. De Galepen/ hier boozen by ons gheroert/ zijn seer swack van hout/ ende met toukens aen malkanderen ghebonden / de klampen staen ontrent een badem van den anderen/ende in't opbouwen maeckense dat de klampen van alle de plancken op malkanderen accorderen / voeghende van binnen in sekere houten aen beyde zijden van de klampen / ende die alsoo by den anderen bindende. Sy en ghebruycken gheen peck / maer nemen de basten van de groote Indiaensche noten / die sy Clappus noemen / ende kloppense met een hamer/ datse worden als werck / waer mede sy hare Schepen dicht maecken/ besmerende alle de voeghen dicht met kalck/die sy met eenighe substantie toe maken/ ende temperen/ dattet in't Water niet af en gaet. Als sy met dese Galepen uytbaren op eenighen aenslagh/ soo isser alsulcken gheraes van roepen/krijten/trommelen/ ende op bechens te slaen/ als of sy al-te-samen dol ende uyt sinnigh waren. De Edelluyden/ die boven op de Galepen staen/maecken veel kromme spronghen met haer gheweer / ende wie dat best kan springhen die is daer seer moy mede/ende draeghter grooten moet op. Ter zijde van de Galepen zijn stellingen ghemaect van riet/ welke pas in't Water raken/waer op hare Slaven twee of drie neffens den anderen sitten om te scheppen: want in stede van rieten ghebruycken sy schoppen van hout ghemaect / die sy in't scheppen bobert 't hoeft laten gaen/ ende smijten alsoo het Water ter zijden uyt / maeckende onder tusschen een groot gherucht met singhen op haer maniere / ende by haer hebbende eenighe die op Trommels slaen/ ende somtijds oock wel op bechens. Met dit scheppen weten sy hare Galepen soo snel boozt te krijgen/ als een schip met een moye koelte soude konnen zeplen. Op peder Galepe hebben sy gemeynlijck twee Metalen Bassen / daer sy tamelijck wel met weten om te gaen / ende doen alsoo groote were uyt de Galepen teghen haer byanden. Wy hebben den Leser een van dese Galepen booz ooghen ghestelt.

Religie van de Inwoonders van Banda. De Inwoonders van Banda ende van de omlegghende Eylandekens houden nu ter tijdt meest al-te-samen het Mahometische gheloobe/ daer in sy seer pberigh ende vberigh zijn/soo dat sy nimmermeer van de wacht en kommen/ofte nae de selbighe toe en gaen / sy en stozten dan hare ghebeden in haren Tempel / in den welcken sy niet en treden / booz dat sy hare voeten ghewasschen hebben / tot welcken eynde daer altydt groote potten staen booz de Mesquita (want soo noemen de Mahometanen hare Kercken) daer sy Water in doen/ om haer te wasschen ende te repnighen: 't welck ghedaen hebbende / gaen sy in / ende bidden soo luyde datmen't wel ober twintigh Hupsen mach hoozen / verhalende gemeynlijck elck woort tot twee oft drie-mael toe/ende strijckende sich/op het eynde van haer gebedt/met de handt ober 't aensicht. Sy hebben oock andere gebedekens/

dekens/ die sy al stillekens binnen 's mondts sprecken/ 't welck seer nieuwelijck toe-gaet. Want eerst sprepen sy een matjen teghen de Aerde / waer op sy dan gaen staen / ende slaen de ooghen twee of drie-mael opwaers ten Hemel / daer nae ballen sy op haer knyen / ende legghen 't hooft twee of drie-mael ter Aerde. Dese maniere van bidden oeffenen sy seer dickmaels/ selfs in hare Hupsen/ ende somtijdts oock wel in 't openbaer/ als op hare Caracoras, ende op de Zee-strant/ jae op alle weghen ende straten. Sy houden dickmaels Gast-malen in hare Kercken/ daer elck sijn portie mede brenghet / ende eten alsoo met malkanderen. Dit doense oock beeltijds in secker bosch / staende midden in 't Eplandt op eenen berg / daerse een by-een-komst hebben/ wel van hondert personen/ welke ghemeenlijck ghehouden wordt als sy metten anderen te sprecken hebben van eenighe Landts-saken/ hare Bont-ghenooten / als die van Pulo rim, Pulo way, ende Sontor, wanneer sy met hare Galepen tot Nera komen/ om haren ghemeynen byandt te gaen versoeken / worden aldus ontfanghen / ende goede tier aengedaen: Men doetse opentlijck op de strate neder sitten / ende dient dan elck op een Bananas oft Indiaens Vijge-bladt/ dat haer tafelboort is/ een stuck van haer broodt / genoemt Sagu, met wat ghekoochten Rijs/ daer wat Vleesch-nat ober gegooten is / in een ghebouwen bladt / 't welke dient voer een schotel / dit smijten sy met heele handen vol in de mondt / dat seer beestachtigh toe-gaet. Tusschen de maeltijt komender seker partuer Edellupden / die om de genoodde te verheughen/ een ghebecht maecten/ met fraeye sprongen/ sonder immermeer stil te staen/ ende als de eerste moede zyn/ koomter stracks weder een ander partuer/ tot dat de maeltijt ghedaen is.

Gast-malen.

Om de byandtschap die sy / als ghesepdt is / teghen den anderen hebben/ soo houdense in de Bosschen/ staende langs de Zee-strant / seer scherpe wacht/ ende loeren nauwe op hare byanden / om de selve altydt eenigh voordeel af te sien/ waer sy konden oft mogen. Haer geweer is een schilt/ ontrent vier voeten lang/ ende een groote sware Sabel/ in haer tale genaemt Padang, daer sy seer wel mede weten te leven/ want de Ouders leeren hare kinderen van kindts-beene aen met het gheweer ommegaen ende spelen. De handtghewesten van dese Sabels zyn vertint / ghelijck men by ons de selve versilbert. Sy hebben oock veel Roers ende Metalen Bassen: ende voorts in 't ghemeen als sy ter Oorloghe gaen elck twee Spiessen / ghemaect van seer hardt hout / ontrent anderhalve badem langh / daer sy seer ghewis mede weten te werpen / jae soudender een Mensch mede door ende weder door werpen. Als sy dese verwoorpen hebben/ soo ghebruycken sy hare Sabels / die sy achter de Schildt in de handt hebben. Noch hebben sy een gheweer ghelijck een kleyn Harpoen-yser / daer een stock in steecht / aen den welken een dun koordeken vast is / hier mede werpense malkanderen oock nae 't lijf / ende halent terstont weder nae haer. Sy houden veel van haer storm-hoeden / ghemaect als Hanekammen / daer sy ghemeenlijck een Paradijs-voghel op hebben steeckende / in stede van een plumagie / meenende dat sy dan wel bewaert zyn. Sommige Edellupden hebben oock wel een Corcelet ofte Harnas aen/ ende meenen datmense dan niet en mach quetsen ofte beschadighen: Zyn door de bandt kloecke Mannen ter Oorloghe/ ende durben malkanderen lustigh besoeken / ende onder de ooghen sien/ haren haet ende byandtschap en is niet te versoenen/ jae en souden de leste Man van haer byanden/ als sy hem in haer macht hadden/ niet sparen.

Hare
Krijghs
handelin-
ghe ende
Wape-
nen.

Hoe de
Epland-
ders van
Banda
kaetsen.

Onder andere vermakelijcke spelen ende oefeninghen/maecten dese Epland-
ders groot werck van kaetsen/ 't welck aldus toegaet: Sy staen alle in't ronde/
uptghenomen een die in't midden staet / dese smijt eerst den bal op / welcken sy
boort malkanderen toe slaen / ende dat met de voet / sonder handen daer toe te
besighen/ soo hooghe als men soude konnen werpen. De ballen zijn ghemaect
als een Sphaera mundi, van hoepkens van Spaensch riet door den anderen ghe-
vlochten/ende wie de selve met den voet niet en raecht/ ofte mis-slaet/die wordt
seer begheekt ende veracht. Eenighe springhen oock wel op / slaen alsoo den
Bal in't springen/sommighe draeyen haer staegh rondtom / ende raechen eben-
wel noch den Bal.

Hare
maniere
van be-
graeffe-
nisse.

Alffer pemandt van de Bandanen hare vrienden ghestorven is / soo roepen en-
de krijten de Vrouw-persoonen seer luyde / meenende (soo de onse daer aen landt
zijnde / tot meermalen ghemerckt hebben) dat de doode door sulck tieren ende
krijsschen weder op staen sal / maer als sy dan mercken dat hy doodt blijft / soo
bereyden sy op haer maniere een groote maeltijt/waer toe sy nooden hare vrien-
den/ende alle die mede geweest hebben op de begraeffnisse/ welke seer toe gaet
als hier te lande/dan datter in plaetse van swart laken / een fijne witte katoenen
doeck ober 't lijck ghespreyt wordt/ welck sy draghen op hare schouderen/ gaen-
de de Mans persoonen boort upt / ende de Vrouwen haer volghende. Als de
doode in d' Aerde is/ wort den heelen dagh ende nacht wierooch ober sijn graf
gebzant/ende 's nachts bzanter altoos een Lampe/hangende onder een hupskien
ober het selve graf ghemaect. Des abondts ende des morgens komen de In-
woonders/ edel ende on-edel/ ende storten hare ghebedt op het graf / 't welck sy
alsoo een langhen tijdt onderhouden ende blifben doende. Ghebzaeght zijnde by
den onsen nae den waerom / seyden / dat sy baden / dat de doode niet weder op
staen en soude / 't welck sy vastelijck ghelooben dat gheschieden soude / indien sy
niet en baden. De luyden worden op dit Eplandt seer oudt / ende de onse heb-
bender hier tot verscheyden repfen een Man ghesien die 130 jaer oudt was / en-
de veel andere luyden naer advenant.

Mercke-
lijcken
ouder-
dom der
Bandan-
nen.

Note-
muscaten
hoe ende
waer die
wassen.

De Mannen gaen in dese Eplanden meest spanceren. De Vrouwen moeten-
der 't meeste werck doen/ ende zijn t'hups althijt besigh/soo met haer hupswerck/
als met Note-muscaten te drooghen ende upt de bolster te doen / 't welck haer
meeste hanteringh is. Dese edele ende heerlijcke vrucht en wast nergens in de
gheheele werelt (datmen weet) dan op Banda, ende de Eplandekens daer on-
trent gelegen/ als Ortattan, Gunnanappi, daer een brandende bergh op is/Wayer,
Pulo way, ende Pulo rin. Worden gewonnen ende zijn rijp drie-mael des jaers/
namelijck in April/Augustus/ ende December. In April vallen ghemeenlijck
de beste / ende oock verre de meeste. De boom is den Persseboom niet seer on-
gelijck/ maer heeft korter ende rondachtigher bladeren. De vrucht is eerst met
een dicke schelle overdeekt ghelijck de groene basten van Oker-noten / welck
door rijpighedt open gaet / ende vertoont als dan een dunne schozse ofte bast/
ghelijck een netken/ welck om de vrucht gaet: ende wordt by ons Foely of-
te Muscaten bloem ghe-naemt / dan volghter een derde bolster ofte schelle / die
harder ende houtachtigher is dan de boort-ghenoemde / ghelijck de Schel-
pen van d'Oker-noten / alleen datse swartachtigh is / ende als mense open
doet bindt men de Note-muscaet daer in. De Foely is eerst schoon scharla-
ken roodt / seer lieflyck om aen te sien / maer als de Noten ghedrooght wor-
den

den soo scheydt sy haer van de schelle / ende krijght by nae een Orangie coleur / ghelijck sy dan hier te Lande ghebracht wordt. Men maecht dit fruyt al gheheel soo't van den boom komt in ghesuyckerde Conserben / die gheheel Indien dooz verhandelt ende seer ghe-estimeert worden / want het zijn in der waerheyt de beste Conserben die men in Indien maecht ; daer dit fruyt oock wel gezouten ende in den Azijn geleydt wordt. Die van Banda noemen de Note Palla, ende de bloeme ofte Foely Buna Palla. Men vindt tweederley Noten / langhe / die men Mamekens noemt / ende ronde / die beter zijn ende stercker. De Muscaten stercken de herffenen / scherpen de memozie / verwarmen de maghe / verdrjyben winden / maken een goeden aeffem / doen wel wateren / ende stempen den buyckloop. In somma zijn goedt teghen allerley koude ghebrecken des hoofts / ende der herffenen / der maghe / der leber / ende der lijf-moeder. Hare Oly is tot alle de boozghenoemde ghebrecken veel beter ende stercker. De Foely is sonderlinghe goedt tot een verkoude swacke maghe / sy vordert de kokinghe der spijsse / verteerende alle boose bochtigheyt / ende alle quade winden verdrjybende : Sy blijft goedt / al waer't datmense acht of neghen jaer lang bewaerde. Neemt de Note ofte Foely / pulberiseertse / ende menghtse met Rosen-Oly / maecht een plaester daer van / ende leght die op de borst / 't sal u een goede magge maken / ende de spijsse wel doen verteeren.

Daer toe
sy goedt
zyn.

Obermidts dat in Banda ende d'omligghende Eplandekens alleene / met uytfluytinghe van alle andere Landen / de Note-muscaten ballen / soo verkeerender tot Nera, ende andere Stedekens altijd veel Jabanen / die stercken handel doen / met koopen ende verkoopen / als oock die van Malacca, China, ende meer ander quartieren van Indien, die als sy eerst aenkomen / ghemejnlyck een Vrouwe koopen / welke haren kost koocht / ende haer boozts hun ghemack doet / terwyl sy op die Eplanden stil legghen / ende haren handel drjyben / dat somtijds twee of drie Maenden duert / als sy dan wederom wech varen / laten sy de Vrouwe loopen / tot dat sy op een ander jaer weder komen / oft verkoopense / soo sy kommen / ende ghelegghentheydt daer toe binden.

I N W E R P.

De Compagnie heeft teghenwoozdigh twee Forten op't Eplandt / te weten ,, Nassou ende Belgica, soo dat de Schepen daer soo dicht onder konnen ankeren ,, (datmen der met een Musquet konnen overschieten) op 7. 8. ende 10 baden ,, Waters / niet heeft als verdistruerde Steden / ende gantsch geen lijstocht ofte ,, vruchten als Baghelen / is seer berghachtigh / heeft geen Coning / maer de re- ,, geeringe staet onder de gemeente / die haer Wapen / ofte Priesters van't Maho- ,, metaense gheloobe meest in handen hebben / houdende streng recht in alles / soo ,, geestelijck als wereltlijck / daer zijn ontrent 10. ofte 11 duysent zielen / doch bo- ,, ven 4. ofte 5 hondert weerbaer Mannen niet. ,,

Den handel daer vallende / bestaet in diverse sozteeringe van kleden van de ,, Kuste van Coromandel, Rijs / Porceleynen / Pluwelen / Armosynen / Damasten / ,, ende weynigh root Laecken / Victualie ende Amunitie / vooz de Forten als ,, anders / moet van ander plaetsen daer ghebracht werden / soo van Grislick als ,, Macaser. Is een moedigh volck / niet wel te bedwingen / dan datmen de Jont- ,, ken hier komende haer afhandigh maecht / om gheen toebaert van elders te ,, bekomen. ,,

De twee Schepen Den 2 Julij 1599. is de Vice-Admirael aen landt gheweest / ende heeft aldaer met de Sabandars ende andere Edelluyden ghesproken / ende sijn afscheydt ghenomen / haer recommanderende het volck dat hy daer laten soude / ende bidende die in alles behulpigh te sijn / ghelijck sy beloofst hebben te doen. **Maer** ober de Vice-Admirael haer met eenige schenckagien bereert heeft. Den 5 dito sijn de twee Schepen uyt de Riviere van Banda ghezeylt / daer latende twintigh Man met koopmanschap ende geldt / om Noten ende Foely te koopen / ende tegen datter andere Schepen uyt Hollandt quamen / te bewaren.

Man op Den 8 Decembz 1599. tegen de middagh sijn sy op de reede van't Eplandt S. Helena gekomen / daer sy haer verbercht ende gelegen hebben tot den eersten Januarij 1600. Den 15 Aprilis 1600. hebben sy geanchert onder Doeberen / alwaer den 20 dito een boode van Londen quam / die den Vice-Admirael eenige brieven ende tjdninghe bracht. Daer nae zynse / met blijtschap van alle de ghene die't aenging / in Texel ende voorts tot Amsterdam ghekomen : alwaer sy / met toeloopinge van veel volcks / de Note-moscaten met schuppen in sacken geschoten / ende in de Packhuysen ghebracht hebben / welke Noten soo versch waren / datmen d'Olve daer uyt perste / ende noyt van Lisbon soo goede ghebracht en heeft ; de soete lucht van de selve de gantsche gebuerte verbullende.

Nu keeren vvy vveder tot de navigatie , ghedaen by de andere twee Schepen , Amsterdam ende Uytrecht , die wy ghelaten hebben tot Amboyna.

Den 13 Martij 1599. legghende de voorszreben twee Schepen vooz Amboyna , arriveerden aldaer twee Oorloghs-soncken uyt Java , vol volcks / die de Amboyners ontboden hadden tot haerder assistentie / om haer het voorszreben Casteeltjen te helpen winnen / dat met Portugesen beset was / die haer dagelijcks veel spijs ende verdziets aen-deden. Dese Javanen werden seer triumphantelijck aenghehaelt ende ontfanghen.

Stoote Den 20 dito waren de onse met hare Koers aen Landt / ende schoten eenighe grobe Dypben / soo groot als by ons de Eyndt-voghels. Den 10 Aprilis sijn sy met den Eplanders gheaccoordeert in den koop van de Naghelen / het **Koop** **van Naghelen.** Waer tot 35 stucken van achten / weghende peder Waer alhier 550 pondt. Den 12 dito maecten sy wederom koop / ende souden vooz peder stormhoedt hebben 250 pondt Naghelen.

Aenflagh Den 23 dito hebben de Portugesen een aenflagh ghehadt op seecker Steden van de **Portugesen.** ken in Amboyna , doch niet uytgherecht / dan datter twee doot bleben ; want de Eplanders deden een tocht om het selve te ontfetten / ende daer voeren met consent van den Admirael hier van den onsen mede in het Prau van des Conincks Broeder van Ternate , tot groot vernoeghen van de Eplanders / dien het schier een miraekel docht te wesen / dat de Hollanders met haer ten strijde trocken / ende sich vanden verklaerden van den Coninck van Spaenjen / ende van de Portugesen.

Den 8 May 1599. nae dat sy op Amboyna eenighe waeren verruyt hadden aen Naghelen / die sy daer seer weynigh vonden / doch sulcken oberbloedt van Rijs / dat sy vooz een Spieghelken van een blanck wel 15. of 16 pondt inmanghelden /

ghelden/ ende voorts andere waeren naer adbenant/ soo zijn sy eyndelick t'zept
 ghegaen nae de Molucksche Eplanden/ met haer oberbrenghende seecker Edel-
 man / die sich valschelijck upt-gaf vooz des Conings Broeder. Dese vertelde
 haer / dat de Vader des Conings wel tseventigh ghetrouwde Wijben ghehadt
 hadde/ behalven sijn by-wijben/ ende de teghenwoordige Coning hadde 40 ghe-
 trouwde Wijben. Den 22 dito hebben sy't gheset op 15 bademen onder't Ep-
 landt Ternate, wiens Coninck den 28 dito aen boozdt ghekomen is / doch niet
 t'Schepe / begheerende dat den Admirael by hem in sijn Caracora sou komen/
 t'welck hy dede / ende hebben langhen tijdt dooz Tolcken metten anderen ghe-
 sproken / soo dat de onse hoopten / de Coning soude noch t'Scheep komen/ dan
 heeft eyndelijck niet gewilt/ soeckende altydt uptbluchten : eerst was de ladder
 geen deegh/ daer hy mede in't Schip klimmen soude/ al-hoe-wel men die selve
 met Laken bekleede/ ende daer nae viel't hem te late/ hy moest sijn ghebedt gaen
 doen/want de Son heel in't dalen was/ soo hy seyde. Des anderen daeghs is hy
 weder aen boozdt gekomen/ sterck zijnde 32 Caracoras, seer fraey toeghemaeckt/
 ende wel gemonteert/ als versien zijnde wel met 100 metalen Bassen ; Sy roep-
 den alsoo triumphantelijck drie-mael rondsom de Schepen / maeckende seer
 groot gheluyt met singen/ ende op kopere beckens te slaen/ als oock op langwooz-
 pighe trommels. Dewijle sy dus doende waren / maeckten oock de onse haer
 geschut/musquetten/spieffen ende ander geweer vast veerdigh/ stellende een deel
 volcks beneden/ ende de reste boven op de Schepen / op abontuer of de Eplan-
 ders pet op haer hadden willen attenteren/ doch daer quam niemandt aen boozt
 dan de Caracora des Conincks/ die al wederom weygherde t'Scheep te komen/
 maer sondter een van sijn Capiteynen / die met den Admirael sprack dooz een
 Tolck. Men beyde zijden van sijn Caracora was in't gewichte gemaeckt een stel-
 lagie van riet/ waer op de roepende slaben saten twee nebens den anderen/ ende
 dan noch eenighe binnens boozdts / scheppende/ in stede van riemen/ met houte-
 schoppen / ghelijck hier vooren van Banda gheseydt is. Wy stellen den Leser de
 selve Caracora vooz oogen / met noch een Oozloghschip van't Eplandt Madura :
 zijnde (als in seecker conterseptsel te sien is) met twee solderingen/ waer van de
 onderste roepen met schoppen/ende sommige scheppen. Sy hebben haer geweer
 by haer/ sittende ter zijden hare schilden. Hare langhe spieffen leggen vooz upt/
 sy hebben metalen bassen/ sommige met drie loopen/ om tseffens af te schieten :
 doch en saghen de onse niet dat sy veel schoten. Op elck Schip boeren sy wel
 twee hondert Mannen/ gewoert op haer maniere / dan hebben weynigh roers :
 ende diese hebben/ konnender niet wel mede omgaen.

Tegen den abont quam de Coning weder aen boozt met twee Caracoras, waer
 van de eene een Prautjen in hadde / ende dooz bebel des Conings van de Sche-
 pen afvoer/ een stuck weeghs in Zee / alwaer hy het Prautjen uytsette/ ende liet
 drijven ; doen heeft de Coning aen den Admirael versocht / dat hy'er een scheut
 op doen soude dooz een Constapel / t'welck gheschiede / ende den Coningh seer
 wel beviel : die hem voozstaen liet / soo het de groote Caracora gheweest hadde/
 dat de schoot dooz-ghegaen soude hebben. Daeghs daer nae sandt de Coningh
 een Caracora aen boozdt / onthiedende dat hy komen soude / ende sat selve met
 sijn vieren in een kleyn Prautjen dat aen de Caracora vast was / soo dat de onse
 op hem niet en vermoeden. Hy en wilde al weder niet ober-komen in't Schip/
 maer tradt in de Caracora, ende braeghde den onsen nae veel vreedde dinghen/
 hier

De twee
 Schepen
 gaen t'zept
 le naer de
 Moluc-
 cas.

Ende
 ankeren
 onder't
 Eplandt
 Ternate.

hier te langh om verhalen. Den laetsten Maye wasser een spokery in't Schip Uytrecht, maekende sulcken gherommel ende regiment / dat de Overigheyt daer upt moest. Dit gheschiede ontrent de middernacht.

Den 2 Junij 1599. hebben de onse by den Coning aen Landt gheweest / ende hem ettelijke gheschencken gedaen. Den 12 dito quam de Coning's abondts aen boordt/maer en wilde niet ober-komen. Hy begheerde een vergulden Musquet / 't welck de onse hem schoncken / doch / soo sy verstaen konden / wilde hy 't selve aen zynen Col ghekoort hebben.

Den 18 dito hebben sy de eerste Naghelen aen boordt ghekregghen/ ende rupl- den de selve meest aen klepne Quacksalvers glaeskens/ waerdt wesende 't stuck een doortjen; boor de ses hondert kregghen sy een Baer Naghelen / weghende 620 pondt.

Den 9 Julij zijn sy gheaccordeert in den koop van de Nagelen/ten prijse van 54 Realen van achten boor pder Baer / houdende tot Ternate ontrent 600. ende in Amboyna 500 ponden.

De Naghelen die de Molucrsche Eplanden jaerlijchs op brenghen / soo de Inwoonders van Ternate doen seyden / waren dese: Het Eplandt Ternate ende de Tidore elck 1000. Het Eplandt Bacian 2000 Baer / ende het Eplandt Motier 600. ofte 700 Baer

De Coning van Ternate komt in't Schip Amsterdam.

Den 25 dito quam de Coning van Ternate in't Schip Amsterdam, ende heeft het selve van binnen besien / begheerende dat den Admirael daer eenigh volck wilde laten blijven. Al wat hy t' Schepe sagh was zyn gadinghe / selfs tot een blaesbalgh toe / die hy in de Kocks kombups bondt / hier gingh hy mede staen blasen in zyn mondt / al of hy mal gheweest hadde. Den 28 dito quam hy weder aen boordt/ende besichtighde 't Schip niet anders dan of hy 't hadde willen koopen/maer zyn principael boodtschap was/eenighe van den onsen daer te behouden/ waer toe niemandt seer graegh en was.

Den 13 Augusti is de Coning weder aen boordt ghekomen / ende heeft met den onsen koopmanschap gedaen op 't nieu ghewas van de Nagelen; tot welcken eynde hy met den Admirael gheaccordeert is / als datter vijf Man met een jonghen op Ternate blijven souden/ om de Naghelen op te koopen/ ende ruplen/ tegen de wederkomst van onse Schepen. Onder andere bleesser Franck van der Does, neef van de Schout Willem Verdoes van Amsterdam.

Beschrijvinghe van de Giroffel-naghelen.

Daer sy wassen.

Dese edele vrucht/welcke van al de werelt begeert ende genut wordt/ en wast nergens in de geheele werelt als in't Eplandt Amboyna, in de Molucrsche Eplanden/ die (soo wy namaels breeder verklaren sullen) vijf in getale zijn: in't Eplandt Meao, dat ontrent elf mijlen van Ternate leydt/in Cinomo, Cabel, ende Marigoran. De meestendeel van de Indianen noemensse Calasur, die van Moluca,

Den wat boorboomen.

daer sy meest wassen/Chimke. De boomen zijn seer als by ons de Laurier-boomen/van groote ende ghedaente/ende hebben eben eens sulcke bladeren/uytghe- nomen datse wat smalder zijn / als Amandelen ofte wilghe bladeren. Het hout ende de bladeren hebben al mede den smaech van de Nagelen. De boomen hebben veel tacrhens/ende oberbloedig veel bloemen/ welcke peder een Nagel worden / sonder datter een af berdwijnt. Zijn in't eerste wit / daer nae groen/ ende worden

in't leste root ende hartachtigh/ 't welck de naghelen zijn : groen zijnde / heb-
 bense eenen reuck/die in lieflijckhejdt alle bloemen ter werelt te boben gaet. De
 Nagelen/als sy droogh zijn/hebben recht een doncker geelachtighe verwe/ maer
 ghepluckt zijnde/worden met roocken swart gemaecht. Men plucktse niet een ^{boemen}
 booz een met de handt/ als men veel ander vruchten doet/ maer sy maken sekere ^{se pluckt}
 koozden aen de tacken vast/ende ruckense alsoo met kracht af/waer dooz de boe-
 men soo geguetst worden / datse het eerste jaer daer na weynigh vruchten geben/
 maer het jaer daer aen volghende / draghense weder soo veel te beter : sy slaense
 oock wel af met een riedt/ ende als sy dit doen sullen/maecken sy't eerst onder de
 boomen schoon/ende laten alsoo de Nagelen op d'aerde neverballen/die gemeen-
 lijck meer in ghetaille zijn als de bladeren. Het gene de Portugesen noemen bas-
 ten / ende wy Duyschen het romp van Naghelen / zijn steelen daer de Nagelen
 aen hangen/als sy noch op den Boom zijn / want in Moluca en makense de Na-
 gelen niet schoon/maer rapense t'samen op/ende mengen't al onder een/ dat van
 de boomen valt. Ghelijck sy oock heel Indien dooz/ seer selden die onderschep-
 den/ maer meest verkoopen met stof/moeder/romp/ende al onder een. Van die
 men naer Portugael oft herwaerts ober brengh/worden ghegarbeleurt/oft ghe-
 supbert ende onderschepden. De Nagelen die men aen de boomen laet / worden
 dick/ende zijn die gene/welcke men de moeder van de Nagelen noemt. De Ja-
 vanen hebben dese liever / als sy een jaer op den boom ghestaen hebben/ ende wy
 prijsen de dunne. De Boomen wassen ongheplant van de Naghelen die daer by
 heen vallen/gelijck de Castanien-boomen/ ende zijn haest volwassen/obermidts
 de overbloedighedt van den regen/ soo datse binnen't achtste jaer vrucht geben/
 ende duren ober de 100 jaren. Sy en willen (na sommige schryben) niet heel
 dicht by de Zee wassen/noch oock boben een bas-schoot wegghen daer van daen.
 Maer de onse hebben bevonden datse oock verre van der Zee / te landewaert in/
 wassen/op alle plaetsen/soo wel bergen als dalen. Haer saysoen is van wyngaen-
 de Augustus tot ingaende Januarius toe. Rondtom de Boemen en wast noch
 gras noch eenige ander groente/want sy trecken alle de vochtighejdt ende boet-
 sel / datter ontrent is / nae haer : ghelijck de Naghelen selve mede soo heet zijn/
 dat/ soo men een sack daer van op een vat waters leydt / men bevinden sal / dat
 in korten tijdt het water ghemindert is / ende de Naghelen dies niet te slim-
 mer. Wordense in een befloten Rups schoon ghemaecht / ende onderschepden
 van't grups / daer een krupte oft ander vat met water staet / men bevint dat
 het binnen een paer daghen gantsch ende gaer uyt drooght van de heete locht
 der Naghelen/al staet het daer schoon al verre af. Dese selve eyghenschap heeft
 oock de ongheponnen Zijde van China : want leptmense erghens een boet of
 twee hoogh van der Aerde / ende begiet men daer nae de bloer met water / soo
 dat sy heel bedeckt is / sonder nochtans de Zijde te raken / des morgghens sal al
 dat water in de Zijde wesen / die't nae haer ghetrocken heeft. Daerom oock
 de Indianen het selve dickmaels doen / om de Zijde te meer te doen wegghen/
 daer men't nochtans niet eens aen en merckt. Men maecht van de Naghelen/
 als sy noch groen zijn / goede ghesupkerde Conserven / ende worden oock wel
 ghezouten ende in den Azijn gheleydt. De Indiaensche Vrouwen hebben veel
 booz een maniere Naghelen te gaen kauwen / om een goeden aeffem te maec-
 ken/waer in de Portugesche Vrouwen haer nae volghen. Van de versche Na-
 gelen wordt oock water ghedisteleert / dat seer goet ende medicinael is / heb-
 bende.

Wans
neerse
rhy zijn.

Wonders-
lycke hit-
te van de
Nagelen.

Waer toe
sy goet
zijn.

bende een besonderen lieflijcken reuck. Een weynigh daer van in de ooghen gedaen/sterckt het ghesichte. Naghel-poeder op't hooft gheleydt verdrijft de pijn / komende van verkoutheydt. Naghelen doen wel wateren / verdouwen de spijs / zijn goet vooz de buyck-loop / in melck ghedroncken zijnde / verwecken den lust tot by-slapen / ende hebben veel andere eyghenschappen / hier te lang om verhalen.

Beschrijvinghe van 't Eylandt Ternate, legghende

28 mijlen van Banda, ende maer twee derde-parten van een graedt benoorden de Linie.

Wynch-
ten.

Bzoodt.

Het Eylandt Ternate is een sober Landt van eetbaer waeren. Ten heeft geen nerley Dece / dan weynigh Cabriten oft Boeykens. Daer en wast gheen Rijs / noch eenigh graen / daer sy bzoodt van souden konnen backen: Van hebben een sekeren boom / die sy af houwen / ende geklooft zijnde / nemen een hamer van dick riet ghemaect / ende slaen daer mede op het murgh; Dit Hout / 't welck haer dan geeft een seker substantie van ghedaente als by ons het saghe-meel / daer sy bzoodt van backen / in haer spraecke Sagu ghenaemt / dit is seer wit / ende sy backen 't meest van de groote van een palm van der handt in't vierkant. Hier mede doen sy haren principalen handel / ende wat sy koopen ofte verkoopen / geschiet al met dit bzoodt. Met de tacken van dese boom / behendiglyck ghesneden zijnde / vloeyt secker nat / dat sy Tuacan noemen / ende is seer smaekelijck ende gesont om drincken. Dit Eylandt en is doock niet Visch-rijck / maer heeft meenichte van Cocos ende Bananas boomen / oock eenighe Ozaemen ende Limoenen / ende oberbloedigly veel Naghelen. De Wijn de Palma moeter stilswijgende verkocht worden / om dattet by hare Wet verboden is Wijn te drincken. Daerom de onse al heymelijck in't een Huys of 't ander ginghen / daer sy wel te rechte konden komen / om haer geldt te verteeren; want hoewel daer gheen herberghen en zijn / als te Bantam, soo is nochtans eenen peggelijck het ghene dat hy heeft vooz geldt oft andere waeren bepl. Daer zijnder veele die gheen geldt en kennen / maer die soo wat Portugees konnen / zijn daer seer begheerigh nae. De Visch / ende wat sy meer op haer maniere ghehoockt hebben / smaect seer wel / ende was den onsen vermaekelijck / dooz de krupden daer sy 't mede bereyden.

Paradijs-
voghels.

Hoenderen hebben sy weynigh / maer veel schoone Papegaepen / die roodt op den rugghe zijn / hebbende gheele beerkens vooz op de wecken / wat kleyn-der dan de West-Indische / maer leeren veel beter spzecken. De Barbier op 't Schip Amsterdam hadder een / die / als de Haen kraepde / soo kraepde hy mede / maude de kat / hy al mede / ende riep oock Schaf Kock, Schaf, met veel andere termen: de Barbier mochter t'Amsterdam hondert Daelders vooz hebben / ende ginder kan men een krijghen vooz een glase fles van vier stupbers. Sy hebbender veel Paradijs-voghels / soo datmen om een Spiegghel van acht stupbers wel een krijghen konde. Dese Voghels noemen de Portugeesen Paxaros del Sol, 't welck te segghen is Sonne-Voghels, waer van onse Duytsche naem schijnt verkeerdelijck af te komen. Sommighe schryben datse niemant opt en heeft sien leven / dan datse doodt zijnde / op dese Eylanden konnen vallen. Als oock / datse by de Lucht leven / nimmermeer op der Aerde en konnen /

komen/teghen de Sonne opblijghen/ende gheen boeten en hebben/maer alleenlijck hooft ende lichaem zijn/ende meestendeel steert. Maer andere segghen dat dese meyninghe valsch is/ende dat sy soo wel twee pooten hebben als andere Voghelen/dan dat de voghel-vanghers/de selve met het meerendeel van't lichaem afsnijden/soo dat sy niet en laten dan't hooft met den hals/ende een kleyn deel van't lichaem/dat met uptnemende schoone beeren bekleedt is: Dit nu al dus in de Sonne ghedrooght zijnde/en siet men gheen lijckteecken meer van de boeten/ende daer dooz schijnt het dat de Vogels alsoo geschapen zijn.

Dese luden hebben groote sin in schoone coleuren/ende booznemelijck in root karnezijn/ende peeresch. Krijghen veeltijds hare noodtdrustigheden van Bantam. In alle plaetsen van Oost-Indien ist wel om wonen/doch op Ternate ende Banda beter als op Amboyna; want daer ist onberdragende heet/hoewel het nochtans een seer lustighe Landbouw is. Op Ternate zijn oock veel Amandel-boomen/welcker vruchten grooter zijn als die hier te Lande/hebbende seer dicke ende harde doppen/die men met een moker genoegh te doen heeft in stucken te smijten; ende zijn seer goet om yser mede te smeden/want maken wonder heet yser. In elcken dop zijn 2. oft 3 langhachtighe Amandelen. Daer wast oock Taback/doch soo goet niet als die ons van West-Indien komt. De Slaven gebuyckense veel/ende hebbense altoos by haer/houdende het Taback-suyghen booz een verber schinge ende verquickinge.

De Inwoonders zijn seer goet-aerdigh/doch hebben enen bedelachtighen aerd/ende dat niet alleen de ghemeene luden/maer oock de Coning selve/met alle zijn Hofgesin. Sy haten de dieberije seer/soo dat pemandt daer op bevonden zijnde/en laet met de koorde ghestrafte te worden. 't Is ghebeurt (terwijlen de onse daer laghen/dat een jonghen van 11. oft 12 jaer een bladt oft twee Taback ghenomen hadde/ende daer op ghevangen werdt. Tot straffe werden hem de handen op't gat ghebonden/ende alsoo leyden sy hem dooz het Stedeken/met een groote meenichte van kinderen achter aen/die tot syner schande riepen in haer sprake/dat hy ghestolen hadde. Sy zijn groote vanden van de Portugesen/daerom sy oock geen quartier en houden met die van Tidore, mede een van de vijf Molucksche Eplanden/leggende maer een Goteling-schoot van Ternate, ende met Portugesen beset.

Den 20 Julij 1599. als de onse daer lagen/voeren die van Ternate op't boozschreben Eplandt Tidore, ende obervielen daer een Dorp/sloegender drie doot/ende brachten eenighe Sweerden ende Schilden mede/daer de ooren van hare vanden noch aenhinghen/met ontrent 43 ghevanghens; waer onder dat was des Coninghs broeders Soon van Tidore, een jong-man van 21 Jaeren: Dese werdt booz den Coningh van Ternate ghebracht/ende aldaer verhoort zijnde/buyten 't Paleys gheleydt met een scrop om den hals: Op strandt zijnde/hietten sy hem zijn handen wasschen/ende terwijlen hy daer toe bochte/soo quamder een van achteren/ende gaf hem in't bocken een slaghe in den rugghe met een Sabel/dat hy daer neder storte: Daer nae gaf hem een ander noch een slaghe/dat hem de Long ende Leber upt hing: Ende daer na werdt het Lichaem aen een Praeu ghebonden/in Zee ghesleept/daer sy het boort lieten drijven. Haer principael geweer/zijn houten Spiessen/die sy dooz de hant seer recht ende siel weten te schieten/ende boorts groote breede Sweerden/met langhe Schilden/als of sy van een planck ofte deel gemaecht waren. Enige onder haer ghe-

Amandel-boom.

Inwoonders/ende hare zeden.

Brede Aultitie.

Geweer.

Scher-
mers.

ghebruycken oock wel Musquetten ofte Roers / maer seer weynigh / want sy
hebbender gheen dan diese krigen van de Portugesen. Sy hebben mede sekere
Schermers / in haer tale Bakeleyers ghenaemt / op 't hooft hebbende een storm-
hoedt met een Paradijs-boghel verciert / in stede van een pluymagie. Als dese
teghen malkanderen bechten / soo staense altydt op een been / hebbende alsoo een
sprong te bate / ende soo haest den eenen tot den anderen in springht / springht
den anderen weder een groot stuck achterwaerts uyt / blybende altydt staende
op eenen voet: Dese spronghen gaen soo licht ende veerdigh te wercke / dat het
een lust om te sien is: Sy zijnder oock seer moedigh ende stout op / jae wilden
de onse verpochen / segghende een van haer wilde teghen onser ses slaen: Daer
op een van d'onse seyde / hy wilde alleen wel teghen hem aen met Rappier ende
Poenjaert / maer dat en begheerde de Schermer niet te doen / dan alleenlijck
bechten met sijn gheueer / wesende seer als Turckische Sabels / dan aen 't eynde
de zijn sy wel een handt breekt: In de lichter-handt hebben sy een lange schilt.
Hare kleedinghe is een katoenen pijtgen / met een broeck van ghelijcke stoffe / oft
oock wel van Zijde / onder seer wijdt / op de wijze van de nieuwe Spaensche
broecken. De Vrouwen / als sy achter strate gaen / hebben een katoenen kleedt
op 't hooft vooz de Sonne / haer kleederen zijn al mede van katoen / met verschey-
den coleuren doortrocken.

Het Eplandt Ternate begrijpt ontrent acht mijlen in zijn onnegang / ende is
hoogh Landt; Het versch Water / dat seer goet is / komter al uyt putten. De
Stadt Gammamma, daer de Coning sijn Hof houdt / leyt lanckis de Zee kant /
zijnde een eenighe strate / soo lang ontrent als oudt Amsterdam, van de Haerlem-
mer poort tot de Reguliers poort. Sy is ongeplabeyt. De Huisen zijnder meest
van riet / doch sommige oock van hout. De Tempel is mede van hout. Vooz de
Stadt en is geen reede om Schepen te leggen / om dattet daer onder Water heel
droogh ende steenigh is. Men dese droogten varen die van der stadt met het leegh
water om visch te vangen / die sich in klepne Wateren tusschen de steenen onder-
houdt. Maer als sy groote visschen willen vangen / gaense dus te wercke: Sy
vangen eerst een deel klepne visschen met een schep ofte werp-net: Daer na stel-
lense een lang riet recht ober eynde vooz in dese schuyt: Boven in dit riet is een
gat daer sy een tou vooz-schieten / aen 't een eynde van dit tou is een Visch-hoek
ende boven den hoek een bladt / op dat alsoo de lijn vooz uyt waepen soude. Van
sitter achter een / ende werpt de klepne Vischkens vooz uyt / na de Visch-hoek
toe / die sy recht boven 't Water laten hanghen / ende weten hier vooz de groot
visschen te verschalcken ende vanghen. Oock ghebruycken sy seckere korb-
die sy op de grondt laten sincken / ende daer een tijdt lang gheleghen hebbende
sienesse neffens de schuyt nae de grondt toe / offer eenighe Visch in is / ende indien
jae / soo valter een buyten voozdt / duyckt te grondewaert / brenghet de korf op / en
de haelter de Visch uyt. Nemandt mocht vraghen / hoe ist moghelijck dat sy
daer de korf / die dickwils 15. 16. 17 bademen diep leyt / konnen sien offer visch
in is ofte niet? Ick antwoorde / dat het Water daer soo klaer is / datmen d'
Anckers van de Schepen beschepelijck mach sien legghen / ende de Visschen
sien swemmen / jae de grondt is soo klaer of 't Water maer een voet diep waer
De Inwoonders hebben vooz de Stadt een Kif van steenen gemaect / met een
ingangh / om bezydt te zijn / dat mense met Jachten niet oberballen soude
effen by-naest als vooz Amsterdam de palen staen. De onse moesten reede soek
he

Gamma-
amma de
Hooft-
stadt van
Ternate.

Dreemde
maniere
van vis-
schen.

ken vooz een Dorp tusschen Ternate ende Tidor, geheeten Telingamma. Een half ure gaens verder lept een Stedeken ghenaeint Maleyo, rondt-om besloten met een steenen muer / niet ghemets / maer slechts met handen op malhander ghelepd / ende tamelijck hoogh / om dat de Portugesen daer al-te-mets nachten te komen.

De Koningh van Ternate was een hozt bierschoten man / oud omtrent 36 jaren / seer vrolijck van geeste / ende sonderlinge graegh om yet nieuws te hooren ofte sien / doende 't geene hem vooz ghedaen werdt / geerne nae. Als de onse op een tijd hem ter eeren twintigh oft dertigh vierpijlen geschoten hadden / quam hy des anderen daeghs aen boozd / ende begeerde die te leeren maecten: gheleert hebbende / ginghse van stonden aen selve nae maecten / ende hem wijs ghemaeckt hebbende / dat sy een grooten boom ofte balck wilden doen klieben met twee handen vol krupts / soo en ruste hy niet / vooz sy dat in 't werck leyden / het welck aldus toegingh: Vooz zijn hof lagh een balck / daer boozden sy met een Abigaer recht in 't midden een gat in / tot op twee vinger breed nae dooz. Dit stamptense doen vol kruyd / ende sloeghender boven een prop op / waer dooz sy een laetgat boozden / ende staecten 't alsoo aen brandt. De balck kliefde rechts draets 't hout heel soetelijck van den anderen: Waer in de Koningh daer tegenwoozdigh zijnde groot behagen nam. Hy was manhaftigh in den krijgh / ende pverigh om zijnen vbrandt te bekomen / hem selven gantsch niet sparende. Dit bleek in den aenslagh teghen die van Tidore, daer de onse hem saghen in 't water loopen om in zijn Caracora te komen / als hy derwaert trock / met sulcken pber dat het wonder was. Meesten tijdt was hy op 't water in zijn Galeotte / daer hy een bergulde bedstede op hadde / nimmermeer ledigh zijnde / maer altydt wat doende. Hy ontbood dickmaels den stuerman van den Admirael / die moest hem dan Ian Huygens boeck op slaen / ende beduyden wat van peder figure gheschreven stont / daer hy seer nieuw-gierich toe was / nimmermeer versadicht zijnde van vraghen. Hoewel hy nu teghen den onsen soo ghemeensaem was / wist nochtans zijn reputatie wonderlijck wel te houden teghen zijn ondersaten / van de welke hy seer ontsien was. Zijne Edelen / Capiteynen / oft Ambassaten en mochten niet tot hem komen als met ghebouwen handen / verheben zijnde boven 't hoost / die sy dan sachtjens lieten dalen / ende dan wederom ophieben / ende dalen lieten / soo langhe als sy in zijne teghenwoozdighhepd waren ende met hem spraecken. Zijne Edele gaen ghekleedt in zijde of katoene kleederen / de bzoecken bykans als die Portugesen / onder wijd. Haer wanibapsen zijn van katoene-lijnwaet / oft bast van boomen / dat aldaer seer frap gewozcht wort. Het zijn frape mannen / veel beter van aerde / bequamer / gestadigher / ende ghetrouwter als de Javanen. Zijne Capiteynen zijn al-te-mael oude mannen met grijsse haerden / seer aensienlijck. Hy hadde in de dertigh Caracoras, op sommighe vier / ende op sommighe ses metalen bassen / op peder veertigh / vijftigh / ende tot de tsestigh roepers. In elck Dorp hadde hy eenighe wijben / welck in alles boven de 40 sterck waren / ende waer hy quam / hy was ober al t'huyse. Sijnen Godsdienst beging hy met grooter devotie / op zijnen Sabbath-dagh neerstigh ter kercke gaende; 't welck op dese maniere toe-gaet: alwaer een Boerken vooz wyt ghelepdt wert ter offerhande by een Jongelingh / die een swaerd op zijn schouder draeght. Daer na volght een deel krijghsvolchs / ende achter de selve een dienaer met een Wieroox-vat.

Koningh van Ternate ende sijnen staet.

Hoe hy ter kercke gaet.

Doorts de Koningh met een Tirafol ofte Sonneweerder / boben 't hooft / ende dan weder een deel Soldaten achter aen met een blegghende vaendel. Dooz de kercke staen sommighe potten met water / daer sy haer handen ende voeten in wasschen eer sy in gaen. Binnen komende spreeden sy een wit kleetgen neder / ende vallen daer op haer knyen / ghelijck hier booren geseyt is van die van Banda. Die den Coningh dan te ghemoete komt / moet al bockende ende met de handen te gaer gaen / tot dat hy hem verre boozby is.

In de Mesquita oft kercke staet een stoel als een Predick-stoel / behangen met een wit kleedt. Daer hanght oock een dingh als een grooten Crommel / daer sy op staen met een stock / als sy 't volck ter kerck begheeren / 't welck is des vrydaeghs. Als nu 't volck by een is / komt de Predicant / die oock haer Schoolmeester is / want de onse hebben zijn schoole ghesien / booz de weleke hingh seker berdt / daer nae hare maniere letteren in gheschreben stonden als krauwels / haken / ende hane-pooten / seer vzeemt om sien. Men secker hoogh huys hanght mede een kloek sonder klepel / ende wanneer onraedt is / soo wordt daer op geslaghen : dan komen die van 't gantsche Eylandt te samen / elck met sijn gheweer / ende konnen opbrengghen veertigh Caracoras wel ghemant / als 't te water te doen is. De Coningh heeft oock veel metale stucken in zijn Hof / met veel steenen klooten daer by / maer of hy buskrupdt heeft / is den onsen onbekent.

Super-
stitie.

Alffer een Eclipsis aen de Son ofte Maen is / maken dese Eylanders groot ghetier ende misbaer / want sy meenen dat haren Coningh / oft yemandt van sijn naeste vrienden oft principaelste Officieren sterben sal ; maer als de Eclipsis ghepasseert is / sonder des Coninckx ofte der sijnen doot / soo houden sy op haer maniere een groote feest / maeckende des anderen daeghs als een ommevangh : die booz aen gaen draghen eenighe Porceleynse baten : Daer nae volghen eenighe met spieffen / hellebaerden / musketten ende roers / ende achter de selvighe worden ghedraghen drie lampen / in sulcker wijse als men by ons de dryyben van 't landt van Belosten schildert. Dan volghet een jonghen met Coninghlijcke kleederen ghekleedt / ende booz hem gaet een met een bergulde waper ; achter hem komen veel vrouwen soo jongh als oudt / seer frap toe-ghe-maecht / nae des landts ghebryck. Dit doen sy aldus van blyschap / om datter niemant ghestorven is. Gelijck de onse sulckx gesien hebben op den 6 August 1599. als wanneer des avonts ontrent acht uren een Eclipsis aen de Maen was. Als hun geseyt wierdt / datter by ons luyden waren / die te booren weten te seggen wanneer Eclipsis aen de Sonne oft Maen wesen sal / hielden sy 't selve booz een groot mirakel / jae ghenoech booz onmogghelijck.

Religie
ende bes-
nydinghe.

Die van Ternate, als oock meest alle de omleggende Eylanders sijn van religie Turcx ofte Mahometist. Sy besnyden hare kinderen / 't welck met grooter statie toe gaet. Want eerst komender drie oft vier paer mannen met gheladen roers ende brandende lonten in de handt booz upt : dan volgender twee / die draggen een stock / waer aen hanght een stuck klater-gout / oft yet anders dat in haren ooghen tierlijckst is. Doorts twee mannen elck met een spieffe / die sy ober eynde houden in de handt : achter dese volghet de vrouwe die 't kindt ter kercke draeght / met noch seben oft acht paer vrouwen achter aen. By de kercke komende worden de Roers af-geschoten / ende de besnydinghe met hare ceremonien ghedaen zijnde / keeren sy weder met de selve statie naer huys.

Sp en dvincken gheen wijn/ ende de oorfaecke daer van is seer fabuleus ende belachelijck. Godt (segghen sy) sondt by Mahometh alle dage twee Enghelen/ die hem alles hielpen uptboeren wat tot synen Godsdienst van noode was. Nu werden dese drie te samen op een Bancket ghenoodt van een seer schoone Vrouwe/ die wat noodighs met hun te spreucken hadde. Daer ghekomen zijnde maecte sy Mahometh met de twee Enghelen/ ghenaeemt Harot ende Mierot dvincken met Wijn/ ende presenteerde by hunte slapen/ midts conditie/ dat sy haer eerst souden leeren een ghebedt/ daer sy mede nae den Hemel soude klimmen/ ende dan weder op d'aerde komen. In den Hemel komende/ heeft Godt/ die wel wist wat sonde dat sy ghedaen hadde/ sijne Enghel bebolen haer by den hant te nemen/ ende in seckeren kuyt te voeren ontrent Babylonien/ daer sy hanghen moest tot den jonghsten daghe toe: Ende om deser sonden wille/ doorden d'ranck des wijns gheschiedt/ heeft Mahometh naemaels den selven gantsch verboden.

Maerom
de Mas
homets
sten
ghen
wijn en
dvincken.

Dat sy gheen Bercke-bleesch en eten/ is om dese reden: Op een tijdt hadde Axa, Mahomets wijf/ hem een welriekende badt toe-bereydt om daer in te wasschen: Nu so quamder onbersiens een bercken in't hups/ dat hem daer in wies/ waer ober Axa met alle verstoort was. Mahometh dat siende/ heeft het bercken verbloecht/ ende den zynen verboden bercke-bleesch te eten/ om dat het/ soo hy seyde/ een vuyt dier was.

Maerom
sy geen
bercke-
bleesch
en eten.

*Volght noch tot vermakelijckheydt van den Leser een secker t'samen-
spreekinghe tusschen een Iode ghenaeemt Abdias, ende Mahometh, geschiedt
in de Stadt Almedina, ende uyt den Portugesche verduytscht.*

Abdias. **S** Eght ons Mahomet, zydiy een Propheet, oft een Bode?

Maho. **I**ck ben een Propheet ende oock een Bode.

Ende na nae dat hy hem noch sebhenthien andere vraghen ghevraeght hadde/ soo seyde de voorsz Abdias tot hem: Seght eens Mahometh waerom datmen den Hemel, Hemel heet?

Mahom. Om dat hy van den roock gheschapien is gheweest, ende den roock van den damp der Zee.

Abdias. Seght my waerom is den Hemel groen?

Maho. Om den Bergh Caffs wille, ende den Bergh Caff die is groen om de Esmeraulden des Paradijs wille, de welcke groen zijn, ende den Bergh Caff die gaet rontsom, ende begrijpt de heele Wereldt, ende hy onderhoudt de Hemelen.

Abdias. Seght my: Den Hemel, heeft hy Poorten?

Maho. Iae hy, hy heeft Poorten.

Abdias. Zijnder oock sleutelen tot de Poorten?

Maho. Jae't, ende sy worden by Gods schat bewaert.

Abdias. Waer af zijn de Poorten ghemaect?

Maho. Van sinen goude, ende de sloten zijn van Godts licht, ende de sleutelen van zijnder barmhertigheydt.

Abdias. Seght my waer af is den Hemel gheschapien?

Maho. Godt heeft den eersten Hemel van groen water geschapien, ende den tweeden van klaer water, en den derden van eenen steen die men Esmeraulde heet, en den

vierden vanijnen Goude, ende den vijfden van eenen Jacint, ende den seften van klaren Nevel, ende hy heeft den sevensten van de blinckinge des vyers geschapen.

Abdias. Seght my, wat isser boven die seven Hemelen?

Maho. Een levende Zee.

Abdias. Ende wat isser boven dese Zee?

Maho. Een ander duyster Zee.

Abdias. Ende wat is daer boven? segghet ons al-te-mael nae sijn ordene.

Maho. Daer boven is een ander Zee van windt, ende boven dese is noch een ander Zee van steen, ende boven dese is noch een ander Zee die welcke seer doncker is, ende boven dese is een Zee van grooter vreught ende gheneughten, ende boven dese is een ander Zee van de Mane, ende boven dese is de Sonne, ende boven de Sonne is de Naem Gods, ende daer boven is de supplicatie oft ootmoedige begeerte, ende noch boven-waerder is den Engel Gabriel, ende noch wat boven-waerder is een groote Zee van wel bereydt perckement, ende daer boven is noch een ander groote Zee, ende noch hoogher zijn tseventigh wijdden van lichte, ende noch opwaerder zijn tseventigh wijdden van Berghen, ende noch opwaerder zijn duysent wijdde spacen, ende in elck van dese zijn tseventigh manieren van volcke, ende onder dat voorschreven volck zijn vijf duysent Enghelen die Godt altijd loven ende dancken, ende daer boven is een groote wijdde van peerlen, ende daer boven is een ander wijdde van gratie, ende opwaerder is een ander wijdde van mogentheydt, ende noch opwaerder is noch een wijdde van dispensatien, ende daer boven is een groote stoel, ende noch opwaerder is het huys des Univerfiteyts oft der Gemeynen.

Abdias. Seght my: De Sonne ende de Mane, zijn sy gheloovigh oft onghe-loovigh?

Maho. Sy zijn gheloovigh, ende dienen Godt altijd.

Abdias. Seght my: waerom en lichten sy niet ghelijck?

Maho. Alse Godt schiep soo maecte hyse ghelijck in't licht, ende soo ghelijck, datter gheen onderscheydt tusschen de Sonne ende de Mane en was, noch daer en was gheen scheidynghe des daeghs oft des nachts: ende het ghebeurde eens op een tijdt dat den Enghel Gabriel met grooter haesten vloogh om een bootfchap te draghen, ende raecte de Mane met sijnen vleughel, ende van die tijdt af werdtse verdonckert, ende daerom bleef de Mane voor den nacht, ende de Sonne voor den dagh.

Abdias. Seght my Mahomet, hoe veel ordenen van Sterren zijnder?

Maho. Drie, ende d'eerste komt uyt den Hemel, uyt Gods thron, met goude ketenen, ende sy lichten tot in den sevensten thron; ende de tweede orden is in den tweeden Hemel om de Werelt te cieren, ende dese doen de Duyvels wech loopen ende vlieden als sy nae den Hemel komen luyfteren om die secreten te hooren. Ende die derde orden is tot een aenschouwinghe der Planeten ende der Sterren. Hier nae feyde de voorichreven Abdias tot hem: Seght my wat winden datter tusschen ons ende den Hemel zijn?

Maho. Daer isser drie, de een is onvruchtbaer, de tweede is een swert windt, ende dese doet de Zee stuer ende rou wesen, ende hy sal't vyer in den dagh des oordeels opblasen ende doen barnen, de derde windt is de ghene die de Zee ende dat Aerdtrijck dient.

Abdias. Seght my, hoe veel wijdden zijnder van der Aerden tot aen den Hemel toe?

Maho.

Maho. Daer en isser maer eene, ende en waerder die niet, soo soude dat Hemels vyer alle dinghen vernielen die op der Aerden zijn.

Abdias. Seght my waer staet de Sonne?

Maho. Sy staet in een warme Fonteyne, ende dese Fonteyne staet in een valleeye, ende dese valleeye staet in een wijdde, ende dese wijdde staet in den Bergh Caff, ende den Bergh Caff staet op de handt van eenen Enghel, welcke de gheheele Werelt draeght, ende onderhout tot den dagh des Oordeels toe.

Abdias. Hoe ende in wat manieren wordt Gods Stoel gedragen?

Maho. Gods Stoel is geladen opte hoofden van de gene die hem draghen, ende sy dragen haer voeten op een throon, ende elck een van de Engelen die hem dragen, heeft soo breeden hoofd, dat al waert datter eenen voghel van ontrent sijn een oore uyt begoft te vliegen, ende wel duysent Jaren gevlogen hadde, soo en soude hy nochtans nauwelijcks oft met grooter arbeydt tot aen d'ander oore kunnen geraken: ende een yeghelijck van die voorsz Enghelen heeft veel hoornen op sijn hoofd, tusschen de welcke acht Krijghs-heyren van contrarie ende diversche dingen zijn. 't Eerste is van vyer, gemengt met sneeuw, sonder dat d'een het ander vernielt. Dat tweede heyr is van donder ende blixem. Het derde heyr is van water ende vyer, sonder dat d'een d'ander vernielt. Het vierde heyr is van windt ende water. Het vijfde heyr is van vyer ende yser. Het seste heyr is van goudt ende silver. Het sevenste van lof ende glorie. Ende dat achtste heyr is van schoone blinkende klaerheydt.

Abdias. Seght my Mahometh hoe verre is d'Aerde van den Hemel?

Maho. Vijf hondert Jaren gaens: ende alsoo vele ist oock van Hemel tot Hemel, totte seven Hemelen toe: ende in elcken Hemel is soo groote menighte van Engelen, dat niemant machtigh ghenoech en is om die te tellen dan Godt alleen: ende tusschen ons ende de Hemelen vliegen seker geslachten van Vogelen, de welcke nimmermeer aen den Hemel noch aen de Aerde en geraken.

Abdias. Seght my: waerom heeft men de Werelt, de Werelt geheeten?

Maho. Om datse tot onderscheydt van der eeuwigheyt gemaect is: ende waert datse gemaect hadde gheweest gelijk de eeuwigheyt, soo soude sy oock eeuwich geweest hebben, ende altijd geduert.

Abdias. Seght my: waerom was Adam, Adam geheeten?

Maho. Om dat Godt hem gheschapen heeft van den slijm van alle de Aerde des Werelts; want hadde hy hem van eender Aerden alleen gemaect, de Menschen en souden de dingen van alle de Aerde oft Landen niet geweten hebben.

Abdias. Seght my: als Adam gheschapen werdt, waer langs quam hem de Geest oft het leven inne?

Maho. Hy quam door den mont in, ende is door den mont wederom uytgegaen.

Abdias. Seght my: wat seyde Godt tot Adam?

Maho. Dat hy ende sijn Huysvrouw in't Paradijs wonen souden, ende datse van als dat in den Paradijs was, eten ende drincken souden, uytgenomen van eenen Boom daer sy niet aengheraken en mochten.

Abdias. Wat Boom was dat?

Maho. Het was een Terwen-Boom.

Abdias. Op wat manier was hy ghemaect?

Maho. De voorsz Boom hadde vijf ayren, ende daer namper Adam een af daer vijf graenkens in waren, waer af Adam de twee at, ende d'ander twee gaf hy Eva, ende het vijfde droegh hy met hem.

Abdias. Hoe groot was dat graenken wel, ende wat dede Adam daer mede ?

Maho. Het was soo groot als een Eye, ende Adam ontdeekt terstont, ende brack in stucken, ende deylde dat in ses hondert stucken, ende daer af is al het zaedt der Aerden ghekomen : ende daer nae maecten Godt Eva van een van Adams ribben, ende uyt sijnder sincker zijde, ende niet uyt de rechter, om datse weeck, teer ende niet sterck wesen en soude.

Abdias. Wie bewoonde de Aerde, eerse Adam bewoonde ?

Maho. De Duyvels hadden se seven jaren bewoont, ende daer nae hebben se de Enghelen duysent jaer bewoont, ende daer nae bewoonde se Adam.

Abdias. Seght my Mahometh, mits dat ghy't al-te-mael soo wel weet, wie heeft Adam sijnen baert ende sijnen hayr gheschooren ?

Maho. Den Engel Gabriel.

Abdias. Ende wie heeft hem besneden ?

Maho. Hy heeft hem selven besneden.

Abdias. Wie heeft hem na Adam besneden ?

Maho. Abraham.

Abdias. Teghen wat Aerde heeft Godt ghesproken ?

Maho. Godt heeft den Bergh Zinai bevolen dat hy Moses in den Hemel soude voeren.

Abdias. Seght my wie datter leeft, ende en heeft nochtans geen Geest ?

Maho. De nacht.

Abdias. Seght my, wat Vrouwe isser van den Man alleene ghekomen, ende wat Man isser van de Vrouwe alleen ghekomen ?

Maho. Eva is alleene van Adam ghekomen, ende Jesus Christus van de Maghet Maria.

Abdias. Seght my, welck dat de drie dingen zijn die geschapen zijn, sonder menginghe oft toe-doen van Mans-persoonen ?

Maho. Adam, ende den Ram die Abraham offerde, ende Jesus Marias Sone.

Abdias. Seght my, wie zijn de twee wiens Graf men niet en weet, oft waer sy begraven zijn ?

Maho. Dat zijn Iheralib ende Moses ; want als Moses in de Wildernisse alleen ging, soo vandt hy daer een Sepulture van sijnder grooten, daer niet-met-allen in en was : ende Moses seer bedroeft wesende, bleef daer op staen sien, ende den Enghel des doodts quam neffens hem om hem te dooden, ende midts dat hem Moses wel kende, soo vraeghde hy hem wat hy begheerde oft hebben woude ? ende de Enghel des doodts seyde dat hy om sijn ziele quam, ende dat Moses hem vraeghde hoe ende in wat manieren dat hyse uyt sijn lichaem meynde te krijghen, want sy en kost door den monde niet, want hy met Godt ghesproken hadde, noch door de ooren, want sy Godt ghehoort hadden, noch door de ooghen, want sy Godt ghesien hadden, noch door de handen, want sy Godts gifte ontfanghen hadden, noch door de voeren, want hy kost daer mede in't opperste van den Bergh Zinai beklimmen, om Godt te spreecken. Ende als hy hem dit gheseydt hadde, soo ging den Enghel terstont wech, ende scheyd van hem, ende hy veranderde sijn habijt oft kleedt, om dat Moses hem niet kennen en soude, ende bracht een Appel uytten Aerdtischen Paradijse, den welcken hy Moses gaf om dat hy hem riecken soude : ende soo haest als Moses den Appel geroken hadde, soo nam hy hem sijne ziele door de neusgaten uyt, ende Moses suchte swaerlijcke seer, ende soo bleef dat Lichaem in dat Graf, alift
sacche

laecke nochtans datmen't naederhandt niet en heeft ghevonden.

Abdias. Seght my, wat dinck isser onder d'Aerde?

Maho. Een Os.

Abdias. Ende waer op set desen Os sijn voeten?

Maho. Op een witte steen.

Abdias. Wat ghedaente oft wat forme heeft dien Os?

Maho. Hy heeft sijn hoofd in't Oosten, ende den steert in't Westen, ende hy heeft veertigh hoornen, ende veertigh tanden, ende den eenen hoorn staet wel duy-
sent jaer van den anderen. Ende de Suna seydt op 't ghene dat Mahometh hier ghe-
seydt heeft, dat hy oock seyde dat de heele Werelt op het punckt van desen Os-
hoorn rust ende gbeladen is: ende als hem desen Os eens roert, dat het dan Aerdt-
bevinghe is.

Beschrijvinghe van de Molucksche Eylanden in't ghemeyn.

De Molucksche Eylanden zijn eyghentlijck vijf in getale: Ternate, 't welck ^{Mol-} ^{ucksche} ^{Eylande/} ^{hoe veel} ^{in ghetate} ^{ende hare} ^{namen.} ^{Meao} ^{Eylandt.} ^{Bassian} ^{Eylandt.} ^{Macian} ^{Eylandt.} ^{Wpandt-} ^{schap van} ^{van die} ^{van Ter-} ^{nate tes-} ^{ghen de} ^{Portus-} ^{gesen.} ^{Maer} ^{van} ^{de} ^{Philippinas.} ^{Maer} ^{die} ^{van} ^{Mindena} ^{hebben} ^{noch} ^{ter} ^{tijt} ^{groote} ^{bzient} ^{schap} ^{ende} ^{aliantie} ^{metten} ^{Coning} ^{van} ^{Ternate}, ^{ende} ^{doen} ^{malkanderen} ^{bystant} ^{te-} ^{gen} ^{de} ^{Portugesen}/die haer onthouden op de Eylanden Philippinas.

Wp nu beschreben hebben / Tidore, Maciam, Motiera, Bassian. Behalven in dese
vijfde/wassen de Nagelen (soo geseydt is) oock in de Eylanden Meao, Marigo-
ran, Sinomo, Cabel ende Amboyna: dan 't en heeft niet veel te bedieden / ende en
is by de vijf eerste niet te gelijcken. Alle dese Eylanden nu/soo Molucksche, als
andere nu ghenoeint/ waren/als de onse daer laghen/onderdanigh den Coninck
van Ternate, behalven alleenlijck drie/ namelijk Tidor, Bassian, ende Marigoran,
die het met de Portugesen hielden. Meao leyt West van Ternate, ende heeft een
goede Haven / daer die van Mindena, een groot Eylandt / niet wijdt van daer/
altoos plegen te leggen/ om van't besprizinghen der Portugesen te beter bebrijt te
zijn. In dit Eylandt Meao laet de Coninck van Ternate al sijn Caracorras ofte
Galepen maken / ende wat hy meer booz Schepen behoest. De Coninck van
Bassian houdt sijn Hof op't Eylandt Marigoran. Het Eylandt Tidor was doen
ter tijt de principale macht van de Portugesen in alle de Eylanden van Moluca.
De Coninck van Tidor was Com van den Coninck van Ternate, 't welck het
principaelste is van alle dese Eylanden/hoewel Macian meer ghewas uytlevet/
als eenigh van alle. Den haet van die van Ternate teghen de Portugesen is on-
bersoenlijck / dooz dien sy 34 Jaren te boozen/ eer de onse daer quamen/ soo ty-
rannighlijck met des Conings Vader geleest hadden/ als wy elders sullen ver-
halen. Hierom hebben sy van doen af met geweld de Stadt Gammalamma moe-
ten ruymen / ende met eenen het gantsche Eylandt van Ternate, alwaer men
noch sommighe overblijffelen siet van hare gebouwen: met namen 't Casteel/
des Conings Wooninge/ Sint Paulus Kercke / een verballen Preeck-Heeren
Klooster/ende een steenen Bollwerck/ met drie of vier steenen Huysen. De Chi-
nesen, die in booztijden op Ternate plegen te handelen / zijn / dooz questie met de
Portugesen gehadt/van de selve berdzeben geworden/soo dat sy nu heel wepnigh
daer komen. Maer die van Mindena hebben noch ter tijt groote bzient-
schap ende aliantie metten Coning van Ternate, ende doen malkanderen bystant te-
gen de Portugesen/die haer onthouden op de Eylanden Philippinas.

I N W E R P.

In
woons
ders van
de Mo-
lucas
ende hare
zedes.

De Inwoonders van de Moluckſche Eylanden zijn ſeer gheneghen tot le-
dighepdt ende ghemack : ſoo datmen niemandt lichtelijck ſiet arbeiden / hy
en zy dan een Lijf-eyghen ofte Slabe. Dit doet de groote menighe van die
koſtelijcke Naghelen / welke al de Werelt dooz ſoo ſeer begheert zijn / ende in
deſe weynigh Eylandekens alleene waſſen. Zy en kennen gheen Ambachts-
lypden / noch en zijn nergkens mede bekommert. Hebben gheen Hupf-raedt
dan potten / pannen / ende ſoo een matgen of twee / van baſten van boomen
geblochten / om op te ſitten ende ſlapen. Hare Hupfen timmeren ſy dooz hare
Slaven van hout ende riet / ſonder eenighe andere ſtoffe daer toe te behoeven/
jae niet ſoo veel als een naghel van Iſer. Hare kleedinghe is wel cierlijck en-
de eerlijck/maer licht ende onkoſtelijck/want ſy niet van noode en hebben twee
oft drie dobbel ghekleet te gaen / als ligghende onder oft ſeer naer by de Linie
Equinoctiael , daer 't nimmermeer houdt en is. Doch teghen den brandt der
Sonne moeten ſy ebenwel eenige kleederen dragen/ of de huydt ſoude haer wel
van 't lijf branden. De jonge lypden dragender kransſen van katoen gebloch-
ten op't hooft/ die ſy op hare Feest-dagen met verſcheyden bloemkens vercie-
ren. De Mannen maken dat hare kleederen lieſlijck rupcken na eenigh roock-
werck/om hare Vrouwen dies te beter te behaghen. Want ſy moghender ſoo
veel trouwen als't haer belieft/ ende zijnder uptnemende ſeer jaloeers van/ jae
ſoo ſeer / datſe niemandt in hare hupfen en brenghen om hare Vrouwen te la-
ten ſien. Die een Vrouwe trouwen ſal / en mach de ſelbe niet ſien / booz dat
het Houwelijck by de Ouders oft Vrienden van wederzijden geſloten is/ ende
de Maeght hem t'hups ghebracht wordt / die dan oock haer Man moet we-
ſen/ſonder dat ſy hem haer leefdage gheſien heeft. De Vrouwen zijnder mid-
delbaer van ſtature/dragen 't hupz geblochten rondtom 't hooft/ende dan ach-
ter in de neck t'samen in een knoop gebonden / op datmen immerſ gheen cie-
raet aen haer en mercke. Daer-en-tuſſchen nochtans zijn ſy ſeer wulpſch en-
de dertel / ende hoe nauwe ſy oock bewaert worden/haren Mannen ſelden ge-
trouwe. Het werck dat ſy doen / is catoen te ſpinnen ende weben / dat daer
in't landt veel valt. De ſchamele ſitten op de merckt te koop met ghezouten
ende verſchen Viſch/Doenderen/Bananas, Supcker-riet/groene Gember ende
andere waeren. Weynigh andere Vrouwen ſiet men op de ſtraet. Moluckers
zijn goede Krijghs-lypden/ja en hebben in gantsch Indien haers gelijk niet/
weten ſeer wel te leven met haer gheweer / ende achten't een groote ſchande
booz haren vbandt te bluchten/daer-en-teghen een ſonderlinghe eere/als haer
de vbandt te machtigh is / bechtenderhandt te ſterben / ende een Man alleen
teghen twee ofte meer upt te houwen. Zy en hebben gheen gheldt / maer alle
haren rijckdom beſtaet in Naghelen / waer booz ſy oock al konnen krijghen
wat ſy van doen hebben. Hare tale en heeft met die van alle d'andere India-
nen gantsch gheen ghemeenſchap / maer in't ſchrijven ghebruycken ſy Arabi-
ſche letteren. Deſe Eylanden zijn by de Portugesen eerſt ontdeckt gheworden
ontrent den Jare 1515. dooz 't belepdt van eenen Francisco de Serra. Daer
nae/Anno 1520. is Ferdinandus Magallanes, een dapper Zee-heldt/na dat hem
ſeekere kleynighepdt aenghedaen was/van ſijnen Coning Emanuel van Por-
tugael/de eerſte gheweest die de ſelbe bebaren heeft op den naem van den Kap-
fer

ser Carolus Quintus, ende dat van bewesten/ dooz de Strate oft engte der Zee/ by hem eerst-mael ontdeckt/ ende nae synen name ghenoemt Fretum Magallanicum. De Coning van Ternate heeft meest alle dese Eplanden onder sijn ghebiedt/dan Tidore ende Bassian hebben noch hare besondere Coningen. Die van Ternate heerscht ober sijn ondersaten soo absolutelijck/ dat sy/ wanneer hy optreckt ten Krijge/ hem volgen moeten op haer eyghen kost/ende sonder pets te genieten. In dit Eplandt en is gheen Bee/ dan weynigh Buffels/ ende noch min Gepten. Wilde Swijnen zijnder wel veel: maer de Inwoonders en mogen die/van wegen hare Wet/niet eten. Daer is oock een Ethna oft Swabel-bergh/die veel affchen ende byers opwerpt/ sonderlinge in den Herfst ende Lenten/als de Noorde winden veel waepen. Op andere tijden des jaers mach men hem wel besoecken / doch men kan qualijck sonder Couwen ende ander ghereetschap daer op gheraken.

In't wech gaen/ alsoo de onse (ghelijck gheseydt is) vijf personen van den haren op Ternate lieten blijven/ gheleyde haer de Coning/ende nam een vriendelijck afscheydt/ seggende in somma/dat Godt hun by hem ghestiert hadde/ dooz dien sy soo wel met hem ober een quamen. Als hem geseydt werdt/dat de Portugesen ende haren Coningh / onsen Prins in sijn eyghen Paleys dooz-schoten ende vermoort hadden / vertelden hy / dat de selve Portugesen oock sijnen boozvader ghenomen/ in stucken ghehouwen/ ghezouten/ ende soo naer Malacca gheboert hadden/ 't welck hem ende sijne nakomelinghen stont te wzecken. In't scheyden begheerde hy/ dat de onse rondtom los souden schieten/ 't welck sy deden/ ende hy schiep daer een groot behaghen in. By hem was een verloochende Portugees / een argh ende dooz-trocken Man. Sy dan siende dat hy daer wel gesien was/ maecten sijn vriendtschap te krijgen/ op dat hy den haren / aldaer blijvende/ soude behulpigh zijn.

De twee Schepen nemen haer afscheydt van den Coningh van Ternate.

Den 19 Augusti 1599. zijn de twee Schepen/ Amsterdam ende Uytrecht van Ternate t'zepl gegaen/ ende hebben den 30 dito 't Eplant Oba gesien/aen wiens West-eynde sy ghekomen zijn / den 6 Septembrijs. Bewesten Oba legghen soo veel Eplanden dat sy nauwelijcks telbaer en zijn/ ende 't isser soo vol drooghten/ dat de schepen daer heel in verwarret waren; sy leggen ontrent 2½ graden bezijden de Linie. Den 10 dito werdt op't Schip Amsterdam een Raes van ontrent seben pondt verkocht/ booz twaelf gulden tien stupbers.

Gaen van daer t'zeple.

Den 13 Nobembrijs 1599. zijn sy nae veel honghers ende onghemacks booz de Stadt Jaccatra gekomen / gelegen in't Eplandt Java, ende kregghen den selven dagh noch eenigh Rijs aen boozt / Godt danckende dat sy van den hongher verlost waren. Den 16 dito hebben sy 't geset booz de versche Riviere/daer sy Water in namen/ ende van de Chinesen Aracca ende Rijs kochten in oberbloedt/het pondt booz vijf penninghen Hollandtsch. Den 17 ginghen sy t'zeple naer Bantam, daer sy de 2 Zeeuwische Schepen spraken/ te weten/de Lange Berck ende de Sonne. Dese hadden ober de acht Maenden booz Bantam ghelegghen / ende haer goedtjen soo schoon verruylt/dat sy ten lesten/dooz gebreck van geldt/de Schuyffletten van de Quartiermeesters aen-ghesproken hadden / sonder nochtang veel uytgerecht te hebben/ want en hadden onder hun beyden maer 60 Last/soo Peper als Naghelen in/ ende waren 55 Mannen verzwackt.

Komen booz Jaccatra.

Den 19 dito zijn sy booz Bantam ghekomen / daer sy seer wellekom waren/ ende 't Schip Uytrecht heeft den 5 Decembrijs sijn eerste Peper inghenomen/

Dooz Bantam.

dien koopende 4½. ende ten lesten vier stucken van Achten de sack/weghende bet dan vijftigh pondt. De Hoelys kochten sy booz 80 ende de Nagelen booz 65 stucken van Achten het Baer.

Den 15 Januarij 1600. heeft den Admirael Warwijck aen Landt gheweest by de Heeren van Bantam, de selve eenighe gheschencken gedaen / ende met haer gesproken van de traffique / daer in sy seer wel ober een quamen/malkanderen ober ende weder ober bedanckende / ende scheidende soo met vrientschap van den anderen. Onder andere schonck sy den Gouverneur van Bantam de Sloep daer sy mede aen Landt waren / bekleet met root Scharlaken/ende twee Steenstucken / maer de Eplanders wisten de Sloep qualijck te bestieren.

Van daer sy t'zepl gaen naer hups toe. Ende loopen booz S. Helena te Keede.

Den 21 dito zijn sy van Bantam t'zepl ghegaen om naer Hollandt te keeren: Ende kregghen den 16 May het Eplandt S. Helena in't ghesichte / daer sy 's anderen daeghs 's morgghens een Kraeck onder 't Landt sagghen/wesende den Admirael van de Portugesche Vlote / die te Keede liep aen de derde Daleye / alwaer noch drie ander Kraecken lagghen / soo dat de onse ghedwonghen waren op de oude Keede te loopen / welck is de eerste Daleye die men aen komt om de noozdt-west-hoek / daer sy maer ontrent een kleyn Gotelinghs schoot en lagen van de Portugesen. Den selven avondt quamder noch een Kraeck op de Keede / dicht by de noozdt-west-hoek om / soo dat de onse hem verspraken: Maer verstaen hebbende dat sy Hollanders waren / setten sijnen cours in Zee / soo dat sy van't Landt verstack.

Daer sy haer niet en mogen verberfschen. Eplandt Ascensio.

Den 18 dito waren sy met hun vieren aen Landt/om versch Water te bekomen / maer het werdt hun van de Portugesen / die wacht op't Landt ghesteldt hadden/belet/soo dat sy den 22 dito wesende Pincxter-dagh van daer t'zepl ginghen/ ende sagghen den 30 dito het Eplandt Ascension, daer sy des nachts volck aen Landt gheset hebben/om 't selve te besichtigen/doch bondender niet soo veel als een dronck Waters booz een Mensche/ 't heele Landt en is niet dan Steenklippen/soo verbrandt als of het Smits-kolen gheweest waren. Sy sagghender eenighe Werckens op / maer en konden haer niet ghenoech verwonderen waer de selve den kost mochten halen / want daer is noch boom / noch loober / noch gras / dan Meeuwen zijnder ghenoech met stocken te slaen / al waerder al by wat volcks booz een tijdt lang. Sy vingghender oock eenighe Schildt-padden/ende brachtender vier van t' Scheep: dese waren heel groot /ende werden eenighe ghe-estimeert wel van vier hondert pondt te wegghen. Daer was oock tamelijck wel Visch te vangghen.

De twee Schepen komen tot Amsterdam.

Den laetsten Mape 's avondts zijn sy van't boozschreven Eplandt t'zepl ghegaen/ ende eyntelijck na veel moeyte ende woestelinghe tegen de sieckte/ die meest geresen was upt gebreck van verberfschinge/ zijn de booznoemde twee Schepen eerst in Texel. ende boozts daer nae van de ladinge verlicht zijnde/ met liebe tot Amsterdam aenghekomen/tot groote verblijdinghe van de Keeders/ghelijck wel te vermoeden is/ dewijle nu alle de acht upt-gereede Schepen in behouden hebben gekomen waren. De Almoghende Heere sy daer ober ghedanck/diese booz sijne stercke handt booz de schrickelijcke baren der Zee/ ende soo veel andere peyckelen bewaert/ ende te hups gheholpen heeft.

VOCABULAER

Van de Iavaensche ende Maleysche woorden, die selfs op Ternata van den onsen gheschreven zijn. Hier by-ghevoeght tot behulp van alle de gene die derwaerts begeeren te varen; want de Maleysche sprake gebruyckt wordt door heel Oost-Indien; principael in de Molucksche Eylanden. Alle de vreemdigheydt den Liefhebbers ten besten hier by-ghevoeght.

Duyts.

Malleys.

Javaens.

A Endoen
afdoen
antwoorden
aenbidden
afdraghen
afhouden
aenbeerden
ackeren
ackerman of landtman
aenkomen
afgaen
aenhoozen
arbedden
afsnijden
ander
alsoo
altoos
aldaer
arm ofte schamelt
achter
al te laet
al te vroege
al uyt
aensiet
ambacht
ap mijn
azijn
antwoordt
aerde oft landt
aen landt gaen
abondt
al-te-malen
ancker
armoede
anckeren
aftrecken
als u liefden
arm/ of een arm

Packoe
kaelwaer
minjaot
backasse
batturon cabauwa
carratan pangal
tariman
bangala tana
oran gouno
sampe
turan cababa
bandagar
backarga
karat
laing
bigitou
sarian
disornna
cassian
balacan
lambaet
arry galap
Abis
liat
pande
banan mira
thouka
britou
taua, of darat
piggy darat
malan
samonga
favou
Kassian amat
labo soau
tarra kaelwaer
candati packanica
tangan

Angho
ballap panna
ara rassaua
carua ala
gauanan hinschore
battata tongal
bassambot
von caraya saua
voftaka
monga dehinschoor
badangar
mangaue
figaer
manny
mackone
sabandina
ankana
voucassian
boure
pagidina
antyn
delan
pangaua
bavan abau
verrack
rarassanna
taua of darat
monga darat
malan
kobbe
favou
von kassiana amae
bat jansian
tangan

Vocabulaer.

Dupts.
 aeg om te visschen
 alleen
 aderlaten
 accordeeren
 avonturen
 arresteren
 aflaten
Brenghen
 beyden
 bzynden
 baffen
 binden
 begieten
 bereyden
 borghen
 beteren
 bebeynsen
 berghen
 berghen oft bewaren
 belghen
 besteden
 beroocken
 baeden
 bzecken
 betalen
 beginnen
 begeeren
 bedrieghen
 begraven
 bespieden
 betooveren
 begecken
 beschermen
 bijten
 belasten
 bieden
 bidden
 blaeren
 bloeden
 benaerstighen
 beben
 beloben
 behouden
 bebel
 blindt
 bzeedt

Malleys.
 oupan
 sendiri
 kaelwaer darot
 badamme
 bamanarou onutom
 bapassou
 yangan.
 Bawa
 nanty
 backara of mangala
 mangala
 icar
 zieron
 boat adar
 petschaya
 bocaet bae
 battau doelou
 semoeny
 semoeny
 tida bishouka
 zouda balanga
 baassap
 trayzion
 peyrzia
 bayar
 moullay
 mauncka
 bodoy
 tanam
 batjagay
 tackana
 barmayn
 papodan
 giget
 mangoro of sourou
 batavaer
 mintacan
 tiop
 klaawaer darat
 betachinta
 goumartaer
 tavar
 manaroo
 fouravan
 bouta
 lebar

Javaens.
 oupan
 deveck
 al apanan gity
 gave sobat

 Gatta
 manko
 ghinny mangala
 gongon
 tally nana
 bonsgaela
 bonsgaela
 gauenan adeer
 andal
 gaue tanen
 verro dumya
 zaporot
 zaporot
 hora zoucka
 antyn kattay
 assap gimny
 batrayzion
 potos
 mangalo
 mangaukan
 arap
 gaue bodo
 tanam
 mandalankan

 bothyobor
 goue padan
 iokot
 koukon
 manavaer
 ialonckan
 tiop ana
 mattougitty
 manira iugadt
 bogoumattaer
 ghalouka
 bataroo
 coukonan
 bouta
 lebar

Vocabulaer.

Duyls.

Malley's.

Javaens.

beleeft man
 binnen
 buyten
 blaeu
 boben
 beneden
 beter
 bitter
 broodt
 botter
 barbier
 baker
 bypdegom
 byploft
 bedstede
 bladt
 boonen
 buyck
 blaese
 billen
 beenen
 haerdt
 bozst
 broeder
 bosch
 bygghe
 brech
 been
 beest
 blomme
 bladt
 boomgaert
 booghe
 boom
 brandt
 byl
 bonmanes
 bijle
 bock
C Open
 coocken
 castijden
 elieven
 crauwen
 consenteren
 comen

kyaey agum
 dalangh
 lonaer
 iddo
 attas
 di bava
 bayck
 payit
 rotty
 minga sappy
 oran pande thicor
 oran pande rotty
 cave cau yan
 macanan minum
 tempat tidoran
 davon
 cackara
 pouroot
 casingan bumata
 pantatt
 cacky
 janget
 zousou
 Addy
 outan
 lambatan
 gouno
 roulang
 binatang
 bongham
 darat
 cabon
 pana
 paen
 kackaer
 farou matta
 pisan
 campa
 cambyn
 bylly
 massa
 bellaygaer
 balla
 gatrou
 battou
 datan

kiay lora
 dalang
 iaba
 idgo
 attas
 hinschoor
 quelzeyck
 payit
 rotty
 langa sappi
 pande minyoucor
 papawan
 maugave cave
 dy oran pangata
 tempat manton
 davon
 cackara
 pourott
 casingan bumata
 borit
 backacky
 janget
 zousou
 caradde
 butan
 lambatan
 gouno
 roulang
 binatang
 camban
 gitte
 doueon
 pana
 paen
 gingimingala
 matalan
 gedayng
 campe
 bodous
 toukou
 massa
 bellaygaer
 hensgacan
 tzaycaer
 verro
 tocka

Vocabulaer.

Duyts.

climmen
 cussen/ oft soenen
 crijghen
 cloppen
 cranck
 creupel
 cozt
 coopmanschap
 constigh
 crom
 cout
 Coninck
 Coninginne
 Cock
 Cleermaker
 Camer
 Coopman
 cupl oft water-put
 cam
 crupden
 calf
 Cappoen
 Caneel
 Cooper
 Cat
 Casteel
 cussen om sitten
 Calck
 Candelaeer
 craem of winckel
 Comkommer
 costelijcken steen
 of diamant
 Compas
 contract
 Crabbe
 cleyn
 Cokos
 Capiteyn
Doen
 deeren of medogen
 dzincken
 decken
 deeren ofte derben
 duypen
 danffen

Malleys.

nays
 chium
 ambil
 mockol
 pingakit
 tempa
 panda
 daganang
 baynga pande
 krott
 dingin
 raydtza
 bini radya
 iordapoo
 pande boat payegan
 bele of bile
 oran badagan
 prigy
 sifeer
 rompot
 anac sappy
 eabyret
 cayou manis
 tombaka
 cotchyn
 gourett
 banthal
 capor
 damaran
 kede
 antimon
 batou
 piramata
 podomman
 bitsgara
 catan
 citgill
 nior
 anna codda
 boat
 ampon
 minnon
 totop
 bamoula
 balambat
 manare

Javaens.

monga
 bathyom ofte ambo
 hallopan
 pecol pintou
 lara auack
 vontem pan
 panda
 den dolan
 acke pande
 krott
 asserop
 pangeran
 raby pangeran
 jourou bavon
 pande canbambe gave
 douma chille
 von badagan
 fumoer
 soury
 romporompas
 sappi chilly
 cabyry
 cayou manis
 lozau
 coto
 cota
 banthal
 apo
 dila
 backadee
 timon
 batou
 piramata
 padomman
 bisgara
 capetzin
 cit gil
 calappe
 anna codda
 gave
 gavianpon
 inom
 tutu
 gava mammoula
 lavas
 maigall

Vocabulaer.

Duyts.

droghen
droomen
dreyghen
doncker
dooden
deelen
duncken
doodt
doof
droebigh
dick
dick laten
doen of te dier tijdt
dickmael
daer
de helft
dagh
daghelijck
drooghdoeck
darm
dief
dozst
dobbel
deerlick
drie
deught
dun
diere
doppel
deck / slijck
dozp
diernaer
dochter
dubbel
doornen
donckaert
deur / poorte
donck
deel / planck
dicht by
damaft
die man.
En
ergeren
eren
eben

Malleys.

gymoor
minpyn
britacot
calam
matte
bagy
thinta
bamatty
rouly
batzintta
gommo
cayn tabbael
cala cala
boynja calit
lana
fantanga
harry
farry faryan
kayn caryn
porott
panzonry
cryn
lipat
cassian caly
tyga
gymatt
nipis
mahael
tyris
chamar
nigay citgil
oran beta
ana parampuam
fettam
dury
oran mabo
pintou
mabo
papan
dekat
foetratoieist
oran itou
macan
bemeyna
boatbassaer
bacasse inga

Javaens.

garing
animpy
voddy
calam
patte
bagyanor
thinta acan
vongmatty
voutouly
manyta
lommo
tabal facalat
manco manco
hacque pican
talo canan
saparet
dina
fabandina
dodoot caryn
wattang
zettan
aous
balepatt
cassian cay
tallon
vanay
annipis
laran
tyris
bongael
defa chilly
lascar
ana badom
fettam
gury
vouron
lavam
vouroi
papan
ampire
fontraioieist
won icou
mangan
bar mayn
mangatte nangidde
manhalapinga

effeneri

Vocabulaer.

Duyts.

effenen
 eyndighen
 eyken legghen
 edel
 eergisteren
 elders
 ellen
 eerst
 eerbaer
 eens
 eedt
 eenighsing
 eenigh
 eers
 eperen
 Erretten
 eerlijck man
 endt boghelen
 eysschen
 etter.
F Lubweel
 foute
 fonteyne
 fruyt
 fruyt-schotel
 foelie
 fynesen
 fyn
G Ebroocken
 goet
 geschut
 groot
 genoegh
 granaet-appel
 gedencken
 geboelen
 gisteren
 gebacken steen
 gaen
 geben
 genaecten
 genesen
 gozden
 gelooben
 gelepden
 gram zijn

Malleys.

bassama
 abbis
 uian bat alloor
 olu balan
 calmarydolu
 larien remapa
 gas
 dulu
 bode baye
 sackuly iny
 sompa
 barancali
 bigittou
 partat
 tilloer
 caisian
 oran bac boede
 ity
 tongo
 nana
 soutra viloudu
 couranga
 songe
 boaboa
 sapirin boat
 bongra pala
 batock
 alys
 Pathia
 baeyck
 bedill
 bafaer
 sadang
 dilima
 engatkan
 iaman
 calmary
 bottou affa
 pigy
 bry
 baampeer
 sagar
 icat pingan
 batarot
 icott
 gonfar

Javaens.

gane pada
 antyn
 ayan antelou
 kiaey anloura
 bongau dolou
 tempa many
 gas
 dumon
 betzeyck bode
 sapsion
 maynsompa
 baranpisompa
 moconon
 borit
 tillou
 cayfian
 von betheydoam
 bebe
 mongil
 nana
 soutra voloudron
 courauga
 songe
 boaboa
 sapinga boa
 chambaupale
 bacock
 alus
 pata
 bethyock
 bedill
 gidde
 akesadang
 boua deliua
 verro sera
 ke enna
 bangiven
 battou affe
 mintae
 gallo
 angara parack
 sagar
 chinde pingan
 verooock
 maegicot
 paya

geliebe

Vocabulaer.

Duyts.

gelieuen
 geboelen
 gemoeten
 gapen
 gerieuen
 gedencken
 gebieden
 groeten
 graesselijck
 geneughte
 gierigh
 gram
 gesont
 grootheydt
 gestadigh
 getrouwt
 geluckigh
 gaerne
 gemeenschap
 geheel
 gebzant
 gebzaet
 groen
 geel
 goudtsmit
 gozdel
 gozdijne
 gesouten vleesch
 gepte
 groot-vader
 groot-moeder
 Godt
 galghe
 geberghte
 gebedt
 geest
 geselschap
 youdt
 graet van visch.
Helpen
 hebben
 helsen/ of omhelsen
 haesten
 heelen/ verswijgen
 hplicken
 hardoen

Malleys.

foucka
 jamman
 botta mon
 thaugan
 mintan
 bangon
 maugoroan
 badamme
 bainga
 foucka moidanga
 kekeer
 loupa
 bayck
 olubalan
 momoulay
 petzyaya
 Aran
 caudati
 mambry beta
 boula
 maangus
 pangan
 birou
 couny
 pande masse
 dastar
 ridoron
 daghy massing
 cambi
 ibou
 ibou
 dios
 ganton
 gownou
 minta
 lavan
 bassaman
 massa
 toulang
 toulong
 Ada
 bapelo
 lacas
 totop
 cauyn
 boat lagy

Javaens.

fouka
 kenna
 gatommon
 mainte
 ialouca
 mangi lacam
 kankoram
 bassobat
 hacyou
 bacasso adang
 eoumadt
 laly
 fagar
 kyatgidde
 doumones
 moncasse
 fagan
 taranhaty
 mangalooock isoug
 faliran
 angus
 pangan
 birou
 couny
 panda zalacka
 tkat pingan
 totopan
 iua aily
 waddous
 ibou
 ibou
 ala
 ganton
 bocke
 monomba
 attis
 pada
 amas
 doury iuack
 manoulo
 anna
 mamalon
 glis
 anaro
 panganten
 gave many

Vocabulaer.

Duyts.

halen
 haten
 hoesten
 hoozen
 hieten/ gebieden
 hardt
 hoobeerdigh
 hoogh
 hert vleesch
 heden
 hoe
 hoe veel
 hy is hier
 haer
 hier
 hongher
 half
 hier toe
 hondert
 heere
 hembt
 hooft
 hooftdoeck
 handt
 hooftkussen
 hups
 heymelijck
 hart is een beest
 hasen
 haselwindt
 hondt
 himmen
 helle
 hemel
 hals
 harssenen
 hant op't hooft
 hamer
 hout
 haen
 huyt
 hangman
 heunigh
 hoe veel dat
 I Aghen
 I in't bos jaghen

Malleys.

bawa
 marouca
 batour
 dengaer
 namanga
 caras
 caras amat
 tyngy
 daghyn caras
 hari yui
 Appa
 barappe
 Ada siny
 itos
 siny
 lapaer
 sapanga
 dicy yuy
 saratus
 knyn
 bayou
 capalla
 cayn capalla
 tangan
 bantal
 rouma
 bacatan
 roufa
 plando
 angy plando
 Anghyn
 Ayam
 del Avatana
 dilanghyn
 leheer
 oura
 rambott
 pomokol
 cayon
 ayan lacky
 coveyt
 belegyn ganton
 mado
 barappe yuy
 bouan
 batraucan dioutan

Javaens.

gava
 gavethellaca
 batouc
 dengaer
 narany
 atoes
 paerlente
 dohoor
 daghyn atus
 sadina
 cadin
 pira
 anckeneane
 ycowan
 anchene
 lapaer
 saparou
 anckone
 fatus
 kyan
 colamby
 andas
 singa andans
 tangan
 bantal
 oama
 batoutouran
 minganghan
 plando
 atso petan layda
 alfo
 ayam
 del avantona
 dylanghyn
 goulon
 oura
 rambott
 pomokol
 cayou
 atan lana
 coueyt
 adan won gantong
 mado
 pira icou
 bongaer
 mamanschijn dialas

ingaen

Vocabulaer.

Duys.

Malley's.

Javaens.

ingaen
 in onmacht vallen
 inlaten
 ick
 jonck
 jae
 in
 jaer
 jonckvrouw
 pfer
 inghelwant
 inckert
 jonghen
 instrument om spelen
K **K**esen
 kinderen
 knielen
 knoopen
 kemmen
 kernen
 komen
 knauwen
 klyben
 ketel
 kaerffe
 keucken
 kristen mensch
 kiste
 kindt
 koep
 knevels
 koozen
 kleyn
L **L**ampe
 leeren
 loopen
 legghen
 laden
 logeeren
 leyden
 leenen
 lachen
 lupen
 leben
 luyfteren
 leveren

masso
 paya
 biar masso
 bera
 mouda
 iaa
 dalan
 rauwan
 anna dare
 wissy
 dalam parot
 toulyfan
 bonda
 cotfyappen
 pily
 anack
 batillo
 dabondaer
 ficer
 bakanal
 datan
 giget
 backelay
 pario tamback
 damaer
 dapor
 fatou nesserani
 pytti
 anack
 fappy
 dangodt
 gadon
 kitfie
 lamaran
 blaygeer
 ballary
 barenty
 sarat can
 saling
 ongoucan
 meyingam
 retaua
 pacol gantan
 idop
 dengher
 brayn

manghy
 gerrijn
 mangijn gero
 manira
 anoum
 inghe
 digero
 rauwan
 vadon annou
 wissy
 gerro wotan
 manulifan
 rare
 thallompon
 manpiliacan
 rarerare
 baiondo
 talninan
 foury
 meintra
 tocka
 icott
 mammiso
 pindil tamback
 dilatt
 pauon
 fatou messorany
 patty
 rare
 fappy
 beringot
 gadon
 tzilly
 dila
 bysa
 marrijn
 barijn
 mammovat
 doumay
 gaue verrocana
 anyly
 gomoyon
 momocol
 orip
 mandangher
 auee

Vocabulaer.

Duys.

Malleys.

Javaens.

laten		tingalcan		didi naouga
licht		ringen		ringen
leelijck		iahat		hallo
lecker		calaparan		louwe
loos		tzerade		pande)
lanck		pangan		pangan
luttel		sadekit		sandidi
ladder		tanga		tanga
laeckent		cayn		einfgan
langhe peper		rabec		tabee
lups		cotto		touma
leden		baou tangan		baoo
lippen		debeer		leepeer
lichaem		baden		tyava
lichten		tarran		tadran
loot		tyma		tyma
fonten		fombo		fombo lita
lieghen.		dousta		boyap
M Innen		gyrna		casfe
maeckent		boat		gaue
mercken		tanda		tanda
meynen		tzinta of ingat		tzinta of ingat
meesteren		pande bryckatt		brysambo
meeten		oucor		foncaat
manghelen		toucaer		balucan
moghen		bollee		kenor
murmureren		bassongot		passania aky
minne/ of lief		casfe		piara
mildelijck		lapas can		tzothol
my		kira		manira
mijn		ponga		mainra poynia
magher		conras		garrijn
moey		baeyck		bagos
moutwe		tangan		baos
mozghen		isso		besso
miffchien		saptattauwe		omboo
meer		lagy		many
min		couran		couran
meenigh		bayntan		backe
moede		lala		lafou
maeghschap		fondara		cacan
mal		gila		edanck
mes		pifou		lading
Mes-maker		pande pifou		pandelading
Metselaer		pagera		cotas
munte		harta		petis

munter

Vocabulaer.

Duys.

Malleys.

Javaens.

munter
 merrepe
 mups
 melck
 maeght
 mondt
 man
 maendt
 maete
 maet of bziendt
 muur
 mercht of mart
 maeltijdt
 meester
 meel
 mensch
 mildt
 moordenaer
 mat
 mane
 mutse
 mast
 middagh
 moeder
 mostaert.
N Necken
 naepen
 naghelen
 noemen
 niesen
 nooden
 nemen
 naer noen eten
 neyghen
 nat maken
 nastelen
 nijdigh
 nieuw
 naerstigh
 neder
 nu
 neen
 neyghens
 niet
 nu booztaen
 noyt

pande harta
 canda parampuan
 ticos
 fousou
 anadara
 molot
 lacky
 bonlan
 ocuran
 sobott
 cota
 passaer
 tampa macanan
 pande bellagaet
 tapon
 oran
 calom ary
 pande bounon
 ticaer
 boulan
 toudong
 tiang
 tingary
 maa
 fasaue
 moampeer
 maniyt
 pocol, pocou
 namania
 batou
 pangil macan
 ambil
 macan zoere
 boat hambaer
 basso
 icat
 leliat iaht
 barou
 zerrede
 banas
 facaran
 tida
 tida baran
 tyda ada
 facaran dolu
 tydalagy

pande petis
 iarra
 ticos
 fousou
 wadonck parawen
 tzancon
 lana
 bonlan
 ocuran
 mintra
 pagar
 passaer
 passeban
 won balayer
 tapon
 woon
 patang dina
 wonzodock
 ticaer
 boulan
 totopong
 tiang
 ringandina
 byang
 fasaue
 arraparack
 dondon
 pocol
 narany
 potou
 mangil daharkan
 petam
 mangan hore
 gaue zalan
 banio
 talman
 lyat hala
 baro
 bysa
 hieschoor
 kayen
 ora
 oraparan
 boza
 maancodimin
 boya mary
 niemant

Vocabulaer.

Duys.

niemant
 nabel
 nacht
 nagel des vingers
 naelde
 nichte
 neef
 neus
 nagelen of speterije
 noten-muscaten
 noorden.
O Atstecken
 ontbijten
 ontsien
 ontdoen
 ontkleeden
 onthouden
 ontnaghelen
 ontgozden
 onthalsen
 ontsegghen
 ontginnen
 ontblieden
 onderwijfent
 opstaen
 openbaren
 opgaen
 ontbieden
 onderdanigh zijn
 overgeven/ spuwen
 ontloopen
 overgaen
 omringhen
 overblijden
 ontdecken
 ontlossen
 oozloghen
 ontmoeten
 onghesont
 oudt
 onkups
 ontwetende
 ober
 oberlancx
 onlancx
 om dieswille

Malleys.

tida sappa
 tandaporos
 malam
 kokou
 iarom
 anackneene
 tzouzou
 idom
 chancke
 pala
 bara
 pafan
 makan pagy
 takot
 falyn
 falyn pockian
 iahan loupa
 pacaelwaer pocou
 caulwaer pinghan
 battata capalla
 candaty
 caratkan
 larycan
 beryta doulou
 bangou
 backatan
 nays
 casse
 tondo can
 moutacan
 larycan
 byatas
 coulezly
 diatas diang
 bouca totop
 salingkan
 mouso
 batamo
 facit
 tuora
 docana
 yni tyda tau
 diatas
 lambat binga
 tyda banga
 carna apa

Javaens.

oran nana
 tane anam poros
 vanghy
 kokou
 dom
 mackneene
 czouzou
 idong
 chanke
 pala
 bara
 oureep
 mangan pagghy
 woddy
 schootfol
 gartyn colamby
 atfia laly
 matou pacon
 thetolo chinde
 figaer andas
 tyda byry candra
 figaercan
 muygat
 arafan dimin
 hali
 vavara
 monga
 concona
 gaue conconam
 moutack
 farycan
 maranando
 coulezly
 dyndoor addang
 bouca totop
 gaue saling
 mouso
 gattomo
 pangacit
 tuora
 ornaaran
 iny ora varock
 andoor
 lauas
 ora lauro
 carna paran

Vocabulaer.

Duyts.

doolof
 doek
 onsecker
 onleedigh
 onmoghelijck
 onessen
 Os
 ooghe
 ooze
 olpe
 oben
 Ossen bleesch
 ontfangher
 Obligatie
 oorzpronck
 oorzsaecke
 oost
 oost ten noorden.
Plepen
 plucken
 pepnsen
 packen
 prijs setten
 prijzen
 pzingen
 pissen
 proeben
 planten
 plegghen
 plagghen
 pijnighen
 prospereren
 plateel
 puer
 paer
 paert
 papier
 pack
 peper
 pot
 poort
 punt
 pant
 pensen
 poingaert
 pozselanen

Malleys.

minta dolu
 bygito in
 tyda fongo
 ada foucar
 tida banar
 tide samma
 lobot
 mata
 talingan
 mingan
 dapor
 daghy lambo
 taryman
 cartas sapzy
 dolu
 carna anscho
 timor
 timor
 boat foucka
 caulaver
 ingat can
 boat boncosan
 tauer
 casse
 lapis
 chanschyn
 rassa
 tanam
 boat dina
 ayarcan
 commataer
 souda caya
 pingan
 tzoutze
 dua calit
 couda
 cartas
 boncoufan
 lada
 tapian
 pintou
 prighy
 gady
 porot
 cris
 mancoo

Javaens.

ia louca dolu
 macono
 oura fonga
 annagaue
 ora banar
 ora padat
 sapy
 mata
 talingan
 langa
 bapor
 ynack sapy
 iaurou manarou
 foruat gaueanan
 dolu
 karna anscho
 timor
 timor
 gaue pada
 petam
 varrocan
 boat boncasan
 tauer
 mancasse
 fonrat dinring
 oyop
 rassa
 batanam
 gaue dina
 palayarcan
 commataer
 foghe cam
 pingan
 tzoutze
 roopsam
 iaran
 cagat
 icatan
 maritsya
 goutzy
 lavam
 sommoor
 gadecan
 porot
 cris
 tontouvan

Vocabulaer.

Duyts.	Malleys.	Javaens.
papegay	nory	nory
pyloot	mallim	mallim
pennen	boulo marulis	boulo marulis
Q uijtschelden	lapas can	maroge
quellen	bonat moulagan	gaue moulagan
quetfen	ado louca	sodocan
quaedt	ghahatt	alla
quitantie	papas can	maroge
qujten	carianyam bayck	barit yniam bitzeck
quaert-fpel	cartas biguidit.	

Duyts.	Malleys.	Duyts.	Malleys.
R eecken	bilan quera quera	steert	ecot
raden	bytsiara	schuwen	lari
ryckdom	ora caian	spyse	macanan
repsen	baialan	stadt	negri
reyn	tfiuzi	flupten	cuntfican
ryck	caian	spelen	bafiudi
rusten	barentyn	fabonts	molam
rooben	mansuri	stampen	tombo
regneren	houcum	spinrock	maganti
ropen	panganio	schicken	baiki
root	mera	safferaent	connyt
ras	lacas	smeden	pandekan
roepen	pangil	smit	pande bissi
rijs	baas	sozge	bytchinta
rugghe	balacca	schuldigh zijn	totan
rinck.	chinchyn	segghen	becatta
S onder	simbiri	sondagh	iemma
flaet	olam	flapen	tydon
scherp	tasiam	soet	timor
suur	masam	storten	tompa
sieck	fakyt	supber	tfiusi
siechte	fakytan	snuyter	gapit
sontijts	barancalla	sint gister	calmari
smal	nypis	stoot-maker	pande conts
smaer	barar	sotternije	gyla
slanghe	tolar	stanch	brossu
schouwver	bant	stincken	ini brossu
sandt	passyt	schoen	bai paras
schalck	parlent	sterck	cras
stout	bran	stuck	sappangan
sieden	massakan	steken	mansuri
sangher	minienhi	stock	eaiu
singhen	miniehi	spille	antra
schotel	pingan	suchtey	paian

smal

Vocabulaer.

Duyts.	Malleys.	Duyts.	Malleys.
smal	coran	spelen	besuide
swaer	barat	speelman	prande rebor
smaken	sadab	smetten	boatsiamar
schoppen	pangali	serbette	romal
sp	dia	senden	suruan
saghen	gergasien	sterben	matti
slap	coran cras	snuten	fuitsi daman
spieghelen	lear di caesia	swemmen	barnan
stoffereen	caesia baiki	schip	cappal
swereen	sompa	schip-man	oran tua paran
schueren	tfiarri	spinnen	antrante
steen	battu	swart	itam
schrijber	iurtilis	stoppen	gallam
schoppe	pangaly	sparen	campon manaro
slapen	tidor	sonde	dosa
slaeplassen	fellimo	slaghen	pucol
smelten	andrior	strate	ialan
stadt	degri	schueren	iarri
spzeken	bekatta	spieghel	tiaermin
schijnen	terran	silber	ferpi.

Noch een ander Vocabulaer van Malleys en Duyts; vvant
de Malleyfche spraecke wordt in alle de Landen van Ooft-Indien
ghesproken, ende is oock in de Eylanden van Molucken
ghebruyckelijck.

Duyts.	Malleys.	Duyts.	Malleys.
A Am	Backeyen	Beter	parma
Altemael	Samoanga	Betalen	Chyny
Afknijden	pang	Bloedt	Darna
Arbeyden	Kateya	Bloedt-laten	Bewangdarnet
Arecca	pynanga	Bocken	Kytab
B Bscrup	Ooby	C Oopen	Bilby
Ben Boer	Alfoees	Coopman	Fetor
Bzenget weer	Combaly	Cleyn	Cirghel
Ben Buffel	Carboo	Com hier	Marce
Ben Bock	Camby	Caneel	Caiumains
Blijft met Godt	Tingal	Ben Crabbe	Horra
Broeder	Addollaley	Cibet kat	Gatto dalgalia
Baert	tanga	Calamus	Diringo
Bupck	Penot	Cruyt	Dyngyn
Been	backy	Coper	Tambagle
Bupten	blouwaer	Calck	Capyer
Barmhertigh	Carugaler		

Vocabulaer.

Duys.	Malleys.	Duys.	Malleys.
D En dagh	Arys	Heer	Queay
Dooden	benue	En Hont	Hanghee
Daer	Sana	Hout goed wacht	Tage
Die	Itowen	Hoe veel dat	Barappe ita
Doodt	Mattu	En Hoen	Ayam
Darmen	Perot	En Hout	Cayo
Droebigh	Chynta	En Hups.	Roema
Danck u.	Terymacache	I Ch	Manyte
E En	Makan	I Jaer	Tauwn
Edick	Tsuyca	Is	Dalan
Epffchet	Minta	Incht	Mangfy
Eergisteren	Balmariis daula	Jonck	monda
Eperen	Teloor	Jffer	Beef
Enden.	Bebe	En Jonghen	Catfion
Foely.	Bengo	Ick verstaet niet	tyeda tau
G Hedencht	Engar	Ick begeert niet	tyeda mau
Ghebonden	Botonouum	Ick en hebt niet	tiet ada
Gaet	Pegy	Ick hebt	ada
Gaen wy	Mary	Ick danck u.	tarrima casse,
Gisteren	Balmary	K Ennen	Kiunal
Ghewoonte	Esteedat	Kleyn	kytchyl
Gheben	berny	Kiesen	Damare
Groen	Ise	Keubels	Nasse
Ghy	Pakanera	Kindt	Buda
Gebacken steen	batta	Krupt	Ober bedyl
Groet	bafaer	Koningh.	Rutgee
Glas	Lora	L Andt/ Nerde	Negry
En Godelingh	Bedyl	Lippen	Lambbyder
Niet goet	tieda bayck	Laten	Sone
Goet	bayck	Loot	Tyma
Groot	baefart	Lampe	Palyta
Geldt	Sarfy	Hoer laden	Sombo bedyl
Goudt	Mus	Licht	Arynga
Goeden dagh	Tabea	Leven	Iagava
Gaet wech.	Tachghy	Legghen	Baryng
H De veel	Batapa	Langhen	Dusta
Hier	Chyny	Laet af	Ganga
Hoe haerdy	bygimana	Laet staen.	Iangemast
't Herte	Aly	M Aechen	Bretoun
Helpen	Toulong	Mozghen	Yfouck
Houwen	bawyn	En Mes	Pieson
Haer	Ram boyet	En Man.	Orangh
Hals	Goulon	N Acht	Malam
Hoest	Capelle	Neus	Yrot don
Handt	tanga	Rae	Gila
En Hoet	Kokogang	Ragel of spijcker	koko

Rael

Vocabulaer.

Duyts.	Malleys.
Naelden	Naroen
Neen	Tieda
Notemuschaten	Palla
Naghelen	Sicke
Noten	Calappen
Neemt wech.	Ambel
O pperpriester	Cadda
Opstecken	passai
Ooghen	Martije
Ozen	Talinga
Oly	Nuagia
Oorkuffen	bantel
Ons	Quitabo
Om	mana
Oudt	tua
Opstaen	bangs
Oorloghen	backelay
En Olyphant	Catgha
En Os.	Saby
P ennen	Calamp
Papier	Cartas
Peper	Lada
Parlemoer.	Neffa
R is	Bras
Rugghe	balacca
Rinck	chiinfin
Root-scharlaken.	Faccalata mira
S meeren	Sempa
Schamen	malon
Soet	manys
Sondagh	Ionmahet
Suster	addeparapas
Siet	doduer
Schouderen	baon
Swijghen	dyem
S p	dya
Swert	Ita
Schoen	apon
Sout	matary
Silber	peca
Sieck	Sabiit
Sonde	tehyllacca
Swaer	brat
Sacken	corni
Stael	negle
Sterven.	bantatan

Duyts.	Malleys.
Schotelen	pienning
En Spiegel	farmi
En Scheer	Goethieng
Spelden	calvenettem
En Sweert	padang
En Schildt	Salwacke
En Spietse	romba
Staet	Pockul
Ich ben sieck	byte secate
En Smit	Goeda
Sterck	cras
En Schip	capal
Silber	salacha
En Schaep	domba
Steen	batu
Sout	garram
En Schuyt	prau
Mostaert-zaedt.	saiana
T anden	Anton
Tonghe	bat
En Tolck	Lorbista
't Is veel	soeda
Tou.	taly
V erlaten	Lepas
Wt ist	Pacasuyra
Drees	tacar
Disch	ican
Verkoopen	Iouwal
Verliesen	Ilan
Verder	bapa
Orientschap	pondarra
Doozhoost	batack
Dinghers	Iaryary
Verstaen	taven
Vergheten	Lampa
Droegh	pagy
Dechten	backalayo
Bleesch	Lalyer
Vergheden	ampo
Verbanden	baccar
Draghen	betangia
Bleermuyg	Iavo
Doet	goumo
Deel	banghe
Mijn Vader	beta babpa
En Vrouw	paranpoan

Vocabulaer.

Dupts.	Malleys.
Een Drijster	nay moeda
Een Drijer	cemoeda
Drient	maety looty
Een Dercken	fabu
Een Voghel	borron
Dier	apy
Deel	bange
Duplighed	cheeho
W Eynigh	Selykit
Maer	dymana
Winnen	menang
Warm	penas
Wee	faya
Wt dien	padyni
Wijnbrauwen	alijs
Wp	dep
Waterpot	lande
Maer ist	manaaden
Water	eyer
Mel	foufa
Wat seght ghy	abbaccatta
Wacht wat	nanthu
Wt de wegh	lalau

Camerindes	assa
lange pompoenen	iacca
Moess hout	garro
Gallogaen	lancuas
Gengber	alia
Lack	caiu lacca
Een Papegay	lori
Paradijs voghel	soffo
glas	looro

Sommige Javaensche woorden.

Dupts.	Javaens.
P Eper	Syhangh
Soelp	massa
Rotemuschaten	palla
Paghelen	syanche
Water	eyer

Dupts.	Javaens.
Water	baya
Silber	salorca
stukken van achten	serpy
Cassex	petijs
Disch	ivack
Haer poken	cryssen
Een Schip	capella
daer is te wepnig	courang
Een grof stuck	bedyl besar
Een hoer	pytsil
Wijn	Arack
Een Dercken	filengh
Een Osse	alomba
Christenen	vrangy
Dreemdelingen	oranleyo.

Molucksche tellinghe.

Dupts.	Malleys.
Een	Satu
Twee	Dua
Drie	Tyga
Dier	En pat
Dijf	Lyma
Ses	Mam
Seben	toufion
Acht	De lapan
Neghen	Sambalan
Tien	sapolo
Elf	fabalas
Twaelf	dua balas
Dertien	tyga balas
Veertien	En pat balas
Dijftien	Lima balas
Sestien	Nam balas
Sebentien	toufion balas
Achtien	De lappan balas
Negentien	sambalan balas
Twintigh	Duo pola
Een-en-twintigh	Dua pola fatu
twee-en-twintigh	Dua pola dua
drie-en-twintigh	Dua pola tyga
Dier-en-twintigh	Dua pola en pat.

Eynde deser Vocabulaer.

Kort ende Waerachtigh Verhael

Van 't gene seeckere vijf Schepen, van Rotterdam, in't laer 1598. den 27 Junij, nae de Straet Magalanes varende, over-ghekomen is, tot den 21 Januarij 1600. toe, op welcken dagh Capiteyn Sebald de Weert, met 't Schip, 't Geloove genoemt, de selve Strate verlatende, bedwongen werdt weder naer huys te keeren. Mitsgaders hoe de voorsz Capiteyn, niet sonder groot perijckel uytghestaen te hebben, den 13 Julij des selven jaers tot Rotterdam weder aen-ghekomen is.

Dese reyse werden tot Rotterdam vijf Schepen toe-gerust/ met namen de Hope, groot ontrent 250 Last/ op hebbende 130 hoofden/ daer als Admirael ende Capiteyn Generael van de gheheele Blote over commandeerde Jaques Mahu. De Liefde, groot 150 Last/ op hebbende 110 hoofden/ daer Vice-Admirael op was Simon de Cordes. Het Geloove, groot 160 last/ op hebbende 109 hoofden/ daer Capiteyn op was Gerrit van Beuningen. De Trouwe, groot 110 Last/ op hebbende 86 hoofden/ daer Capiteyn op was Jeuriaen van Bockhout; ende 't Jacht/ genaemt de Blijde Bootschap, groot 75 last/ op hebbende 56 hoofden/ daer Capiteyn op was Sebald de Weert, alle wel versien van gheschut/ amunitie van oorloghe/ geldt/ koopmanschappen/ ende wat haer meer van noode was tot soo grooten Dopagie.

Dese Blote is den 27 Junij 1598. uyt het Goereesche gat t'zepl ghegaen/ ende heeft dooz contrarie windt onder de Dupns in Enghelandt moeten blijven legghen/ tot op den 15 Julij/ als wanneer sy wederom goeden windt krijgende/ hare reyse ghebozdert hebben.

Nae dat de gemeyne Oberste de Blote weder versien hadde met soo veel ofte meer eetwaer als sy ondertusschen genut ende verdaen hadden/ zijn alsoo/ eenige dagen booz-windt/ somtijdts oock in den windt/ niet sonder storm/ ghezeylt/ sonder yet schijbens waerdigh t'ontmoeten / tot op den 10 Augusti / dat sy ontrent de hooghde van Capo S. Vincent des abonts vier Schepen in't gesicht kregen/ waer van d'een een Spaensche Bercke was/ soo dattet vermoeden onder hun was/ dattet Spaensche schepen waren/ ende hielden derhalven op hun aen: doch d'andere dit gewaer wordende/ zijn intwoen verdeelt afghevoeken: maer alsoo de Generael hun dapper verbolghde / eenen schoot op't grootste Schip schietende/ om 't selve te doen strijcken/ heeft hy hummen Admirael/ in de Jacht zijnde/ waer naer hy sijne Sloepe ghesonden hadde/ des nachts achterhaelt/ dan verstaende dat het Engelsche waren/ heeftse verlaten/ ende is sijnen cours aen-gegaen / meynende dat hy van d'andere schepen gebolghit soude werden: Doch alsoo Sebald de Weert, Capiteyn op het groote Jacht/ van den Generael des abonts bevolen was haren Admirael te verbolghen/ oock ghesien hebbende dat den Generael op hem schoot/ ende een van d'andere weder daer-en-teghen/ dat boozts

Namen van de Schepen ende Capiteynen daer op commandeerende.

De Blote gaet t'zepl uyt het Goereesche gat.

voort den Generael (sonder eenigh teecken te doen) van hem afwendende / de oor-
saecke niet wetende / meynende dat het was om zijn Sloep in te halen / die men
wel hadde sien afvaren / doch overmidts de duysterheyt niet weder keeren / heeft
recht in zijn vaerwater gehouden / ende de loef van hem gekregen hebbende / op
hem eenighe schooten gheschoten om hem te doen strijcken / doch schoot ebenwel
wederom / tot dat teghen den daghe den Vice-Admirael Simon de Cordes , met
Capiteyn Bockhout by hem komende / hunnen Vice-Admirael dede strijcken / en
zijn Boot daer aen ghesonden hebbende / den Capiteyn daer upt haelde. Dagh
geworden zijnde / ende de Generael behindende dat hy van niemant ghebolght
en werdt / is weder by de andere gekomen / ende den voorszeyden Capiteyn aen
zijn voort ontfangende / vziendelijck onthaelt ; sich / over 't gene gheschiet was /
grootlijcks ontschuldicht / want sijne meyninge niet en was / eenighe vzienden /
maer alleen de ghemeyne byanden afbreuck te doen / ende dat de Spaensche
Barcke hier van oorsaecke was ; ende al-hoe-wel het Admirael's Schip / een
Boot van Medenblick was / welck sy ghenomen hadden / soo en is de Generael /
midts sy verklaerden daer eenige onbzije goederen in ghebonden te hebben / hun
daerom niet moepelijck gheballen ; doch de Duytsche boots-ghesellen / die met
hun versachten te varen / daer upt genomen hebbende / voort ghevaren / missende
den Capiteyn Geraerd van Beuningen , die des nachts van de Blote ghedwaelt
was / doch des middaeghs weder daer by ghekomen.

Ende alsoo op alle Schepen bebonden wierdt / dat het volck het broodt / haer
daghelijcks uytgedeelt / niet en konde op-eten / alsoo datse daer van heele tonnen
ende kisten vergaderen / soo heeft den Generael oft ghemeyne Oberste / met raet
van de Oberhoofden / het rantsoen vermindert / ende een peder verordineert een
half pondt broodt 's daeghs / ende daer toe drie mitskens Wijn / welck is drie
kannen / peder back van acht Mannen / potspijs / Wisch / ende blysch naer ouder
ghewoonte.

Ende hebben alsoo haren wegh verbozert / doch zijn den 19 voorsz. den wint
des nachts in 't eerste quartier n. o. hebbende / vervallen op de Cust van Barba-
rien / verre buyten hare gissinghe / ende waren alreede op 12 badem Waters eer-
sy Landt ghewaer wierden / ende alsoo den windt scherp was / ende sy niet t'zee-
waerts en mochten / zijn genootsaecht geweest d'anchors in de gront te werpen /
op 7. 8. en 10 badem / ende Capiteyn Beuningen op 5 badem / legghende met het
Schip op vierdehalf badem niet sonder perijckel / doch met den dagh een woer
of twee upt brenghende / is met grooter moeyten (zijn rouw om een klippe vast
zijnde / alsoo datter twee Mannen nae swemmen moesten om die los te maken)
van 't Landt geraecht / ende zijn al-te-samen weder onder zepl gegaen ; doch de
Admirael hadde den gantschen nacht op geen ancker gelegen / maer de Zee ge-
houden / want hy d'eerste 't Landt ghewaer gheworden was.

Ende alsoo sy haer door de quade gissinghen van de Stuerlieden in soo swa-
ren perijckel bebonden hadden / heeft d' Oberste alle de Hoofstuyden ende Schip-
pers aen voort ontboden / ende met voorszete van zijnen Krijghs-raedt gheslo-
ten / dat voortaan de Hoofstuyden ende Schippers een peder op sijn Schip /
het besteck van de Stierlieden twee-mael ter weeke / oft ten minsten eens sien
souden / ende met hare Kaerten in de Kajute ontbieden / om de selve daer met
andere te vergelijcken.

Den lesten Augusti hebben sy in 't ghesicht ghekeghen het Eplandt Santjago ;
een

een van de Eplanden van Cabo Verde. Den eersten September/ zijn sy gheko-
 men onder Iha de Mayo, alwaer alle de Schepen geanchert hebben/uytgenomen
 den Admirael / die (overmidts de groote berninghen) niet van sin en was daer
 lang te vertoeven. Hier heeft Capiteyn Beuningen, des naer middaeghs met een
 deel volcks/als oock Capiteyn Bockhout, een Landt-tocht ghedaen; doch geen/
 oft immers seer wepnigh Waters aldaer vindende/ naer dat sy den gautschen
 nacht gegaen hadden om eenigh volck te vinden/ zijn des anderen daeghs tegen
 den middagh weder aen boozdt ghekomen: met haer brenghende een ouden Por-
 tugees/ ende een deel Bocken/ die niet veel moeyten/midts haer magherheydt/
 weert en waren. Den ouden Portugees, naer de gelegentheydt van de stadt S. Jago
 onderbzaeght zijnde / heeft haer de saecke van die te overballen heel swaer ghe-
 maect/ als in hebbende ober de vijf hondert Portugesen/ende ober de vijftien
 hondert Swarten met haer Roers. Des naer middaeghs/ alsoo den Admirael
 een teeken dede van zepl te maecten/ zijn sy ghelijck t'zepl gegaen recht naer het
 Eplant van S. Jago, ende zeplende langs het Landt henen/hebben ober een hoeck
 ghesien een stenghe van een Schip/ legghende op de Reede van de Praya: Den
 hoeck om/ op de Reede komende/ bonden sy een groot Schip/ met twee klepne/
 waer van't grootste een Hamborgher was/ met namen Herman Webbe, die naer
 Brasilien wilde. De Blote nu dicht achter ende bezijden hem gheset hebbende/
 heeft de Vice-Admirael zijn Sloep/ende Capiteyn de Weert zijn Boot gheson-
 den aen de twee klepne Scheepkens / diese beyde leegh van volcke bonden; het
 eene wesende een oude Barcke/ daer een deel Swarten in ober geboert werden/
 gantsch niet in hebbende/ als twee pijpen Waters/ een wepnigh Milie, ende een
 Bottiga Wijn: het andere scheepken ontrent 15 last groot/ waer mede een Bis-
 chop naer S. Thome wilde/ daer in hebbende een deel Hups-raedt/ doch hadden
 by naer alle het goedt ghebergh/ soo aen Landt / als in den Hamborgher. De
 Schipper Herman Webbe is aen boozdt van de Vice-Admirael ontboden / die
 hem de ghelegentheydt van de sterckte afghebzaeght hebbende / te kennen gaf
 waerom de Schepen daer ghekomen waren / ende dat sy niet vrandelijcks en
 wilden uptrechten: maer begheerden alleen haer te versien van Water / ende
 eenighe verbersinghe vooz de siecken / soo van bleesch als fruyten / alles vooz
 geldt. Begheerden derhalven op hem / dat sy met den Boeckhouwer van den
 Vice-Admirael Francoys Verjuys, ghekleedt als een van sijn Bootsghesellen/
 stracks boven wilde gaen/ ende den Obersten sulcks te kennen geben: datelijck
 antwoorde brenghende/ ofte dat sy by foute van dien selfs ghenoodtsaecht souden
 wesen raedt te soecken. Hier mede den vooz3 Schipper boven gegaen zijnde/ is
 ontrent middernacht weder gekomen; vooz antwoorde brenghende / datse niet
 en konden gelooven dat sy als vrienden quamen/want sy sulcx in't innemen van
 hare Schepen niet en bewesen / doch alsoo sy sonder voozwete van haren Gou-
 berneur (in de Stadt S. Jago, ontrent twee mijlen van daer zijnde) niet doen en
 mochten / 't selve scherpeijck verboden zijnde/ begheerden dat sy den dagh ver-
 wachtende/gedult hebben souden; sy souden strax een Man te paerde (die hun
 vooz dage beschept brenghen soude) naer S. Jago senden/ om den Gouverneur van
 alles te verwittighen. Doch alsoo het den Generael noch sijnen Krijghs-raedt
 niet geraden en dochte langher uptstel te geben/ denckende dat sy in die tijdt het
 volck/ soo wel te paerde als te voet van S. Jago te hulpe souden krijghen: soo is
 Capiteyn Beuningen, ende de Sergiant Major Rombout Hooghstoel, met alle de
 Sloepen

Ancke-
 ren onder
 Iha de
 Mayo.

Ende
 zeplen
 van daer
 na't Eps-
 landt S.
 Jago.

Daer sy
een Ant-
tocht
doen.
Ende een
Sterckte
innemen.

Sloepen ende Boots/met ontrent 150 Mannen aen Landt ghebaren/ende sijn volck in ordze gestelt hebbende/is met een groot geruchte van Trommelen ende Trompetten/ met twee Waendels naer de Sterckte op-gheklommen/wesende hoogh ontrent 175 treden/ beschanst aen de zijde van de strandt/ met een Boort-
meer inge van de groote steenen/ ober de vier voet breedt; het inkomen soo enge hebbende / datter seer qualijcken twee Mannen neffens malkanderen in mochten / ende heel stepl / soo dat ses kloetke Mannen alleen met steenen werpende/ daer wel een dupsent af souden gehouden hebben/sonder datse eenigh hinder van beneden mochten ontfangen. De boorszreben Capiteyn is met zyn volck ebenwel voort ghetreden/tot by een Kercken/waer/soo thien oft twaelf Mannen in gelept hadden geweest / niemant en hadder sonder schade kommen voortby gaen. Van hier af trocken sy voort nae boben/ dapper om hooghe schietende/ waer af die van boben seer verbaest zijnde/hebbende alleenlijck 9. oft 10 mael geschoten/ (daer mede sy twee van beneden quetsten) de blucht genomen hebben/de sterckte/ die sy te vooren al meest leegh ghemaect hadden/verlatende/ soo dat die van de Schepen daer sonder meer wederstant in getrocken zijn / ende daer niemant vindende/hebben den nacht verwacht/goede Schilt-wachten uytstellende. Des morgens/ alsoo de Portugesen in grooter meenichte/soo te voete als te Paerde/hun in't gheberghete lieten sien / ende midts het Fort aen de Landt-zijde black ende open was / soo heeft Capiteyn Beuninghen van den Heere Generael meer volcks ende provisie van Krup ende Loot versocht. De Generael heeft oock datelijck de Capiteyn de Weert met ontrent 60 Mannen derwaerts ghesonden: Daer-en-tusschen hadde Capiteyn Beuninghen drie Nsere Gotelingen op't veldt ghebonden hebbende / in't uytgaen van elke straet een daer van doen stellen/ende voorts de straten doen beschanssen met bancken / kisten ende stoelen teghens den inbreuck die de Paerden souden moghen doen. Als sy in goede ordeninghe wel beschanst zijnde / gheensins van meyninghe en waren / den tijdt langher te verlijten / maer lieber met vziendtschap als met ghewelt (d'welck sy noch elders te ghebruycken hadden) van haer versoeken wilden/ 't ghene sy van doen hadden/soo hebben sy alle middelen aengewent/om met haer te spreken/doch in de valeye/ dicht by de schansse/ die in deser manieren gelegen was.

Heeft sich ten lesten de Juez, dat is/ de Rechter van de plaetse/ te Paerde ver-
toont/met het vrede-baenken aen sijn lantie/waer door de Capiteynen/ Beuninghen ende de Weert, in de laeghte gedaelt zijn/ende met hem sprake gehouden hebben/hem voorthoudende 't gene sy in't eerste aenkomen versocht hadden/doch soo beklagghde hem de boorszreben Rechter seer/ dat sy hun voort vzienden uyt gevende/ niet als vzienden gedragen en hadden/ waer op de Capiteynen voort antwoorde gaben/ dat de noodt geen wetten lijden en mach/ende dat sy hun in noot vindende/ ende verre van Huys/haer gherief/ ofte voort geldt/ ofte met ghewelt moesten sien te bekomen/ende dat sy haer derhalben beraden souden/ oft sy haer doen hebben wilden/ 't ghene sy van doene hadden/ ofte niet/want sy by ghebreke/ selfs souden middel soecken. Waer op de Rechter voort antwoordt gaf / dat sy niet en vermochte sonder licentie van den Gouverneur / ende dat sy selfs stracks naer S. Jago rijden soude / ende haer van alles beschept brenghen. Hier-en-tusschen is de Vice-Admirael aen Landt ghekomen / ende sulcks verstaen hebbende / heeft goedt ghebonden een brief aen den Gouverneur te schryben/ ende sijn jongen/die goedt Portugees konde/ daer mede te senden/midts belofte van

van hem des selbighen daeghs weder te brengen. Heeft derhalven aen de Gouverneur schryvende / hem te kennen ghegheben / dat sy in noodt zijnde / ende ghebreck van versck water hebbende / ghedwonghen waren alle middelen aen te wenden / om 't selbe niet andere verbersinghen te verkrijghen / dat haer meeninghe niet en was die twee scheepkens te behouden / ofte yet daer upt te nemen / dan dat sy de selbe ledigh en sonder volck bindende / naer hun ghenomen hadden tot haerder versekertheit / dat sy hun oock meester van 't Fort gemaeckt hadden / meynende daer hun gherief te vinden: Dat hy hun kort bescheet wilde geven / beloofden hem dan zijne schepen / en 't gheene de maets op het Fort souden moghen gheroost hebben / weder te gheben / mits conditie dat hy hun soude versien van 't geene sy eyschende waren / dat sy oock by faute van dien boozgenomen hadden hem tot S. Jago te komen besoecken. De jongen afgebeerdicht zijnde / is op den middagh de Generael selfs met den Capiteyn Bockholt aen land ghekomen / ende het Fort besichticht hebbende / met alle de Capiteynen naer de valeye (die vol Coquos oft Indische Roten stond) ghedaelt / alwaer de Portugesen met haer nu seer gemeyn werden / soo dat sommighe soo wijd quammen / dat sy hun by nachte Oraengien / Limoenen / Granaden / en dierghelijcke vruchten aen 't Fort beloofden te brengen / doch daer en quam niet van. Onder allen wasser een Fydalgo ; die hem gheliet seer tot haer gheneghen te wesen / boer oock met Capiteyn Beuninghen (die seer van den arbeyt van de boozighe nachten vermoeyt was) aen boort / ende daer wel onthaelt zijnde / beloofden hun secretelijck te doen hebben allerhande verbersinghen van vleesch ende fruchten / soo sy hem naer sijn wooninghe / omtrent twee mijlen van daer / twee ofte drie sloepen souden / want hy middel ghenoech hadde die wel te versien / doch de sloepen sanderdaeghs daer komende / en hebben niet vernomen. Omtrent den about is de Generael met de Vice-Admirael / ende Capiteyn Bockholt aen boort gebaren / latende Capiteyn de Weert met omtrent drie hondert mannen het Fort bewaren : Des anderen daeghs / wesende den vierden Septembris / heeft hem rontom in 't gheberghte veel volck laten sien / ende alsoo de jonghen met den brief noch niet weder ghekomen en was / stelden hem elck op sijn hoede / tot des middaghs / dat de boorsz jonghen in gheselschap van drie mannen te paerde ghesonden van den Gouverneur quam / een brief van den selven aen den Generael brenghende / waer in hy hem seer beklaghe ober de maniere van dese vriendtsche handelinge / verklarende / dat sy vrienden zijnde / daer genoeghsaem haren noodtdruft met vriendtschap souden gekregghen hebben / ende met minder moeyten / dat hy niet en ghelooft dat sy Christenen waren / obermidts sijn volck de kercke soo gheroost hadden / doch wilden hem eenighsins laten boozstaen / dat het selve geschiet waer door moetwilligheyt der soldaten / sonder weten van de Capiteynen / obermits hem het Silver-werck / hoe-wel ghebroocken / weder ghelevert was / waer door hy veroorsaecht was haer van gheleijcken alle vriendtschap te bewijzen / dan dat daer niet te bekomen en was / ende dat sy hadden behooren tot S. Jago te komen / de reste souden sy van sijn volck verstaen. Dewijle nu Capiteyn de Weert met haer spraecke hielt / is de Vice-Admirael / met Capiteyn Bockholt aen Landt ghekomen / ende haere commissie ghehoort hebbende / heeft goed ghevonden een van haerlieden weder stracks af te veerdigen met een brief aen den Gouverneur / hem te kennen ghebende / dat het haer ongelegen was het Fort te verlaten / ende met de Blote naer S. Jago

De Hollandse
Vice-Admirael
schickt
een brief
aen den
Gouverneur van
Sant
Jago.

Tweede
brief aen
den Gouverneur.

te komen/dat sy het Water met de barcke souden doen halen/ende dat hy aldaer boort de reste leberen souden / hem belobende eenighe Gijfelaers te gheben / tot dat sy hem sijn Scheepkens met alles wat daer in hadde gheweest oft de weerde van dien / weder ghegheben souden hebben / ander-mael versoekende korte antwoordt/ghemerckt sy gheen en tijdt meer met ober en weer te senden en wilden ober brenghen / oft moesten middel soecken hun selfs te versien. Dit alsoo bestemt isser een afghebaerdicht.

Portu-
gesen van
den Gou-
verneur
gesondt/
komen
aen boort.

Des naer middaghs / alsoo de Heere Generael aen Landt ghekomen was / zijn eenighe Portugesen (waer onder een Paep was) ontrent den avondt van den Gouverneur ghekomen / doch alsoo het laet was / heeftse de Generael ghebo- den aen sijn boort te willen komen / soo wel om de Schepen te sien / als om al- daer met malkanderen t'ober-komen ; het welke sy lieden (siende dat sy in al- le vriendschap handelden) aen-ghenomen hebben/ende soo by den Generael aen boort gebaren zijnde/zijn wel onthaelt geweest / dien nacht aen boort blijvende / ende des moorghens / den vijfden Septembzis metten anderen beraccoordeert ; want de Portugesen beloofden nae te komen / alles wat de onse versochten / met sulcken boortwaerde dat sy met de Plote boort S. Jago komen souden / want daer (na hun seggen) anders gheen middel en was om hun te helpen ; het welck de Generael (niet willende langher tijdt versumpen / noch oock sijn uyterste macht daer ghebruycken) aen-ghenomen heeft ; midts belofte / sy boort d'oberleberin- ge der Barcken hun eenighe Gijfelaers in handen geben souden. Aldus berac- cordeert zijnde / zijn weder naer 't Landt ghebaren / ende de Generael heeft sijn volck ('t Fort verlatende) t' Scheep ontboden ; ende verby haer laten trecken met vier blieghende Vaendelen / in sulcker boeghen / dat sy ober de goede orde- ninge ende kloekheydt des volcks verwonderden / oock niet wetende wat volck sy waren / obermidts sy alle spraken onder hun hoornden.

Walsheyt
der Portu-
gesen.

Des naer middaeghs den 6 Septembzis werden de Anckers gelicht / in mey- ninghe den selven avondt noch op de Reede te komen / het welck tot haer ghe- luck niet en gheschiede / want de Portugesen boort-ghenomen hebbende / d'aen- komende Schepen (die sy met ghebepnsde woorden derwaerts ghelockt had- den) byandelijck te groeten / hadden al hun gheschut Water-pas in deser ma- nieren op strandt ghestelt.

Boort de
wint ver-
hindert.

Hier verhoede de windt het ongeluck der Schepen : want het soo hert woep / dat sy niet en konden op de Reede komen / noch haer by den anderen houden / alsoo dat Capiteyn Beuningen ende de Weert , die by malkanderen ghebleben waren / hun des moorghens alleen bonden ; twee zeplkens ghewaer wordende onder het Eylandt Mayo , ende zijn elck naer een toe ghelooopen / by de welke komende / bebonden dat het de selbe waren / die sy in de Praye aen-ghelaelt hadden ; want sy haer by de Plote niet en konden houden / midts alle haer tuigh reddeloos was. Ter ander zijden de Generael by hem hebbende den Vice-Admirael en- de Capiteyn Bockhout , deden haer best om dien avondt op de Reede te komen : maer soo sy saghen / dat het niet konde gheschieden / heeft de Vice-Admirael sijn Sloep met 12 Man ende sijn jonghen met een Bries aen den Gouverneur ghe- sonden ; hem te kennen ghebende / dattet hem niet mogelijk en was op de Ree- de te komen / ende dat sy weder nae Praye souden loopen / ende aldaer het con- tract nae komen. Dese aen Landt komende / bebonden al het volck in wapenen / ende 't geschut op 't strandt / ende obermidts het avondt was / zijn t'samen in een

Hups ghebracht/ende is de Jongen alleen by den Gouverneur gelepdt/ die seer ghestoozt was/meynende dat sy de Barcken willens van hun gesonden hadden/ op't ongestadigh weer niet lettende. Dien nacht hebben sy de Sloepe/midts de duysterhepdt/daer gehouden/ende des morgens af-gebaerdicht; haer belastende/datse niet weder komen en souden/want hadden booz hun niet ten besten/dan krupt ende loot: met welcke tydinghe de Sloep aen boozdt komende/is de Generael met de drie Schepen weder gheloopen naer de Praye om aldaer de ander vier (die heel diep in Zee waren) te verwachten. Alwaer gekomen zijnde/is de Vice-Admirael met een deel Volcks ende pijpen van drie Schepen aen Landt gebaren/om geen tijt te verliezen/ende de selve met Water te bullen. Men Lant komende/ is weder naer boven toe ghetrocken/het welck de Portugesen siende/weder geblycht zijn. Boven komende/ hebben sy bevonden datse drie Gotelighen/die sy daer gelaten hadden/ wech ghenomen/ ende de straten weder opgeruyt hadden; derhalven besette hy 't rondtsom met wacht / ende latende den Sergeant Major als toesiender/is weder om leegh gegaen om het Water bullen in aller neerstighpdt te verbozderen. Ondertusschen hebben twee of drie Portugesen te Paerde/in de Valleene een deel Beesten ghedreven/ende hun volck verbozgen gehouden/meynende daer mede 't volck upt te locken/ende soo met haer Paerden t'overballen: Doch de Vice-Admirael haer meyninghe merckende/ heeft sijn volck by een gehouden/eben neerstigh Water bullende/maeckende daer dooz haren aenslagh te niete/het welcke den byandt siende/ is met ontrent twee hondert Paerden/elck een Man met sijn Roer achter op houdende/het gebergh te op gekomen/recht naer het Fort toe/welck aen die zijde open lagh/om hun alsoo te overballen/ende zijn met geweld gekomen tot op de groote plaetse/alwaer de Sergeant Major hundapperlijcken weder-stont / waer van de Vice-Admirael verwitticht zijnde/ stracks met sijn volck naer boven toe getrocken is/ (eenige gelaten hebbende tot bewaringe van de Vaten ende sloepen) ende is den byant met eenen kloecken moet geballen/ende den selven te rugge drijvende; heeft het Fort met soo weynigh volcks teghen soo veele Paerden met grooter eere behouden/ende sijne Vaten boozts sonder eenigh beletsel ghebult. Ondertusschen heeft de Heere Generael/de schermutsinghe siende/meer volcks aen Landt met sijn Wendel ghesonden/doch stracks daer naer/breesende de andere Schepen (die in de Zee ober en weder labeerden/ sonder Kreede te krijghen) upt het gesichte te verliezen / willende doch niet langher sijn tijdt versupmen/ want sijn volck dooz de ongesonde lucht hoe langher hoe siecker werdt / ende hy selfs mede de kooztse gekregen hadde/ heeft den Vice-Admirael bebolen met alle sijn volck aen boozt te komen; het welck geschiet zijnde/niet sonder eerst den byandt in eenige Hupsen ghesteecken te hebben/ zijn den neghenden Septembzis onder zepl ghegaen/ om by de ander Schepen te komen. Tegens den avondt heeft den Generael sijn Sloep gesonden naer een Baye daer een deel Beesten waren/van waerse een Os mede brochten/niet willende haer diep in't Landt begeben.

Scher-
mutsinghe
tusschen
de Hol-
landers
en de
Portu-
gesen.

Den 10 heeft den Generael goedt gebonden om tijdt te winnen/het Eplandt van S. Jago te verlaten / ende te loopen naer het Eplandt Brava, (dat is wildt ofte woest) om hun aldaer van Water te versien / ende alsoo daer naer toe ghezeylt/onderwegen siende een groot zepl/het welck achter Isla del Fuego liep. Die van't Eplandt schoten twee schoten met grof gheschut / maer watse daer mede booz hadden/ en konden sy niet weten.

De
Schepen
berze-
len/ ende
komen
onder 't
Eplandt
Baba.
Daer sy
eenigh
water in
nemen.
Ende een
lant-togt
doen.

Beko-
mende
een deel
Milie
oft
Turcsche
Carwe.

Den elfden naer den middagh zijn sy onder het Eplandt Brava ghekomen/ doch gheen anchor-grondt bindende / mits het meest al steyle klippen zijn / hebben sy 't des nachts ober en weer ghehouden / tot dat sy des anderen daeghs des morgens het Eplandt langhs varende/ versch water vonden / doch seer moepe-lijck om halen/ mits de schepen daer niet anchoren en moghen ; eben wel sijn de Sloepen van Beuningen ende Bockholt met de leeghe baten aen Landt gheba- ren/ ende de selve ghebult hebbende / zijn met groote moeyten ende lang roepen/ overmits het nacht was / ende de schepen onder zepl waren / weder aen boort ghekomen. Ondertusschen was Capiteyn de Weert met de Sloepen van den Admirael naer een klepne Sant-Baye ghevaren: aldaer aen landt komende/ ende rontsom water soeckende / sijnder eenighe Portugesen ende Swarten af ghekomen / met de welke de Capiteyn van verre spreekende / mits sy niet naerder en wilden komen / versochte datse hem eenighe goede water-plaetse wilden wijsen: ende soo daer eenighe frupten waren oft blesch / souden haer daer eereelijck ende te danche van betalen ; waer op sy antwoorden / dat de En- gelschen ende Francosen haer daer dickmaels versaghen van water / doch dat de schepen altoos onder zepl bleven. Mengaende van frupten ende versch bles/ datse daer gheen en hadden/ dan dat sulchs op Illa del Fuogo ghenoech te beko- men was/ datse oock niet doen en mogen sonder wete van haer Capitalo, die bo- ven op het gheberghte was / ende zijn daer mede van den Capiteyn gheschep- den: ende alle plaetsen wel doozsiende / heeft ten lesten vier ofte vijf verballen hupskens ghebonden / waer van het eene de deure ghestopt was met groote steenen / de Capiteyn bevolen hebbende 't selve op te bzeken/ bebont dat het vol groote Milie (die wy Turcsche Carwe noemen) was; nam derhalven booz hem/ daer met drie mannen te blijven / ende de sloep weder aen boort te senden / om den Generael daer van te adverteren/bzeesende/also het doncker begonde te wo- den / dat de Portugesen haer Milie wech haelen souden/ doch t'allen ghelucke quam het scheepken van den Bisschop naer de Baye toe / het welck gheanckert zijnde / heeft de Capiteyn daer de Milie in doen dzaghen / waer mede sy meest al den nacht doende waren / want hadden maer acht mannen / ende gheen sac- ken/ soo datse haer met haer bzecken moesten behelpen. Wongen daer 2 groote Schilt-padden / die elck ober de 600 Eperen in hadden/ waer mede aen boort goede ciere gemaecht wert; De Portugesen ende Swarten des nachts gewaer wordende/ dat haer Milie wech ghenomen wert / quamen met een groot geroep den berch af; ende also de Capiteyn niet meer als twee roers by hem en hadde/ wildesen niet naerder laten komen/ maer schoot inden hoop/ waer dooz sy achter bleven; De Milie aen boort ghedragen zijnde / is hy mede naer 't scheepken (het welck dicht by Landt lagh) gevaren/ om aldaer den dagh te verwachten / ende wat te rusten: des morgghens sijn de Portugesen afgekomen/ den Capiteyn (die aen landt ghekomen was/om met hen te spzeeken) klaghende/ dat hy haer Mi- lie ghenomen hadde sonder eenighe reden / ende seggende geenen anderen lijf- tocht aldaer te hebben: datse derhalven van hongher souden moeten vergaen/ waer op de Capiteyn haer antwoorde wel beter te weten / ende verseeckert te wesen dat de selve Milie dies was/ datse die daer reede houden legghen om naer S. Jagore te schicken/ want het geen reden en was dat sy anders hun probisie op 't strant laten souden/daer sy haer in't geberghte onthielden/ doch eben-wel/dat hy haer Milie niet en wilde nemen / van soude haer die na waerdie betalen; jae veel

veel beter dan die van S. Jago, midts conditie datse hem een bequame Water-plaetse souden wijzen / datse oock een goede excuse hadden by den Gouverneur van S. Jago (die ober alle die Eplanden commandeert) hem te kennen gebende / dat haer Milie niet gewelt genomen was / ende ondertusschen souden sy het geldt vooz haer selven behouden / waer mede sy wel te vreden zijnde / hebben beloofst hem water te wijzen / soo hy met de schepen aen d'ander zijde van het Eplant varen wilde / alwaer sy een vper-teken doen souden / doch daer is niet na gevolght.

Hier mede zijn sy van malkanderen gheschepden / ende den Capiteyn is met het Scheepken naer den Admirael toe-gebaren / alwaer komende / heeft bevonden dat die sieckte van den Heere Generael seer toe-genomen hadde / dat hy oock alle Capiteynen aen syn boozdt ontboden hadde / om raedt te slaen hoe sy 't maekken souden / want hy niet van meeninghe en was / daer veel meer tijdt te verslijten / gaf oock alle den last den Vice-Admirael ober / begheerende datmen hem nieuwers mede moeten en soude / ende dat de Vice-Admirael soude de Blagge / ende 's nachts het vper voeren. Soo heeft de Vice-Admirael met advijs van de andere Capiteynen / vernomen hebbende / hoe veel Waters dat een peder Schip noch wel hadde / gheordonneert / dat de ghene die best versien waren / de andere wat by-setten souden / ende oock het ordinaris randtsoen verminderen / ende met alle neerstighejdt als het reghende Water vergaren / ende hun alsoo behelpen soo sy best mochten / om de reyse te vorderen / want in drie oft vier Maenden anders gheen Water te verwachten en was: Dat oock soo het van noode waer / een peder drie oft vier siecken van den Admirael nemen soude / ende de hem daer ghesondt volck vooz leveren / ende hebben het randtsoen van Wijn een derdendeel vermindert.

Den 15 September hebben sy haer cours zuyd-oost aengeset met een noozdt-ooste windt / om haer voozgenomen reyse te verborderen. Den 22 dito heeft den Admirael een schoot geschoten / ende de Blagge achter af laten waepen / tot een teken dat de Capiteynen aen boozdt komen souden. Daer komende vonden den Generael seer sieck / ende soo slap / datse gheen hope en hadden hem langhe te behouden / hy lagh aen een heete rasende kooztsse / als mede syn Commijs Daniel Resteau, ende zijn beyde / d'eerste des middernachts / d'ander sinorghens ten 3 uren / tusschen den 23. ende 24 September in den Heere gherust / 't welck voozwaer een groot verlies vooz de Bloote was / daerom oock groote droefshejdt ghemaeckt wierdt / niet alleen onder de Capiteynen / maer oock onder 't ghemeene Scheepsvolck / als die een goeden sozghbuldighen Heere ende Ober-hoofst verlozen hadden / welke om syn beleefshejdt / mildthejdt ende goet regiment van kleyn en groot seer bemindt was. Het doode Lichaem werdt in een kiste half vol steenen zijnde gelept / (om dies te beter te sincken) ende soo ober boozdt geset / met grooten rouwe van gheheel de Bloote / die ghenoeghsaem verdubbelde / als men den Commijs Daniel Resteau mede ober boozdt sette / een Jong-man / daer de Compagnie grooten dienst van was verwachtede.

Dit gedaen zijnde / wordt de krijghs-raedt vergadert / ende de beslotene brieven van de Heeren ende Heeres geopent ende gelesen / waer uyt bevonden werdt / dat in geballe de voozsz Heer ende Generael Mahu quame t'overlijden / in syn plaetse treden soude d'Heer Vice-Admirael Simon de Cordes, die terstout van een peder vooz Heere ende Oberste gaerne ende met blijder herten is aengenomen. In syn plaetse wert tot Vice-Admirael gestelt Gerrit van Beuningen, ende in Beuningens

Gaen
van daer
weder
t'zepl.

Den
Generael
van de
Bloote
sterft.

Ende
Simon
de Cordes
des treet
in syn
plaetse.

gens plaetse/ op't Schip Geloove, quam Capiteyn Sebald de Weert, die tot sijn nabolgher op het Jacht hadde Dirck Gerritsz. China, van Enckhuysen.

Den 28. heeft den Generael/ aen sijn oude boozdt zijnde/ een teeken gedaen/ dat de Capiteynen aen boozt komen souden/ ende is den Generael rondtom aen alle Schepen ghebaren om den eedt in't generael/ende de Nieuwe Capiteynen/ een peder op sijn toekomende Schip te ontfangen/ende den 29. is de Heere Generael/ sijn oude Schip verlatende/ van sijn volck op den Admirael gehaelt, ende naer hem peder Capiteyn van gelijken/ niet sonder groote dreefheyt van het volck/ om de veranderinge: ende dit alles volbracht zijnde/ hebben sy hare reyse neerstigh verbolghit / den cours settende 3. w. ten 3. ende 3. 3. w. tot den vierden Octobris/ doen liepen sy w. 3. w. aen/ende den 6 boozschreven/weder o. 3. o. Ende op de Trouwe wert een teken gedaen/ dat de Capiteynen daer souden willen aen boozt komen/midts Capiteyn Bockholt seer krank was/ dan overmits het dapper waepden/ is den Vice-Admirael daer alleen gebaren om hem te besoecken. Van doen af begon't scheur-buyck dapper in de Bloote te regneren/ soo dat alle Schepen vol siecken waren/ doch op den Admirael wel de meeste. Waer over de Generael op den 28 October over de gheheele Plote een algemeyne vast ende biddagh heeft doen legghen/ om Godt Almachtigh te bidden/ dat hy haer (die in groot gebreck van Water waren/ende veel siecken/die noch dagelijcx toenamen/hadden) doch goeden boozspoet verleenen wilde/op so gebaerlijcken ende langdurigen reyse. Sy waren doen op de hoogte van 1; gr. by zuyden de linie.

Den 2 Nobembzys / alsoo de sieckte van't scheur-buyck nu soo seer toe nam/ dat den Admirael soo weynigh ghesont volcks op hadde / datse haer zeplen quaelijck mochten regeeren / ende d'andere Schepen / eenige 70. andere 40. oft ten minste 30 siecken op hadden/ soo isser in den ghemeynen krijghs-raet eytelijck raedtsaem gebonden eenigh Landt aen te soecken/daer sy mochten verberfchen; waer toe ghenomen werdt het Eplandt van Annobuon, ofte Nobon, alwaer Blesch/Oraenjen/ende andere fruyten ghenoech te bekomen zijn. Des nachts heeft den Admirael/die boozt upt was/ een schoot gheschoten / midts hy Landt ghewaer werdt / verre buyten de gissinghe van alle de Stuypluyden / welke meestendeel gisten wel over de 100 mijlen van daer te wesen/ eenighe tot over de 200. andere 120/ Et. D'andere Schepen het schieten hoozende / zijn mede het Landt ghewaer gheworden/ende hebben al-t'samen de Anckers laten vallen op de kuste van Manicongo, op de hooghte van ontrent 3 graden by zuyden de Linie. Hier verlozen sy het boozschreven Scheepken van den Wiffchop van S. Thome, met elf kloecke Mannen/het welke noyt weder ghesien werdt. Eenige meynden dat het willens van de Bloote geweecken/ andere dat het gestrandt was; doch heeft men daer nae verstaen/dat sy na lange doolinghen aen de Caep de Lope Gonsalves ghekomen waren / ende't Scheepken daer latende / met de Schepen van Balthasar Meucheron naer West-Indien ghebaren.

Des morgens den 4 Nobember de Capiteynen aen den Admirael varende/ heeft den Generael den Vice-Admirael naer Landt toe gesonden met sijn Sloeppe ende Barcke / ont te sien wat bequaemheydt daer waer / ende offer eenighe Reede was / daer men bequaemelijck souden moghen Anckeren; doch ontrent het Landt komende bebonden de beringhen soo groot / datse daer niet dan met groote moeyten dooz en konden. Bonden aen Lande niet als boomen / hoe wel sy den strandt langhe volghden / soo datse daer den nacht over bleven. Des anderen

De Schepen setten't onder de kuste van Manicongo. Daer sy een Scheepken met 11 Mannen verliesen.

deren daeghs aen boordt komende / heeft den Generael / met synen krijghs-
raedt gheraetslaeght hebbende / besloten naer de Capo de Lopo Gonsalves te loo-
pen / legghende op de hooghte van een halben graedt by zuden de Linie. Sy
hadden seer quaden grondt / want de Schepen ginghen meest alle voor hare anc-
keren deur / midts den stercken windt ende stroom / schoffterden oock hare ka-
bels ; t' Gheloove werdt daer oock den eenen Lepel van syn Ancker quijdt / al-
soo zijn sy den 6 met den daghe t' zepl ghegaen / langhs de Kuste henen varen-
de / 's nachts altoos aen Ancker legghende / ende zijn den 9 dito op de Kuste
van Guinee ghekomen / daer sy eenighe Swarten aen Landt vonden / met de
welcken sy spraecken / haer ghebende eenighe snuysterighe ; doch de Swar-
te / door dien sy soo veel volcks saghen / verbaest zijnde / ende vreesende ghenom-
men te worden / zijn des nachts gheblucht. Den Generael een bequame plaetse
ghebonden hebbende / heeft bevolen datmen met alle neerstighejdt de siecken
aen Landt venghen soude / waer toe een peder Capiteyn sijn quartier beschey-
den werdt / ende werdt het Gubernement aen Landt ghegheben Capiteyn
Bockholt, met soo veel ghesondt volcks / als tot bewaringhe van die plaetse van
doen was.

Komen
op de kust
van Gui-
nee.

Des anderen daeghs heeft den Generael naer den Coning gesonden den Vi-
ce-Admirael Beuninghen met sijn Sloep ende t' Boot van Capiteyn de Weert,
met haer nemende wat kramerije ende Pser om te verruplen teghens eenighe
eetwaren ; maer den 12 dito wederom keerende / brochten maer een Hoen ende
weynigh Plantanos mede / diese daer Bananas noemen / soo datse hun moesten be-
helpen met de krupden die daer op't veldt in't wilde wieffen / als Porceleyn van
der Zee / Water-kars / ende dierghelijcke / met eenighe wilde Appelkes / sonder
reuck ofte smaeck / midtsdien daer gheen ander frupten noch Vleesch te be-
komen en waren / doch verffchen Visch vinghen sy soo veel / jae meer als sy
eten mochten.

Alwaer
sy weynigh
vers
berffinge
binden.

Den 20 is den Vice-Admirael sieck ghelworden aen een heete kooztse / alsoo
datmen van sijn leven twijffelde / doch is naer langhe legghen weder op de been
gheraeckt.

Den 23 is daer op de Reede ghekomen een Sloepe ofte Jacht van Barent
Ericksoon, waer op was een Fransche Pilot / die langhen tijdt met de Swar-
ten verkeert / ende by den Coning selve ghewoont hadde / soo dat hy haer spra-
ke een weynigh konde sprecken. Dese beloofde haer by den Coningh te doen
hebben al wat sy wilden / waer over den Generael met hem naer den Co-
ningh gheschicht heeft Capiteyn de Weert met twee Sloepen. De Capiteyn
met den Fransman ende sijn volck binnen komende / vondt den Coningh (die
sich doen op sijn statelijckste nae haer gheboonte toeghemaect hadde / want
de Pilot was voor upt ghegaen om hem van der Hollanders komste te waer-
schouwen) sittende op een Schoen-maekers Stoeltjen / ontrent een voedt
hooghe / met een Schaeps-bel onder sijn voeten ghespreyt / ende aen heb-
bende een violet Laeckens kleedt / met valsch Goudt gheboordt / schijnende
epghentlijck ghemaect te zijn voor een Schipper / sonder voeper. Hy en
hadde voorts noch Hembde / noch Houffen noch Schoenen aen / maer op sijn
hooft een kappe van geel / roodt / ende blaew Oosters Laecken / seer vermaec-
kelijck om sien.

Ende
darevan
tot den
Coningh
gaen.

Toeghes
maect
als hier
te lesen
is.

Sijn aensicht hadd' hy met Affchen ghewit / doch soo niet / of men sagh
eenighe

Die sy
aenspre-
ken om
verber-
singe.

Welcke
sober-
lijck te
bekomen
was.

Koning-
lijcke
maeltijt
in Guis-
nee.

eenighe teekenen van sijn swarte huydt. Om den hals hingh hem tot een Ro-
ninghlijck cieraedt een Paternoster van Margariten / 't welck groote ghelase
teekenen oft Coralen zijn. Achter hem in't ronde sat sijnen Adiel / het hooft
hebbende vol Hane-beren/ende de swarte huydt heel roodt gheverwet. Neffens
hem was ghesteldt een Stoeltjen met een matjen daer onder / booz den Capite-
teyn/ die den Koningh op des Landts wijze ghegroet hebbende/ is neffens hem
gheseten ; ende dooz den boorszreben Pilot de oorzaecke van sijn komste ver-
klarende / heeft hem beklaeght / dat de Inwoonders sonder reden van hare
plaetsen verlopen waren/ want sy daer niet en quamen als byanden/ maer als
vrienden / om met haer te handelen / dat daerom een peggelijck weder op sijn
plaetse mocht komen/ haer en soude in't minste niet misschieden ; want wilden
vriendtschap met haer maecten / ende sijne Majestejt booztaen dickmaels ko-
men besoecken / mede bzingende sulcks als sy daer te Lande van doen hadden/
ende alsoo sy nu vast veel siecken in hare Schepen hadden / datse daerom van
hem versochten eenighe Fruyten / Hoenderen / ende Schapen oft Bocken / in
manghelinghe van sulcke waren als sy by haer hadden. De Koningh dit ver-
staen hebbende / heeft geantwoort / dat sy hem wellekom waren / ende dat hy
haer soude doen hebben 't ghene sy van doen hadden/en tot hare noodt dzuft be-
hoefstigh was. Hier mede heeft hy den Capiteyn in sijn Conincklijck huys ge-
lept/het welcke wy om korthejts halben nalaten te beschrijven/ seggende alleent-
lijck/ dat de Koe-stallen hier te lande veel bequamer zijn. Daer komende heeft
de Koningh in wisselinghe van eenige lappen Lijnwaet ende stucken Wers
den Capiteyn vereert met een Cabrito oft Borken /ende wat Plantanos. On-
dertusschen werdter ghereetschap gemaecht om t'eten / ende de Capiteyn dede
sijn vijs Trompetters blasen / ende sijn Speel-luyden op haer Instrumenten
spelen / waer in de Coningh meerder ghenoechte nam als hy / die liever wat
ghegheten hadde. Naer langhe wachten werdter booz den Coningh van sijn
Wijfs ghebracht een houten back met wat ghebraden Plantanos daer in / ende
wat gheroockten Wiscch van een Zee-Paerdt / waer van de Coningh seer so-
berlijck at / doch de Capiteyn / die sulcken kost onghewoon was / noch veel so-
berlijcker. Hier op schonck men haer Wijn de Palma ; eenen dranch die mede
niet al te lieflijck en is booz die daer toe niet ghewent en zijn. De Coningh nu
ghegheten / ende den Capiteyn dickmaels tot eten ghenoodt hebbende / is ten
lesten de back wech ghenomen / sonder datter yet meer booz den dagh quam :
waer ober de Capiteyn hem seer verwonderde / te meer / om dat de Coningh/
met alle sijne soberhejdt / grof van lichaem / ghesont / ende beter te passe was/
als de ghene die in oberbloedt leven / van alderley spijsse ende dranch. De Ca-
piteyn / die in anderhalben dagh niet veel ghegheten en hadde / heeft den Co-
ningh dooz den Colck doen aensegghen/dat hy hem booz een nieuwighejdt oock
wilde laten proeben van den kost die sy t' Scheep ghebruychten / ende dede der-
halben een Serbet decken / daer op boozt gheset werdt hy-naest soo veel als te
boozen de Coningh gedaen hadde : namelijk wat Broodts/ een stuck geroockt
Wleesch/ ende Kaes / ende daer op een fles met Spaensche Wijn/ die den Co-
ningh seer wel smaecte : soo dat hy soo veel daer van in nam / dat hy vertrec-
ken moest om wat te slapen.

Ondertusschen is de Capiteyn de plaetse/die ober de 200 huysen hadde/dooz
ghewandelt : ende alsoo het nu abondt gheworden was / ende de Coningh niet
te

te boozschijn en quam / wilde hy met sijn volck naer de Sloepen gaen / ont
 daer de nacht ober te brenghen ; doch dewijl hy besich was om de maets by <sup>Mis-
 bertran-
 wen der
 Swar-</sup>
 een te vergaderen / hebben een grooten hoop Swarten wel ghewapent met haer
 Boghen en Schichten den wegh beset ; niet willende toe-laten dat hy aen-
 boord varen soude. De Capiteyn seer verbaest zijnde / als niet wetende wat
 sy in den sin hadden / ende anders niet als sijn zydt-gheweer by hem hebben-
 de / dede haer brenghen / wat sy daer mede booz hadden ? waer op gheantwoort
 wiert datter een van sijn volck gheveldt in een huys ghedaen hadde / waer
 op de Capiteyn begheerde dat sy hem den man wijsen souden / hy wilde hem
 strax daer ober straffen : Doch daer was niet van/ende sy wonden sulcx alleen-
 lijck booz tot een decksel van haren opzoer / want de rechte oorsaek was dat sy
 breesden / de onse souden 's nachts komen ende den Coningh met een deel volcx
 wech voeren. De Capiteyn dit vermerckende keerde weder naer des Co-
 ninckx huys / daer hem gheseydt werdt / dat de Coningh niet t'huys en was /
 het welck hem qualick behaeghde / want vermoede daer dooz dat sy wat quaets
 in den sin hadden / ende was derhalven van meyninghe hem selben den wegh
 met ghewelt te openen tot de sloepen. Doch de Coningh dooz 't ghetier wak-
 ker gheworden zijnde / is naecht upt ghekomen / ende heeft dapper op zyn
 volck gheheben / dan het scheen dat sy naer hem niet veel en braeghden. Als
 nu de Capiteyn hem de oorsaek van 't rumoer te kennen ghegheben hadde /
 heeft de Coningh begheert dat hy by hem soude blijven / het welck hem de Ca-
 piteyn toe-seyde / midts conditie dat sijn volck oft immers de meestendeel nae
 de sloepen souden moghen gaen / ende is alsoo met acht oft thien mannen aen
 landt ghebleven. De Swarten nu daer mede noch niet wel gherust zijnde / en
 wilden niet toe-laten dat de Capiteyn in des Coninckx huys slapen soude / maer
 brachten hem in een ander huys / daer sy den heelen nacht goede ronde ont de-
 den. Des morgghens de Capiteyn in de deure staende / van meyninghe nae den <sup>Onbes-
 kende
 superstitie.</sup>
 Coningh te gaen / quam tot hem een oudt wijf / sterrelinghs op hem sieude /
 met een doose / waer aen 't scheel met een leder vast was / alsoo dat men se blaes-
 balgsche wijze op en toe konde trecken / ende is hier mede / half binnen 'smonds
 popelende / drie mael om den Capiteyn gegaen / pder mael op de opghetrocken
 doose kloppende / dat hem 't stof / want sy vol assen was / om 't lijf bloogh. Wat
 hier mede ghemeynt werdt en wist men niet / doch hebben soo wel de Swarten
 selfs / als de Capiteyn daer ober gelachen. Daer nae by den Coning komende /
 heeft de selve belast / dat een peder van sijn volck booz den dagh brenghen soude
 sulchs als sy wilden verhandelen / ende hebben also booztgebracht een deel Plan-
 tanos, twee Bocken / ende drie oft vier hoenderen : De welke de Capiteyn van
 haer ghekocht hebbende / ende anders niet verwachtende / mits sy de eetbaer
 waren (o wel gheluckigh volck !) meer als yet anders achten / heeft van den
 Coningh oozlof ghenomen / ende is weder nae de Schepen ghekeerd. On-
 dertusschen hebben eenighe van des selven Capiteyns Soldaten in 't bosch ge-
 schoten een wilt Vercken / met twee Buffels / ende sommige Vogelen / die al-te-
 samen onder de siecken uptgedeelt werden. De Heere Generael quam selver
 alle dagen aen lant / alle de quartieren des morgghens ende des avondts doorgaen-
 de / om te sien hoe de siecken ghetraectert werden / troostense ende gasse goeden
 moet / besorgende dat een peder ghegheben werdt sulchs als sy van doen hadden.
 Den 4 Decembz is op de Freede ghekomen het schip den Moriaen, komende
 van

van Issa del Principe, ende des anderen daeghs Laurens Christiaens met sijn
Jacht/ mede van daer komende.

De sche-
pen ver-
zeplen.

Setten 't
onder het
Eylant
Annobon.

Den 8 Decembz is / alsoo nu de siecken meest weder op de been waren / ende
datter eenighe andere weder in vielen / midts de onghesonde ende fenijnige locht
van het landt / soo heeft de Generael bevolen op te breecken / ende zijn de maets
des selbighen daeghs met alle man aen boordt ghekomen / hebbende binnen den
tijd dat sy daer gheleghen hadden begraven sestiën mannen. Op den selben
dagh is oock sieck gheworden Capiteyn de Weert aen een heete rasende kooztse/
waer van hy ober de twee Maenden te bedde gheleghen heeft. Den 9 dito des
avondts zijn sy t'zepl ghegaen naer het boorschreven Eylant Nobon, oft An-
nobon, om aldaer te verberschen / want veel sieckten terstont weder in vielen/
ende veel gesonde al mede met het scheurbuyck besmet wierden. Den 16. naer
de middagh hebben sy 't onder 't Eylant gheset / ende de Generael aen landt ge-
sonden hebbende Capiteyn Dirrick Gerritsz. met twee Sloepen / zijnder eenighe
Portugesen ende een deel Swarten aen strandt ghekomen / haer verbiedende te
landen: Doch alsoo de Capiteyn haer van verre toe-riep / dat hy quam als
vriendt / hebben sy hem laten aen Landt komen / alwaer hy te kennen gheben-
de dat hy quam om verberssinghe booz de siecken / ende dat om gheldt ofte wae-
ren / hebben de Portugesen hem toe-gheseydt sulchs te doen hebben: maer al-
soo het nu avondt was / ende haer Gouverneur niet by der handt / begherdense
dat sy des mozghens daer aen wilden weder komen / ende souden haer dan bren-
ghen wat sy van doen hadden.

Daer sy
een lant-
tocht
doen.

Des mozghens / den 17. is de boorschreven Capiteyn met twee Sloepen we-
der naer 't landt toe ghevaren: maer die van het landt met haer Goers op het
strant staende / riepen haer toe / dat sy van daer blijven souden / wantse booz haer
niet ten besten hadden / ende oock wel vermoeden datse Wyanden waren. De
Generael dit hoorzende / heeft stracks alle de Boots doen mannen / ende Capi-
teyn Bockholt met de Sergiant Major naer landt toe ghesonden / met vliegende
Vaendelen / waer van 't een deel met twee Schuyten alleen ter sincker-handt/
ende 't ander / wesende wel de grootsten hoop / ter rechter-handt ghemarcheert
is / 't welck alles in goede ordze gheschiede.

Ende de
Portuge-
sen haer
Fort ver-
laten.

De Portugesen ende Swarten dit siende / hebben haer Hutten (die sy
's nachts ledigh gemaect hadden) in brandt ghesteecken / ende zijn / haer Fort
verlatende / na 't geberghte geblycht. De plaetse nu beset zijnde / heeft de Gene-
rael daeghs daer nae de siecken aen Landt doen brenghen. Hier-en-tusschen de
maets begeerigh zijnde naer de versche vruchten / die daer in overbloet stonden /
als Bananas, Oraenjen en dierghelycke / zijn sonder achterdencken daer nae toe
gheloopen / 't welck de sommighe qualijck bequam / want de verborzene Portu-
gesen op haer mickende / als nu en als dan een uyt den hoop tresten. Onder an-
dere werdter den 19 een doodt gheschoten / ende van de Portugesen tot een trots
op den ghemeynen wegh gheleydt. Waer ober de Generael / om meerder scha-
de te verhoeden / wel scherpeelijck bebal / dat hem niemandt sonder verlof en sou-
de verborzderen buyten de bestemde plaetse te treden / om eenighe fruyten te
plycken: Ende om dat sommighe 't selbe ghebodt / tot haerder grooter schade/
niet naer en quamen / soo liet hy tot meerder ontsagh een Galge oprechten / ende
sontt een deel volchs wel ghewapent uyt / om te sien of sy eenighe ghevangenen
mochten bekomen; doch geen menschen bindende / zijn met seben-en-twintigh

Worm-beesten weder naer 't Legher ghekomen / waer in elck sich verheughde / hoewel nochtans de selve Beesten dooz versumpnisse meest op de loop raecten / ende niet weder ghekreghen en werden.

Den 24 dito heeft de Generael ontrent 150 Mannen wel ghewapent / te lande waert in / nae een Bergh ghesonden / waer op de Portugesen / beschant zijnde / haer onthielden / ende onbersiens uptvallende / onder 't boozschreben volck groote schade deden. Den Bergh opklimmende / bonden sy twee weghen naer boven toe / daerom sy haer verdeyden in twee / ende zijn alsoo / d'een aen d'een / ende d'ander aen d'ander zijde van den Bergh / die seer steyl was / met grooten moeyten opghetrocken. Een wepnigh hoogher komende / hebben de Portugesen op haer gheschoten / ende groote steenen op haer ghebelt / alsoo dat Jan Jansz. Kloeck, Vaendzagher / ende Boeckhouder van Capiteyn de Weert, een van de boozste zijnde / in 't eerste aenkomen dootgheschoten / ende ettelijke dooz den val der steenen deerlijck ghewont werden: Maer des niet teghenstaende dronghen sy eben dapperlijck aen / ende haren vbandt van wederzijde in de blucht drijvende / namen de sterckte in. Boven komende / bonden sy in 't groen verborghen een tonne Beschuyt / twee Hollandtsche Kasen / ende sommige Pottisen met Spaensche Wijn / ende twee Hupsen die daer stonden vol Boom-wol / in brandt gesteecken hebbende / zijn weder ghekeert by haer volck.

Den 2 Januarij 1599. dewijle de siecken / in stede van te minderen / midts de onghesontheydt des lochts / eer vermeerderden / zijn de selve / dooz bevel van de Generael / t' Scheep gedaen: ende na dat sy de dooden begraven / ende de Kerck met de Hutten in brandt ghesteecken hadden / zijn sy des anderen daeghs ghelijck handt van Annobon t'zepl ghegaen / recht nae de Straete van Magalanes, in meyninghe nergens meer aen te loopen. Den 22 dito passeerden sy de drooghten van Brasilien, die de Portugesen Abrolhos noemen.

Den 9 Maerte werdter een van de Vice-Admiraels gasten / om dat hy by nachte de Kocks kisten tot verscheyden reysen opgezoken / ende broodt daer upt genomen hadde / by de volke bancke ter doot veroordeelt / ende tot exempel van andere / die sulcks soude moghen booznemen / aen de boeghspriet gehangen. De siecken waren doen meest gebetert / ende begosten soo goeden appetijt te krijgen / dat sy haer met de portie qualijck konden liyden / ende de Capiteynen / als men de gasten pot-spijse gaf / daer by staen moesten / op dat sy met manieren aten: want sy anders soo gierighlijck slocten / dat sommige hare monden alsoo verbranden / dat de stucken daer upt vielen.

Den 12 dito / wesende ontrent Rio de Plato, seck de Zee soo roodt als bloedt / ende Water daer upt scheypende / werdt bevonden datse vol roode Wormkens was / welke / als-mense in de handt nam / als Dloven wech-spronghen; Sommenighe meynen dat by seckerre tijde des Jaers de Walbisschen die uptwerpen / doch is onsecker. Acht daghen daer nae sterf in 't Schip de Trouwe een Engghelsman van een seltfame sieckte: want sittende aen de back / ende wel herteelijck etende / is achter ober gevallen / vreeselijck siende / ende upt de mont geweldig schupmende / sonder een woordt te spreken / in welchen staet hy tot 's middaeghs daer aen gekleben / ende gestooven is. Twee dagen daer na werdt by-na met de selve sieckte besmet een Jongman van Uytrecht, die des nachts van 't quartier komende / seer luyde wert roepende / waer dooz eenige by hem quamen / die hy met een fel ghesichte toe-schoot / ende socht te byten / krabben en stooten / doch

Werlies
sende
noch een
ander
Fort.

De sche-
pen gaen
t'zeple
van An-
nobon.

Passeren
de droog-
ten van
Brasilien.

Roos-
de Zee-
worm-
kens.

Seldts-
fame
sieckte.

doch hulpen hem in de hope/ alwaer hy drie daghen sonder eten of drincken geleghen hebbende/ den vierden dagh weder wat binnensmonds begost te prafelen/ waer ober hem een beschuyp werdt ghepresenteert / 't welck hy seer groewelick siende/ met groote binnighepdt naer hem track / ende verwoedelijck op at / van dien tijdt aen slecht blybende / ende is daer na in de Strate ellendelijck gestorven/ midts hy hem selven niet en konde repntigen / soo dat dooz de bochtighe koude zijn boeten verbrozen/ ende afgheset moesten worden.

Wallen in
de mondt
van de
Straet
Magas-
lanes/
ende ko-
men by
de Win-
guyns
Epland-
den.
Doen
een land-
rocht in
de Straet/
sonder
pet te
vernes-
men.
Mossels
bape.

Den 6 April zijn sy in de mondt van de Strate gheballen / ende 's anderen daegs ontrent den avondt gekomen by een kleyn Eplant 14 mijlen daer in leggende/ dat het kleynste is van de twee Pinguins Eplanden. Hier bonden sy menighe van vogelen/ die sy (mits de selbe haer aes al dupckende van de gront op halen) Dupckers noemden. Sy sloeghender wel 13 of 14 hondert met stocken doot/ ende soudender de gantsche Blote wel mede konnen versien hebben/ maer en bonden 't niet raetsaem tijdt en windt te versumpen / ende zijn daerom den 9 dito weder t'zepl gegaen. Des anderen daeghs sondt de Generael 50 Mannen aen landt/ om te besien of sy eenige menschen/beesten/ oft oock eenigh teken van schepen aldaer gepasseert souden konnen vinden / doch sijn sonder pet te vinden weder gekeert/ na dat sy de strant wel drie mijlen ghevolght hadden.

Den 13 liepen sy in een schoone lustighe Bape / legghende ontrent 21 mijlen in de Strate/ ende by de Engelsche de Mosselbape gheheeten / om de groote menighe van Mosselen die men daer vindt. Hier versaghen sy haer van vers water ende brandt-hout/ 't welke daer beyde oberbloedigh te bekomen is.

Den 17 zeplden sy tusschen soo hooghen landt aen weder zijde / dat het scheemen soude geen doorgangh ghebonden hebben / obermidts de bergghen soo dooz malkanderen loopen/ zijnde meest boven met snee bedeckt.

Groene
Bape.

Den 18 ankerden sy in een Bap aen de noozdt-zijde / leggende op de hooghte van 54 graden/ghenaemt (soo sy bebonden) de groene Bape. In't midden legghen drie Eplandekens / waer van't kleynste oostelijck leydt. Hier souden de Schepen als 't noodt waer/ konnen schoon ghemaectt worden / want het ober al schoon wit zandt is / daer't passelijck hoogh op bloeydt. Daer groepen veel boomen den Laurier seer ghelijck/ maer veel hoogher/ de basten oft schellen zijn bitter ende sterck als Peper. Men vindter oock groote menighe van Mosselen/ waer van de sommighe wel een span langh waren / alsoo dat de drie gehoocht zijnde upt de Schelpen wel een pont wegen. Cenden en Gansen en zijnder mede gheen ghebeek. Hier laghen sy / midts de windt gantsch niet dienen wilde / tot den 23 Augustus toe / sonder nochtans opt de zeplen van de reede te nemen / daghelijck verlangende naer bequamen windt om t'zepl te gaen. Ende alsoo't winter wiert/ hebben sy'er ongelooftijcke armoede geleden/ ende ober de hondert mannen verlozen/ onder ander Capiteyn Bockholt, in wiens plaetse quam Balchazar de Cordes, want hadden den eenen storm op den anderen / soo dat de Schepen dickmael dooz vier ankers dooz ginghen / ende de Maets al den dagh genoegh te doen hadden malkanderen te helpen/ ende de Schepen weder vast te legghen. Behalven dat sy alle daghe in regen/ windt / haghel en snee aen landt moesten baren/ d'een om hout/d'ander om water/ de derde om mosselen/ oft sulcks als sy bonden / waer dooz sy seer af-gheslooft werden. Daer be-
neffens begostense hongherigh te woeden / midts sy in een koud klimaet zijnde de maghen gragher kregghen / ja by na onbersadelijck werden / al in't lijf wer-
pen-

Groote
Mossel-
len.

Ighden
groote
armoede.

pende wat sy konden krijghen/ als rouwe Mosselen ende wortelen van seckere
krupden/ die sy 't ghedult niet en konden hebben te laten koocken. Hier-en-bo-
ben warensse meestendeel onbersien van kleederen / deksels ende waeck-pijen/
dooz dien sy meynden in een heet Landt te komen/ daer sy half naecht moghen
loopen / waer ober sy groote koude ende onghemack leden. De Generael / om
sulchs te beteren / liet eenighe kassen met laken op doen / om een pghelijck nae
gheleghentheydt te bersien. Stont oock selve/ ghelijck d'ander Capiteyn mede
dede/ peder op sijn Schip/ met een stock by de gasten/ tot dat sy gegeten hadden/
want anders verkochten sommighe hare klepne portien om groot gelt / ende
bulden dan hare verhangherde buycken met rouwe Mosselen ende Krupden ;
waer upt sulcken watersucht spruytende was/ datter beele met ghesonder herte
af sturben. In somma daer werdt soo goeden toetsicht op de eetwaren genomen/
datter twee van 't Jacht den 22 April ter doodt veroordeelt werden/ om dat sy
by nacht het Scheeps-rupm op-ghebroken/ ende Oly daer upt ghenomen had-
den. Den eenen werdt op't Oostelijckste Eplandt / daer een galghe tot dien
eynde gherecht was / ghehanghen / doch den anderen raekte met een gheesse-
linghe byp.

Den sevenden May / is de Vice-Admirael met twee Sloepen naer een Ep-
landt ghebaren/ legghende recht teghen de Groene Bay ober / om Zee-robben te
soecken. Daer komende bonden seven Canoas met Wilde / die (soo veel men
konde mercken) wel tien of elf voet lang waren / rosachtigh van koleur / en-
de 't hooft langh gheharzt. Dese de Sloepen siende / liepen met grooten haest
nae 't Landt / van waer sy soo gheweldigh met steenen wierpen / dat de Vice-
Admirael het Eplandt niet en doost ghenaecken. Het welke sy merckende/ sijn
ghelijcker handt weder in hare Canoas gheballen / naer de Sloepen toe-roepen-
de met groot ghetier ende gheroep. De Vice-Admirael dit siende / heeft sijn
volck belast haer Roers en Musquetten vaerdigh te houden ; ende als de Wil-
de nu nae by waren/ ende vast reetschap maecten om te vechten / een chargie op
haer bebolen te doen / soo datter vier of vijf doodt bleven / waer dooz sulcken
schrick in haer quam / dat sy terstont weder de vlucht nae 't Landt namen/
alwaerse met ghewelt cenighe boomen (die van bers wel een spanne dick sche-
nen) upt der Aerde trocken / om haer te beschanssen / ende maecten al weder
gereetschap om te werpen/maer de Vice-Admirael heeft dese woedende bloedt-
gierighe Menschen verlaten/ ende is sonder meer aen Landt te gaen weder aen
boozdt ghekomen.

Den ses-en-twintighsten dito als sommige van de Maets besigh waren om
Mosselen / Krupdt-wortelen ende dierghelijcke aes te soecken / haer van den
anderen ghesprept hebbende om te beter wat te vinden / sijn haer een deel Wil-
de upt het Bosch onbersiens op't lijf gheballen / ende hebbender drie ghe-
doodt / ende twee swaerlijck gheuont. De dooden hadden sy leelijck ghemar-
telt / ende souden oock de twee ghequetste omghebracht hebben / hadde Capi-
teyn de Cordes die niet ontset. De Wilde waren al-te-samen naecht / uptghe-
nomen een / die een oudt Robbe-bel om den hals vast ghemaecht hadde/
't welck sijn rugghe ende schouderen bedeckte/ ghelijck by hem met sijn rustin-
ge/ ende een van hare Canoas na 't leven konnen vertoonen. Haer geweer waren
Plitsen van hart hout / die sy uptter handt seer fel ende recht schoten. De booz-
ste punt van de selve / die harpoensche wyjs met veel hartelen ghemaecht was/
bleef

Derne
men eens
ghe Wil-
de.

Daer sy
teghen
scher-
mutsen.

Ende
van ober-
ballen
wozden.

bleef den gequetsten in't lijf stecken (zijnde alleenlijck met zeenuwen van zee-robber aen die langhe schacht ghebonden) ende moeste met groote swarighejdt daer uyt ghesneden/ oft voorts dooz ghedoubt worden / als soo diep daer in sit- tende / datse den eenen dooz vier pack kieren tot in de hollighejdt van de borst ghegaen was/ doch ghenasen beyde in korten tijdt.

De Generael heeft mede terwyl sy hier laghen/ sijn groote Sloep op-gheset/ ende doen maecten om vooz een Pinasse te dienen / welke ghenamnt werdt de Postiljon , tot Schipper krijghende Gillis Jansz. des Admirael's onderschipper. Den 17 Julij is Capiteyn de Weert (obermidts sijn pot-spijse ten eynde was/ alsoo dat hy hem behelpen moest met de sijne/ broodt-soppen daer in stede te gheben) aen Landt gegaen om Zee-robber te soecken. Middeltijdt isser uptten n. w. sulcken storm verheben/ dat hy teghen danck aldaer twee dagen ende twee nachten aen Landt blijven moeste/ want het niet op gheroep en konde werden/ quam daer toe t' Schepe sonder yet ghebanghen te hebben.

Den 18 der voorsz Maendt noch eben harde waepende/ is Dirck de Groot, des Vice-Admirael's Schieman/ besigh sijnde in't Galioen/ dooz de grieten in Zee gevallen/ ende hoewel hy hem langhen tijdt (midts hy swimmen kost) boven hielt/ om hulpe roepende/ soo en konde hy niet geholpen worden/ obermidts het soo seer stormde/ datter hem niemandt in de Booten en dorste begheben/ sterf alsoo vooz d'ooghen sijner mede-ghesellen/ met ghesonder herten.

Den 2 Augusti heeft de Generael alle het volck aen Landt doen komen/ ende daer (hoewel het heel dick gesneeuwt was) dooz den Predicant een openbare Predicatie laten doen/ Godt Almachtigh loobende ende danckende/ dat hy haer nu een Jaer langh op dese repse ghenadigh hadde gheweest / ende biddende dat hy vooztaen hun voorszpoedt op de langhe repse/ die noch vooz handen was/ verleenen wilde. In dese groene Bape / die sy (obermidts de armoede daer in't ober-winteren gheleden/ alsoo datter ober de hondert twintigh van onghemack ghestorben waren) den name van de Cordes gaben / laghen sy noch in reghen/ Hagel ende Windt/ met hongher ende kommer/ in sulcker boeghen/ dattet buyten de schrebe gaende / niet ergher konde wesen / tot den 23 Augusti / doen sijn sy upt de voorszreben Groene Bay , anders by haer Bap de Cordes ghenoemt/ met een noozdt-ooste windt t'zepl ghegaen/ doch moestent 's anderdaeghs in de mozghen-standt van stilte weder setten in een groote Bape/ legghende in't zuyden. Hier heeft de Generael / om in de Straet een ghedenck-teecken te laten/ van soo heerlijcken Hollandtschen Blote / aldaer met sulcken ghebeelt / moepte ende ghebaer ghepasseert / als wesende d'eerste onder alle Natien / die met soo veel ende soo groote Schepen sulcks bestaen hadden / een Broederschap inghestelt/ daer toe verkiefende de ses principale hoofden van de Blote / die elckhanderen met eede belofte ghedaen hebben/ dat sy haer vooz gheen perijckelen/ noodt/ ofte vreesse des doodts en souden laten beweghen/ om pets te onderstaen/ t welck teghen haer eere / oft tot nadeel van den welstandt haers Vaderlandts/ ende der begonnen repse soude moghen strecken / vooz-ghehouden hebbende / lijf en leven te waghden / om hare erf-vpanden alle moghelijcke afbreucke te doen / de Hollandtsche Wapenen plantende in't gheweste / daer de Coning van Spaenjen sijne schatten upt gaert/ waer mede hy teghens de Nederlanden soo veel Jaeren geoorlogh heeft. Dese Broederschap werdt aldaer aen Landt aen de zuydzijde van de Straete inghestelt / met alsulcke ceremonien als de plaetse toe-liet/ ende

De
Schepen
verzepe-
len.
Ende
Ankeren
in de
Ridders
Wap.

ende werdt ghenamit de Broederschap van den ontbonden Leeuw. Sy lieten oock tot een ghedachtenisse hare namen ghesneden in een tafereel / 't welck sy op een hooghe pilaer stelden / op dat het van de booz-by varende Schepen mochte ghesien worden / ende werdt de boozschzeben Bape daerom gheheeten de Ridders Baye. **W**t de welke sy den 28 dito t'zepl ginghen / ende in een kleyn Bapken liepen / legghende een groote half mijle van daer. Hier wederom stil legghende / heeft Capiteyn de Weert dooz 't bebel van den Generael sijn Sloepe ghemant / ende is naer de Ridders Bay toegheroeyt / om 't boozschzeben gedenck-berdt te halen / om op een bequamer plaetse geset te worden. Doch alsoo hy den hoeck van de Bape om meende te roepen / werdt hy ontrent de 80 Wilde ghewaer / die daer aen Landt saten / op haer hebbende wel 8. oft 10 groote Canoas oft Jollen: Dese de Sloepe ghewaer wordende / riepen met groot ghetier / ende wenchten de Maets aen Landt / maer de Capiteyn niet sterck genoegh wesende / wilde sich teghen soo grooten hoop niet te Lande begheben / ende voer weder nae de Schepen toe. Middeltijt hebben haer de Wilde oberbergh en dal / bosschen en struyckelen langhs de strandt met groote snellighepdt ghevolght / altijt roepende / ende 't volck naer Landt lockende. De Generael dit vernomen hebbende / dede stracks drie Sloepen Mannen / de welke aen Landt komende bebonden dat de boozschzeben Wilde gheblucht waren / vindende alleen de teekenen haerder vreedthepdt / want sy de doode Lichamen / aldaer begraven / niet alleen ontgraven en hadden / maer heel mismaeckit / ende tyrannighlyck ghewondt. Onder andere hadden sy 't doode Lichaem van des Generaels Barbier een snede in de wanghe ghegheben / 't hooft met een knodse verplettert / een pijl in de zijde tot in 't hert toe geworpen / de mannelijckhepdt afghesneden / ende soo boozts in 't Water ghesleept / daer het de Maets wederuyt namen ende begraven. Sy vonden oock 't graf van den Bottelier van 't Jacht sonder Lichaem daer in / 't welck na vermoeden de Wilde met haer moesten genomen hebben. Van 't gedenck-berdt en brachten sy maer eenige stuckshens wederom / want de Wilde hadden 't afgenomen ende in stucken geslagen.

Den derden September in de booz-nacht / zijn sy de Straet van Magalanes ten eynde gezeplt / ende met een moop weer in de Zuyt-zee gekomen. Den 5. ende 6. dito voeren sy noch al met een noozdt-ooste windt / west ten noozden aen / zijnde alle sesse / de Postiljon daer onder begrepen / noch by den anderen tot den 7. dito toe / als wanneer des mozghens een top-zepl begon te waepen / maer noch sonder storm / doch alsoo / dat de Zee (die daer haest ontstelt is) haer dapper begost te verheffen / waer dooz de Vice-Admirael op de Ly werpen moest / om sijn Sloep in te setten / ghelijck oock dede de Trouwe. Ondertusschen volghde Capiteyn de Weert den Admirael / die boozuyt was / maer moest het / dooz een ongheluck dat het groote Jacht ober quam / zijnde te loefwaent van 't Gheloo-ve , mede op de Ly werpen / ende sijn zeplen in nemen / om by het boozschzeben Jacht te drijven / als oock ghedaen heeft de Trouwe , die haer Boot daer oberverlooz. Den Admirael haddet middeler tijdt laten dooz-staen / alsoo datmen meyndt dat de Wacht die boven stondt / midts het mottigh weder / niet eens nae de Schepen die achter waren ghesien heeft : Van de Vice-Admirael by d'ander komende heeft mede sijn zeplen inghenomen. Kortz daer nae isser eendicke mist ghevallen / soo dat sy d'een d'ander niet sien en konden / maer bleven nochtans dien heelen dagh by malkanderen drijvende.

Van
waer sy
wederom
t'zepl
gaen.

Ende
eenighe
Wilde
vernemen.

Die haer
vreedthepdt
toonen aen
de doode
lichamen
aldaer begraven.

De
Schepen
komen in
de zuyt-
zee.

Daer
sy dooz
ontweder
van mals
kanderen
verstroops
en.

Den.

Den 8 dito misten de drie Schepen de twee Jachten / maer dzeven noch by een tot des anderen daeghs 's morgghens / dat de Vice-Admirael een teecken dede van zepl te maecten / hopende de twee Jachten booz upt te binden : ghelijck sy oock twee oft drie uren daer nae de selve in 't ghesicht ghekreghen / ende met groote blijdschap in-ghewacht hebben. By den anderen komende / heeft Capiteyn Dirck Gerritsz. den Postilion aen den Vice-Admirael ghesonden om sijn Timmerluyden : maer alsoo de selve sieck waren / heeft de Vice-Admirael den Capiteynen / de Weerd ende de Cordes bevolen de hare naer 't Jacht te senden / 't welck tot grooter schade van 't Gheloove ende de Trouwe gheschiet is / want sy die sedert niet meer en saghen / overmidts dat sy het des anderen daeghs / wesende den 10 dito / in de windt kregghen ; ende alsoo de Zee / door het dapper waepen / haer weder begost te verheffen / heeft het Jacht sijn zeplen teghen den abondt weder in-ghenomen / 't welck oock dede de Vice-Admirael / die booz upt was ; dit siende 't Gheloove en de Trouwe lieten 't mede drijben : maer als het nu doncker nacht was / hadden 't Jacht ende de Vice-Admirael (soo eenen Theunis Theunisz. namaels seyde) zepl ghemaect / sonder eenigh teecken te doen / immers dat de Trouwe en 't Geloove gesien oft gehoozt hadden / die daeromme bleven drijvende / niet anders wetende / of de Liefde ende 't Jacht soudent mede soo doen ; doch als den dagh aen quam / en saghen sy geen zeplen / 't welck booz de twee Capiteynen een groot verdriet was / maer insonderheyt booz de Weerd , die hem doen met twee oude Stuerluyden sonder Schipper vondt : ende 't weynigh volck dat sy noch hadde / was meest verkleunt van koude ende nattigheyt / hoewel sy dagh en nacht byer stoochten. Den 16 dito begon het met een Noozdt-ooste windt soo breeffelijck te stormen / dat de twee booznoemde Schepen meest sonder zepl drijben moesten / in grooten noodt van omgewoopen oft de zijde ingheslaghen te worden / want de Gaelderije van 't Geloove wel een dupm breekt gheweecten was / en de Trouwe soo veel waters kreegh / dat het volck op den oberloop tot de knien toe daer in stonden ; het welck den anderen kortz daer aen oock ghebeurde / die een leck kreegh / dat hem soo veel waters gaf / dat sy nacht en dagh pompende / ghenoech te doen hadde met het selve upt te houden / tot dat sy 't leck ghebonden ende ghestopt hadde. In sulcker voegen voeren dese twee Schepen vier-en-twintigh daghen in de Zuydt-zee / meest drijvende sonder ofte met weynigh zepls. Hier-benessens / hoewel 't ghemeene Scheeps-volck noch 3 pondt Broodts met twee oncen Visch daeghs kregghen / quelde haer nochtans den hongher meer als te boozen / overmidts sy de groote Mosselen / die sy in de Straet ghelwoon waren te rapen / nu moesten missen / soo dat de Capiteynen ghenoech te doen hadden het volck een hert in 't lijf te sprecken ende te vertroosten.

Twee
van de
Schepen
verbal-
len op't
Landt by
noozde de
Straet.

Des nachts nae den 26 dito verbielen sy by noorden de Strate op't landt / sonder dat sy 't selve booz de donckerheyt ghesien hadden / giffende dat sy'er noch wel 20 mijlen af waren. Hier waren die van 't Gheloove , 's morgghens het Landt ghewaer wordende / in den uptersten noodt / want sy haer op de leegher wal bevonden / ende recht booz haer twee klippen saghen / daer sy noodtsaeckelijck boben op moesten zeplen / want sy gheensins daer beneden en konden. Immers de Heere gaf gratie dat sy recht boben de een klip mochten zeplen : doch die soo nae komende / dat sy anders niet en dochten of en soudent van de verbolghene Zee daer op ghesmeten worden. De Trouwe , die een goet stuck

stuck weeghs booz uyt op de ly lach / en hadde gheen noodt van de klippen ghe-
 hadt / midts sy 't Landt gewaer wordende stracks ghewent was. Als sy Landt Ende
 begosten te kennen / bebonden sy haer drie mylen boven de Strate / ende de-
 wijl datter midts de Weste windt gheen middel was / om van Landt af te
 komen / besloten sy metten anderen booz best de Strate wederom in te loopen /
 om aldaer eenighe goede Reede te soecken / ende bequaem weder ende windt
 te verwachten / ende dan de Bloote te volghen / die sy meynden noch tijds
 genoegh t'achter-halen / dewyl hy bestemt was naer malkanderen twee Maen-
 den lang te wachten op 't Eplandt Santa Maria. Teghen den avondt quamen sy
 by de zuydt-hoek van de mondt van de Strate / ende dreeben dien nacht dooz
 de stroom van ses oft seven mylen ter Strate-waert in / alwaer sy met tamelijck
 weder in een redelijck goede Bape gheanchert laghen tot den lesten September
 toe / maer doen resender eenighe bupen op / uyt de zuydt-weste / soo dat sy den
 eersten October booz drie anckers moesten leggen.

loopen
dooz ons
weer
weder
Straet-
waert in.

Onder-tusschen alsoo het vast Somer werdt / hoopten sy dat het weder haest
 beteren soude / maer waren in haer hope bedroghen / want sy noch in twee maen-
 den daer nae qualijck eenen bequamen dagh en hadden / om haer zeplen te droo-
 ghen. Dese Bay noemden sy de Sorghelijcke Reede, overmidts sy daer twint-
 riggh daghen gheleghen hadden / haren kost niet groote moeyten aen Landt soet-
 kende / daer sy behalven eenige Vogels niet en bonden / als Mosselen ende Slec-
 ken / die sy klip-klevers noemden / overmidts sy teghen de klippen aen hangende
 vast waren. Den 18 dito / alsoo 't gantsch ongeraden was daer langher te bli-
 ven / zijn sy uyt de boozschreven Bay t'zepl ghegaen / ende een myl dieper in de
 Strate gheloopen / alwaer sy een bequame Bape bonden / immers soo 't scheen /
 ende hebbent daer by de wal gheset. Hier ober-biel haer den 22 dito soo swaren
 storm / dat sy anders niet en meynden of en souden vergaen hebben / doch de Al-
 machtighe Godt versaght / ende teghen den dagh begost het weer te stillen. On-
 der-tusschen was hare daghelijcsche oeffeninghe met leegh Water aen Landt
 te baren / om haren kost te rapen / ende met hoogh Water om hout ende versch
 Water te halen / soo dat sy selden ledigh of droogh waren (hoewel datter nacht
 en dagh ghestoockt wierdt) ende in negen Maenden tijds / die sy in de Strate
 versteten / noyt zepl van de Reede en hadden / de selve / soo dickwils als 't weder
 toe-liet telckens bellende om te drooghen. Dese gheduerighe koude / bochtig-
 heyt ende scherp-snydenden hongher verroozsaecten onder sommighe van de
 Weerts gasten sulcken onwille / dat sy haer sieck ghelieten / om ledigh te moghen
 wesen ; het welck de goetwillige seer misnoedigh maecte / alsoo datter onder
 haer een mompelinghe rees / van weder naer Hups te keeren / die soo verre quam /
 dat sy den Capiteyn daer daghelijcks om quelden / ghebryckende ten dien eyn-
 de veele redenen / die hy ten besten het doenlijck was wederleyde / haer biddende
 dat sy Godes wille met ghedult wilden verwachten / ende recht uyt verklaren-
 de / dat hy niet van sin en was naer Hups te keeren / soo langhe sy op de twee
 Schepen soo veel volcks hadden / dat sy het slechtste in brandt steeckende / het
 minste daer van mochten voeren.

Soz
ghelijcke
Reede.

Het
scheeps-
volck bes-
gint te
murmur-
eren om
naer hups
te keeren.

Kortz daer nae werdt de selve Capiteyn de Weert ghewaerschouwt van Bal-
 thazar de Cordes, Capiteyn op de Trouwe, dat de booznaemste van sijn Schip sij-
 ne gasten wanhopigh ende flauhartigh maecten / waer dooz hy by haer alleene
 in de hope gingh / met bidden ende dreyghen op haer begheerende / dat sy haer

vooztaen wachten souden / niet de gasten pewers van te spreken / daer dooz sy
 in't minste souden moghen verflawen ; doch sy ontschuldighden haer / seggen-
 de / dat sy daghelijcks van de gasten hoozen moesten / datmen haer van hongher
 liet vergaen / ende dat sy den arbeidt noch de koude bochtigheyt niet langher
 en konden verdraghen / ende derhalben in de Zuydt-zee komende / met de Boot
 wech loopen souden / ende 't Schip alsoo verlaten / 't welck dan ghenoeghsaem
 om hals soude wesen. De Capiteyn dit hoozende / heeft de Maets in't ghemeyn
 daer ober aen ghesproken / dreyghende onder andere dat hy den eersten die we-
 derom van yet sulcks vermanende / met de doodt soude straffen / tot exempel van
 andere ; Waer dooz de mynsterije vooz dat mael ghestilt werdt / ende sy weder
 wat moedts kregghen / dan 't en duerde niet langhe / soo dat het Schip / sonder
 de hulpe van de Schipper op de Trouwe (die veel-tijds aen boozdt was) me-
 nighmael teghen de wal aen soude ghedreven hebben / midts d'onghewillighe/
 die nochtans ghewilligh wilden schijnen / meer belets als behulps deden / wan-
 neer men d'Anckers op-winden / ofte de kabels bieren soude. In sulck ver-
 dziet nu lagen sy / windt ende weder verwachtende / daghelijcks ghequelt met
 reghen ende harde stozmen / die met sulcken ghewelt ober 't gheberghte vielen /
 dat het scheen de Schepen omghewaeyt souden hebben / ende soo daer eenighe
 slagh van Water hadde konnen gaen / gheen Anckers en souden hebben konnen
 houden / maer alsoo 't slecht Water was / en haddense niet als de windt te bree-
 sen. De mynsterie onder 't volck werdt langhs soo grooter / te meer om dat
 eenighe de rekeninghe ghemaecht hadden / dat het onmoghelijck was met haer
 Broodt toe te komen. Waer ober de Capiteyn upt de Broodt-kamer komende /
 een bly ghelaet toonde / ende seyde datse noch vooz acht Maenden Broodts ghe-
 noegh hadden / hoewel datter vooz gheen bier in der waerheydt en was / ende
 dat hy derhalben vooz-ghenomen hadde / al waer 't oock een Jaer lang nae de
 goede windt te wachten / oft hy ghebreecke van dien naer Oost-Indien te loo-
 pen om de Bloot te bejegghenen. Aldus dan ghelegen hebbende tot den tweeden
 December toe / kregghen sy een Noozdt-ooste windt / ende lichten daerom ter-
 stont de Anckers om t'zepl te gaen / maer onder zepl wesende / konden van't
 Landt niet af komen / mits de dwarlinge van de windt / tusschen de hooge Lan-
 den / ende de diepte van de Bave / waer dooz 't Geloove soo dicht teghen 't Landt
 dreef / datmen met den eenen voet in de Gaelderije / ende metten anderen op't
 Landt staen konde / in't upterste perijckel / soo't yet wat ghewaeyt hadde. Des
 anderen daeghs zijn sy met de vooz-ebbe upt de voozschreven Bave (die sy de
 Besloten Bay noemden) te samen t'zepl ghegaen / doch t'ongheluckigher uren /
 want sy sint dier tijdt noyt meer hy den anderen quamen te legghen / ballende
 dien dagh dzie mijlen leegher dan sy te voozen ghelegghen hadden / ende leggende
 wel een mijl van malkanderen verscheden.

Besloten
 Bave.

Den 8 dita oberviel haer soo gheweldigen storm / als sy noch opt gesien had-
 den / want de Zee haer dooz den windt hoogher als de stenghe van de Schepen
 verhieft / het welke twee daghen duerde. Den 10 dita / des naemiddaeghs / het
 weer een weynigh ghestilt zijnde / is Capiteyn de Weert naer de Trouwe gheba-
 ren : doch den hoeck om komende / en heeft hem niet ghebonden / noch oock
 eenigh tecken van plancken oft masten konnen sien / waer ober hy seer bedroeft
 weder aen boozt voer / ende is des anderen daeghs heel vooz naer een Inham
 roepende / alwaer sy ten lesten / ober een leegen hoeck / de stenge van't Schip ghe-
 waer

waer werden / 't welck haer wederom wat verheughde. Men boozdt gheweest hebbende / hebben haer Sloepen (die sy meynden te komen halen) daer noch moeten laten / op dat die van de Trouwe haer verlozen Ancker ende Couwen weder visschen mochten / ende zijn alsoo wederom naer haer eyghen Schip toe ghebaren / luttel denckende / dat dit de leste reyse was / dat sy malkanderen sou-den sien. Ende alsoo nu dooz dese langduerighe stormen / verlies van Anckers / spilling van de kabels / hongher / koude / en onghemack / het volck weder gantsch moedeloes wiert / meer wenschende om de doot als om 't leben / obermits sy haer rekeninghe maectten / dat sy ten lesten by ghebreeke van Broodt noch achterwaert noch boozwaert en souden konnen / soo heeft de Capiteyn des anderen daeghs / wesende Sondag / al 't ghesont volck by hem te gaste ghebeden / midts hy op dese twee tochten eenighe Gansen / Eenden en ander ghebogelte ghescho-ten hadde. Nae de maeltijt heeft hy niet nae-ghelaten / dat eenighsins dienen mocht / om de Maets te vermanen / tot ghedult ende lijdtfaemheydt / elck van haer in 't besonder bedanckende / van haren ghetrouwen dienst / ende vertroosten- de met de seckere beloften Godts / die de sijne niet verlaet / als sy hem van her-ten aen-roepen / ghelijck sy nu menighmael versocht hadden. Hier dooz wer- dense weder wat beter ghemoet / ende zijn met de Capiteyn nae de west-hoek van de Bape gheroep / om naer ghewoonte haren daghelijckischen kost te gaen soecken. Om den hoek komende werden drie Canoas met Wilden siende / die 't Boot ghewaer wordende / haer Canoas terstont verlieten / haer te Lande bega- ven / ende 't steyle gheberghte als meyzkatten op klaverden. De Capiteyn dede haer dapperlijck nae roepen / maer te bergheefs / want waren alreets op 't ghe-berghte. In de Canoas en werdt niet ghebonden / als jonghe Dupckers / houte harpoenen / bellekens van de wilde beesten / ende ander rommelinghe / die sy in de Canoas lieten legghen / ende aen Landt spronghen / om te besien of de Wilde daer pet geberght hadden. Hier werdense aen de voet van den bergh een Vrouwe ge- waer met twee kinderkens / die groote neerstigheyt dede / om haer te ontkomen / dan werdt ghegrepen / ende met haer kinders in een van de Canoas ghebzacht / ende boozts in de Kajute / sonder datmen aen haer mercken konde / dat sy daer in beweeght was / oft eenigh teecken toonde van droefheydt. Was een middel- baer Vrouw-mensch van leden / met een grooten hanghenden buyck / rosachtigh van couleur / stupz van wesen / kort van hayze / 't welck sy (als anders geen messen kennende) met Mossel-schelpen af-snijden / behalven dat sy 't booz tot aen de oo- ren toe laten wassen. Dit is des te meer te verwonderen / dewijl hare Mans het hayz sonder af-snijden draghen. Tot een cieraet hadden sy eenige flecken-huyf- kens aen den hals hanghende / achter bekleedt zijnde / met een Krobbe-bel / dat booz aen den hals met zenuwen toe gebonden was : De reste van 't lijf was heel naecht / de borsten hingen als Koe-mammen : Sy was groot van monde / scheef van beenen / ende lang van hielen. Wilde gheen ghekoochte spijs eten / daerom gaf men haer een van haer Voghels upt de Canoa , die sy nam / ende de pluymen een weynigh afstreckende met een Mossel-schelp ontlede / hem ontginnende van achter de rechte bleughel / ende soo ober de borst tusschen bey de poten tot ach- ter toe. Dat ghedaen zijnde / trock hem 't inghewant upt / wech-werpemde de gal / dar men ende 't hart / doch de leber een weynigh ober 't vyer ghehouden hebbende / heeft se gegeten / alsoo dat haer 't bloedt te monden upt liep : Daer nae drucktesse den dreck upt de maghe / ende keerde die op haren dupm om / nemende 't een

Derne
men wes
derom
eenighe
Wilde.

Daer van
sy een
Vrouwe
bekomen
met twee
kinderen.

de 't een eynde in de mont/ ende 't ander in hare sincker-hant ; met de rechter handt / daer sy een weynigh schzapsel van hout in hadde ('t welck sy altydt in hare Canoas mede boeren) kupschte sy de selve maghe twee oft drie mael / ende heeftse alsoo/ een weynigh warm ghemaectt zijnde / mede opghegheten. 't Li-chaem scheurde se met haer tanden van een / daer in bijtende dat het bloedt tot op haer bozsten liep/ ghelijck oock haer kinders deden / die mede van desen rouwen Doghel aten / 't een 4^{te} Jaer / 't ander noch boven ses Maenden niet oudt zijnde/ nochtans haddet de mondt vol tanden/ ende kost alreets gaen. Dit was haer maniere van eten/ ende dat met een stemmigh wesen / sonder dat sy/om al 't lachen van de Maets/ eens soude ghelachen hebben : maer haer maeltijt gedaen zijnde/ sette sy haer op haer hielen/ als een Meer-katte toesiende. Slapende lagh sy heel kort / alsoo dat haer knien by-naest aen de mondt quamen : het jongste kindt in den arm / met de mondt aen de mamme hebbende ; waerdigh om te verhalen.

Sy hadden de boorszreben Vrouwe twee daghen aen boozdt : maer den 14 dito/ als de windt wat ghestilt was / heeft de Capiteyn haer aen landt doen brenghen / eerst by hem toeghemaectt zijnde met een rock met halbe mouwen/ komende tot aen haer knien / een hembde / een muts op 't hooft / ende ettelijke Paternosters om den hals ende armen : Daer toe kreegh sy noch een Spiegelken/ een Mesken/ een Spijcker/ een Elsen/ ende meer ander snuysterdinghen/ waer mede sy heel wel te breden was. Haer jongste kindt werdt oock ghekleedt met een groen Kockken/ ende met Paternosters verciert : maer haer oudtste Doch-ter (die daer nae t' Amsterdam ghestorven is) moest sy daer laten / het welck haer niet al te wel en scheen te ghenoeghen : doch is ebenwel / sonder moeyte/ ghewillighlyck in de Boot ghedaelt / ende ontrent een myl van 't Schip / nae haer begheeren/ in 't Westen aen Landt gheset/ daer de Maets wel eenigh vper/ gheweer/ ende ander ghereetschap bonden/ alsoo dattet wel scheen dat de Wilde/ haer ghewaer gheworden zijnde / gheblucht waren / maer gheen Menschen en konden vernemen/ waer ober sy weder naer boozt boeren / latende de boorszre-
Groote ven Vrouwe aen landt. Soo haest en waren sy niet aen boozdt/ of ten begon soo
stom. te stormen upt den Boozdt-westen dat haer de hazen te berghen stonden ; want het water verhieff sich verre boven de Stenghen/ ende de baren smeten soo ghe-
Onghe- weldigh teghen 't Schip aen / dat het wonder was dat het selve niet 't onderste
luckighe boven en keerde. Jammers quamen noch eyntelijck/ met grooter moeyte en soz-
Baye. ghe / upt de boorszreben Baye / die sy derhalven de Ongheluckighe noemden/ Godt Almachtigh hooghlijcken danckende / dat hy haer / buyten alle hope/ soo miraculeuselijck verlost hadde. Maer des anderen daeghs buyten op de vaert wesende/ werden sy wederom seer verflaghen : want den abondt op de handt ko-
't Schip mende/ lagh haer eenigh Ancker sonder Touw/ 't welck sy/ midts den verbaer-
Geloobe lijcken storm / daer niet wel in en konden steecken. Dooz dese benautheydt seer
loopt nae verbaest zijnde/ bonden gheen beter raet/ dan dat sy't booz de windt/ nae de Cor-
de Cordes des Baye lieten loopen / gheleghen ontrent in 't midden van de Strate / veertien
Baye. oft vijftien mylen leggher dan sy doen laghen / want daer kenden sy de gronden ende gheleghentheden / ende hoopten ondertusschen haer Ancker klaer te maec-
 ken. Zijn daerom dicht by de Zuyt-zijde heen gelopen/ op dat sy van de Trouwe mochten gesien worden/ ende booz den Inwijck komende daer hy lagh/ scho-
 ten een schoot / om de Capiteyn te waerschouwen ; waer op hy (soo haer docht)
 met

met een schoot weder antwoorde/ dies sy het te geruster lieten doorgaen/hopende dat hy haer volghen soude; ende hoewel sy 't alleen met een huyckende fock lieten aengaen/soo hadden sy nochtans dooz de krachtige windt soo veel vaerts/ dat haer de Boot / die sy met twee gheweldighe touwen vast ghemaectt achter aen sleepten / om de vaerdit wat te breecken / met een Zee-waters afghesmeten werdt/ soo dat sy hem naderhandt niet meer en saghen.

Legghende in de boorschzeben Baye de Cordes, sonder dat sy nu middel hadden om haren kost aen Landt te moghen gaen soecken / werden sy des anderen daeghs/wesende den 16 December/ in't oosten een Sloep siende/die na haer toe quam. Sommige meynden 't was de Sloep van Capiteyn de Cordes: Andere meynden 't waren eenige van de Blote die mede wederom 't Stratewaert in ghekomen mochten zijn: De derde saghen 't booz Enghelschen/maer de vierde (welcke meyninge waer viel) meynden 't was de Sloep van den Generael Olivier van Noordt, die (soo namaels bevonden) sijn volck uytghesonden hadde/om naer 't Schip Geloove te sien/want sy 't selve/niet meer als drie mijlen van daer leggende/ den hoek om hadden sien komen. Dese onberwachte komste en verquickte de Maets niet weynigh / want sy van den boorschzeben Generael eenigen bystant verhoopten in haren noodt: dies haer de Capiteyn oock seer minnelijck outsing. Sy waren vet ende glat / ende vertelden onder andere dat sy op't grootste Pinguins Eplandt over de 2000 voghels gehaelt hadden/ waer dooz de hongherighe magen op't Geloove soo seer gepzickelt wierden/datter onder haer niemandt en was die niet en wenschte op dat Eplandt te wesen / jae sommighe bestonden te seggen/dat de Capiteyn derwaers aen behoorde te loopen/ende datmen ginder soo wel als hier nae de windt konde wachten / dewijl het maer een uur varens en scheelde. Doch werdt dit alles ghestilt/ de Capiteyn verklarende dat hy hem gheensins van den Generael begheben en wilde. Des anderen daeghs is de Generael Olivier selfs by den Capiteyn ghekomen/ hem beloobende alle behoorzijcke hulpe te doen/ ende dat hy daeghs daer nae (soo moghelijck ware) met sijn Blote by hem komen soude/ ghelijck hy oock dede/ ende zijn soo den twintighsten dito met den anderen t'zepl ghegaen/ dewijle de windt zuydoost was. Drie of vier uren ghezeylt hebbende / hadt de Capiteyn den Generael/ dat hy hem sijn Sloepe met vier of vijf gasten leenen wilde / om booz uyt te varen / ende Capiteyn de Cordes te waerschouwen / dat hy hem ghereedt maecte teghen dat de Schepen booz-by quamen / om gheen tijdt te verliezen. Dit heeft de Generael ghewilligh gedaen / ende den twee-en-twintighsten dito onder zepl zijnde / werdt de Capiteyn op een Eplandeken (daer hy te booren wel om ghebaren was) twee byeren siende/hoewel hy noyt eenighe Wilde daer op ghesien en hadde / soo dat hy sich liet voorstaen/ dat het Capiteyn de Cordes volck mochte wesen / ende roepde derhalven met des Generaels Sloepe daer nae toe / maer heeft niemandt ghebonden / ende is alsoo onghetroost met de andere boort ghebaren / doch dewijl sijn Schip heel buyl was / en heeft hy soo wel niet kunnen laberen / maer daer sy de hooghte van de Ridders Bay kregghen/ daer heeft hy / de ebbe verloopende / nae sijn oude plaetse te rugghe moeten keeren. Des anderen daeghs de andere soo nae zijnde / dat hyse wel hadde konnen beschieten / ghebeurde hem al wederom 't selfde / ende dat dooz dien hy een enghete passeren moest / in de welcke de stroom van by oosten ende by westen de Straet malkanderen bejeghent / ende teghens den anderen stuytende/ sulcken

Daer haer een Sloep aen boort komt van den Generael Olivier.

Die selve mede aen boort komt.

Gaende met malkanderen t'zeple.

dzaeyinghe maecht/ dat sy telckens/ sy die met het booz-schip ghenaeckten/ omme dzaeyen moesten.

Maer
haest we-
derom
scheyn-
dende.

t' volck
murmur-
reert we-
der van
hongher.

Den 24 en konden sy mede niet wijder komen / als tot aen den hoek daer d'andere achter laghen / ende als de bloedt weder in quam / werdense weder te rugghe ghedzeben / nae haer oude plaetse. Alwaer de Capiteyn / siende dat het hem onmoghelijk was / in de windt te laberen / om by de Plote te komen / booz hem nam de windt te verwachten / om alsoo sijn flap volck van desen vergheefschien arbejdt te verschoonen. Hier-en-tusschen is de Generael / hoewel het in de windt was / t'zepl ghegaen / om beter keede te soecken / ende haer alsoo uyt het ghesicht gheraecht / obernidts hy / hoewel niet wijdt van daer / achter een hooghte quam te legghen. De Capiteyn hier dooz gheen hope meer hebbende / om by de Plote te komen / oock niet gheraden bindende langher sonder Boot ofte Schuyt te wesen / teghen allen aenstaenden noodt boozghenomen sijn groote Sloepe die hy in't ruym hadde / op te setten ; daer van de stucken noch des selvighen daeghs / wesende Kersdach in een gheboeght werden / maer des anderen daeghs werdt het begonnen werck weder ghestaecht / midts de windt noordelijck liep / ende sy derhalven onder zepl ginghen / op hope ten minsten het kleene Bayken te krijghen / dat een mijl van de Ridders Bay leydt / ende aldaer met beter gheleghentheydt ende meerder verseeckertheydt de Sloepe uyt te setten : dan werden van stercken windt weder ghedwonghen / naer de Cordes Baye (die vijf mijlen van daer lagh) te loopen. Daer sy den 26. ende 27. dito sulcken storm uytten noodt-westen kregghen / dat het volck mismoedigh wesende / weder bestont te morren / ende dat niet sonder reden / want sy in 14 daghen ghene Mosselen ghehadt hebbende / haer met weynigh dzoogh broots ende wat Olijns hadden moeten lijden. De Capiteyn siende dat sy de hoofden te samen staecten / ende booz een openbare muysterje vreesende / heeft al de Maets in sijn Kajuyte ontboden / ende ghepooght met alle moghelijke redenen te versprecken / dat sy doch den windt aldaer met hem wilden verwachten / ende niet praten van t'huyswaert te keeren / alsoo t' selve om verscheyden oorsaecken gantsch niet gheraden en was / begheerende dat een moghelijk sijn gheboelen hier van by uyt sprecken soude / want hy gheresolbeert was / soo wel de minste als meeste te hoorzen. Hier op werdt verscheydentlijck gheantwoordt / d'een radende naer Rio de Plata te loopen / ende t' Schip daer verlatende / nae de Portugesen op te roepen / ende die te segghen dat sy van d'Enghelschen ghejaeght waren / ende het Schip ten besten ghegheben hadden. Andere wilden naer Sint Helena , om aldaer te verberffchen / sonder in te sien dat het niet wel moghelijk en was het selve Eplandt van by westen te krijghen. De Stuyz-man Jan Outgertsz. meynde men behoorde de Goudt-kuste oft bocht van Guinee aen te soecken / dat hy bekent was / ende wel vijf malen af ende aen ghebaren hadde. Maer de Capiteyn hier mede niet vergheuoeght zijnde / en heeft niet seeckers willen besluyten al eer hy Capiteyn de Cordes ghespoocken hadden ; bebal derhalven datmen de Sloepe met aller neerstigheydt soude in een setten / ende is daer mede selfs op den eersten Januarij 1600. naer Landt ghebaren / om die op een nieuwt te verdrjiben en dicht te maecken. Des namiddaeghs werden sy om den hoek van by Westen thoe Sloepen siende / die nae haer toe quamen / ende naerderende / bevonden dat het den Generael Olbier was / welke seyde / dat hy

hy ghedwonghen zijnde / dooz de felle windt te rugghe te keeren / met sijn Schepen weder in de Ridders Baye ghekomen was / ende in een groote Inham gheroeyt / die hem niet verre van de Cordes Baye en brocht / daerom hy soo nae zijnde / nu quam sien of de Weerdt daer noch lagh / met hem brenghende een stuck **W**s wel drie ofte vier voeten dick / ende verklarende op de selve plaetse **W**s ghebonden te hebben / dat ettelijke bademen dick was / het welke des te meer te verwonderen staet / om dat het daer midden in de Sommer was / ende de Wilde naecht liepen. De Generael voer oock met den Capiteyn aen boozdt / die hem in sijn Broodt-kamer leyde / op dat hy hem ghetuygenis soude moghen gheben van sijne gheleghentheydt.

Dick
W's mid-
den in de
Sommer.

Des anderen daeghs is hy weder gheschepden / haer belovende alle moghelijke hulpe te doen / ende sijn Sloepe opwaerts te senden / om naer de Trouwe te sien. Ghelijck de Capiteyn naderhandt de sijne mede ten selven eynde op sont met sijn Vaendzigh ende een van sijn Stuyz-luyden / die hy (dewyl sy boozbt de Schepen moesten) een brief mede gaf aen den Generael / om van hem boozt twee Maenden broodts te versoecken ; doch de Sloepe quam den 9 Januarij wederom / na dat sy dooz contrarie windt vier daghen besigh gheweest waren ober vijf mijlen op te roepen / boozt tijdinghe brenghende / dat den Generael ten kortsten gheseydt / boozt haer niet ten besten en hadden / hem ontschuldighende met sijn aenstaende reyse / die hy (als waer was) niet en wist hoe langh dat noch dueren soude.

De Capiteyn dooz dese antwoorde hem selven in groote benautheydt bindende / sonder hope van eenighe tijdinghe van sijn Macker te krijghen / ende siende dat het hem niet langher moghelijk en was in sulchen soberen staet met sijn verhongherdt Volck te blijven : besloot ten lesten noch naer de Pinguins Eylanden te varen / om sich daer van vijf of ses duysent voghels te versien / ende sijn broodt soo veel te langher te doen strecken / als noch van meyninghe zijnde / soo 't waepen wilde / de Vloote te volghen. Schreef derhalven een brief aen Capiteyn de Cordes ; dien legghende aen de voet van een Boom (aen den welchen den Generael oock den datum hadde laten stellen / wanneer de Vloete daer ghepasseert was) daer hy een berdt aen spijckerde / op het welke gheschreven stondt : Soeckt aen den voet van desen Boom ; Ende zijn alsoo den 11 dito na de boozschreven Eplanden ghelooopen / daer sy het den 12 by het kleynste gheset hebben. Stracks voer de Capiteyn met al het ghesonde volck / zijnde ontrent 30 sterck / aen landt / de Stuyz-luyden alleen 't Schip betelende ; 't landt ghenaeckende / saghen sy terstondt groote menichte van Vogels / daerom sy alleen drie Putgers by de Sloep lieten / ende aen 't doodt-snijten vielen / soo dat sy'er met der haest een deel by den anderen kregghen : maer ondertusschen wert het so geweldigh wapende / ende 't water gingh so hol / dat de Sloep tegen 't landt aen dreef / ende eerder volcks genoegh by konde komen / soo vol waters sloegh / ende so hoog op de steenen liep / dat syse daer na met alle man niet en konden droogh krijghen noch op lant halen / wert derhalven dooz 't gedurigh stooten geheel ontstelt / ende beyde zijden ingeslagen. Hier en haddense nu niet anders te verwachten / dan malkanderen jammerlijck te sien sterben / want het haer onmogelijck was weder aen boozt te komen / vonden haer daer en boven sonder Timmerman / sonder gereetschap / sonder probisie ende sonder hout (want daer geen en wast) om haer te droogen / daer sy nochtans tot den hoofde toe nat wa-

't Getoo-
be loopt
na de Pui-
guins
Eplan-
den.

Daer
haer een
merkes-
lijck on-
gheluck
oberbalt.

ren / als die tot de schouderen toe in de Zee ghestaen hadden om de Sloepe wat hoogher te brenghen / ende alsoo van koude verkleumt zijnde / den moedt by na heel verlozen gaben. Doch de Sloepe met het leegh water droogh gheballen zijnde / bonden daer een bijl / een dissel / twee drijvers / ende sommige spijckers / 't welck haer weder een weynigh verblijde / dan alsoo het haer niet mogelijk en was de Sloepe booz den abondt op 't droogh te krijghen / waren sy genootsaecte die tot den dagh toe te laten legghen / ende de ghebroken plancken boozt te halen om vper te stoocken / haer alsoo dien nacht onder den blaewen Hemel behelpende met Voghels / die sy sonder Broodt half raew op aten / soo weynigh versch Waters daer toe bindende / dat sy hare dorst nauwelijcks en konden verstaen. Den dagh aenkomende / zijn sy met een moedt aen't werck gheballen / ende hebben dien dagh soo veel te weghen ghebracht / dat sy de meest ghebrokene zijde van de Sloepe klaer kregghen. Des anderen daeghs werdt d'ander zijde gheholpen / ende de Sloepe te water ghebracht / met vier mannen daer in / diese met vier ledere emmers droogh hielden soo sy best mochten / ende gheladen hebbende ontrent 450 Pinguijs , zijn met groeter blijchap teghen den abondt / zijnde den derden dagh dat sy van't Schip ghescheyden waren / weder aen boozdt ghekomen. In't naejaghen van de Pinguijs , al eer sy nae de Sloepe ginghen / hadden sy in een Pinguijs hol een Wilde Vrouw ghebonden / die haer staende / den tijdt dat sy op't Eplandt waren / verborghen ghehouden hadden. Sy was (doch gequetst zijnde / ende de lijckteekenen van haer toeghebeelde wonden noch wijsende) alleen obergheleben van de Wilde die de Generael Olivier aldaer doodt gheslaghen hadde / dooz dien sy hem twee van syn gasten omghebracht hadden. Haer aensicht was mede gheschildert. Om 't lijf hadt sy een mantel van wilde vellen / soo van Pinguijs als ander ghedierten / seer aerdigh met zenuwen t'samen ghenaept / ende hanghende tot aen haer knyen. Dooz haer schamelheyt hing mede een velleken / alsoo dat het schijnt dat het volck aen de Noozdt-zijde van de Strate veel zedigher ende ghespraeckfamer zijn als aen de Zuydt-zijde. Was upttermaten lang / ende naer adbenant grof van leden / 't harz heel kort afghesneden hebbende / daer de Mannen hier-en-teghen / ghelijck sy oock aen de Zuydtz doen / het harz lang hebben / ghelijck de maets bebonden aen een die daer op't selve Eplandt gheslaghen lagh / hebbende 't hooft met schoone pluymen verciert / ende 't lijf mede met de selvighe behanghen / waer ober een netjen hing met eenighe ghedrooghde beentjens / ende steentjens daer onder aen. Haer gheweer zijn boghen / waer van de pijlen aen't een eynde een bierkap hebben / die seer sterck en fraep daer aen ghewrocht is. De boozschreven Vrouw werdt by den Capiteyn een Mes ghegheben / daer sy seer met verblijdt was / ende wees daerom dat aen't grootste Eplandt veel meer Voghels waren / biddende boozts met wijfen datmen haer aen't vaste Landt setten soude / doch werdt booz dat mael noch daer ghelaten / in meyninghe nochtans van ter gelegender tijdt weer te komen / ende haer alsdan te brenghen daer sy wesen wilde. Het welck niet en gheschiede / noch de Vrouw en werdt van haer naderhandt niet meer ghesien / noch vernomen.

Van het
welcke sy
noch ver-
loft wo-
den.

Winden
een Wil-
de Vrouw
we.

Beschrij-
vinghe
van de
Pins-
gubns.

Op hebben elders in de boozgaende Schipbaerden de boozsz Voghels / by de Engelsche Pinguijs genoemt / den goetjonstigen leser vertoont ende beschreven / doch en sullen daerom niet laten sulck alhier noch een mael te verhalen / op dat haer ghedaente ende nature des te beter bekendt werde. Sy worden Pinguijs ghe-

ghenaemt / niet van weghen haer vettighepdt / soo de Schrijber van dit Journael verkeerdelijck meent / maer om dat sy witte hoofden hebben / want dat be- teeckent Pinguijns in't Enghelsch / ghelijck in Sir Thomas Candish Voyagie te sien is. De oude zijn 13. 14. 15. 16 pondt swaer / de jonghe van 8. tot 12. Op de rugghe zijn sy swart / den buyck wit hebbende / sommighe doek een witten randt om den hals / alsoo dat sy soo veel wits als swarts hebben : De huyt is by-nae ghelijck een Robbe-bel / soo dick als een Swijns-huyt. De beck groo- ter als die van een Raben / maer niet soo heel krom. Den hals kort en dick / 't lichaem soo groot als dat van een vette Gans / maer niet soo breeet. In plaets van vleugelen hebbense twee gepluynde blimmen hangende / waer mebe sy seer krachtigh swimmen. Houden haer meest te water / alleenlijck aen lant komen- de als 't broedens tijdt is. Sitten gemeynlijck drie vier in een hol by den ande- ren. Hebben de voeten swart / op't fatsoen van de Gansen / maer niet soo breeet. Gaen recht ober eynde / latende hare blimmen hanghen / al oft haer armen wa- ren / soo datse van verre Pygmeen oft kleyne mannekens schijnen : 't welck won- derlijck om sien is.

Dese Voghelen leven alleen by Visch / daer sy nochtans / ghekoockt zijnde / gantsch niet nae en smaken / maer soo goedt van smake zijn dat het wonder is. Hare holen maecten sy in Duyns seer diep in der aerde / ghelijck de Conijnen doen / waer dooz 't landt aldaer soo wytgheholt is / datmen der ober-gaende / me- nighmael tot de knyen toe in valt / ende dan somtijds van de voghelen in de hie- len ghebeten wordt.

Den 15 dito zijn sy naer 't grootste Eylandt / ontrent een mijle van daer leg- gende / ghebaren / om meer Vogels te halen / ende bondender sulcken overbloedt van de selve / dat / soo sy schoon met 25 Schepen daer ghekomen hadden / sy ha- ren noodtdruft genoegh souden hebben bekomen : Want waren ober de twee uren niet besigh / of haddender al ober de 900 in de Sloep. Des anderen daeghs / soo sy doende waren met de Voghels t'ontweyen ende te zouten / verhieff sich een storm wytten Noordt-westen / waer dooz haer Ancker gaende wert / ende sy ober een bancke dzeben daer't maer vier vadent diep en was. De Stuerluy- den bonden't ongheraden naer den hoeck toe te loopen / ende lieten't derhalven doozstaen : doch verklaerde de Capiteyn dat sy haer met soo weynigh Voghels in de Zee niet en mochten begheben / want hy niet meer als een ; pondt Broodt daeghs booz de man en hadde / ende souden dan noch een boozspoedighen windt moeten hebben / of anders kondender niet mede t'huyt komen / radende daerom datmen weder pooghen soude d' Eylanden te krijghen / om haer bet te verzoorgen van Voghelen / sonder welke sy niet en mochten leven / maer van hongher moe- sten vergaen. Maer eer't weder afnam / waren sy d' Eylanden wyt het ghesich- te quijt / ende verre daer beneden / alsoo dat de Capiteyn / duchtende die niet we- der te krijghen / het rantsoen van die tijdt af stelde op ; pondt broodts. Van den 17 dito / des naemiddaeghs / zijn sy weder by 't grootste Eylandt gheko- men / ende hebben't aldaer gheset / alle ghereetschap makende om noch een tocht of twee naer de boozschzeben Vogels te doen / maer kregen den 18 sulcken ghe- weldigen storm / datter goet gebonden werdt het Ancker op te winden / ende de Strate te rupmen. Dit was haer / dooz't hoogh opstijgen van de Zee / onmoege- lijck / ende en doostent doek niet bestaen / van breefe dat de spil soude gaende wor- den / ghelijck doek in't leste het Ancker ghespronghen en doozgegaen is : dies sy /

Groote
menichte
van Pins
gujns.

ont

De Geloo-
be loopt
de Straet
uylt/ naer
hups toe.

Sebalts
Eplans
den.

Een mis-
dadighe
suort ges-
recht.

Sebalts
ten op de
kust van
Guinee.

om 't Schip te behouden / de Kabel afhouden moesten / ende zijn alsoo onder
zepl gheraecht / seer rouwich om dat sy haer Ancker moesten laten sitten / want
sy'er nu niet meer als een en behielden. Van dier tijdt aen heeft de Capiteyn
hoor hem ghenomen / hoewel tot sijn leetwesen / de Strate te verlaten / ende naer
hups te loopen : Ghelijck sy dan den 21 dito / des morgghens / de selve verlaten
hebben / met een Zuidt-weste windt / Oost Noordt-oost / ende Oost ten Noorden
aenlopende / na dat sy neghen maenden daer in gheleghen hadden / met grooter
ellende van hongher en kommer / ende soo veel ghebaers / dat het onmoghelijk
is alles te beschrijven. In Zee komende / lieten sy des middaeghs haer Sloepe
drijven / obermidts sy door de baren soo aen stucken gheslaghen was / dat sy be-
gost te sincken. Den 24. des morgghens / werden sy in de by van haer / drie En-
landekens ghewaer / die tot noch toe in gheen Kaerten bekent en zijn gheweest :
dese noemdense Sebalts Eplanden / ende lagen ontrent tsestigh mylen van't vaste
landt / op de hooghte van 50 graden / 40 minuten. Sy saghender veel Pinguins
op / daer sy seer begheerigh naer waren / maer en hadden Schuyt noch Boot om
daer nae toe te baren.

Den eersten Februario 1600. heeft de Capiteyn de banche ghespannen ober
een Busselaer / ghenaemt Niclaes de Blicck , die met een pferen handt-boom
by nachte 't Schips-rupm op ghebroken hadde / ende een pottijs Wijn / met een
saccken Rijs daer uyt genomen / waer ober hy veroordeelt werdt met de koorde
ghestraft te worden. Maer alsoo hy nu bereydt stondt om ter executie te gaen /
hebben de ghemeyne maets / compassie met hem hebbende / den Capiteyn ern-
stigh om sijn leben ghebeden / die 't selve metten eersten afflaende / eyntelijck /
door het boorzidden des volcks / hem het leben gheschoncken heeft / midts con-
ditie dat niemandt meer door sulcke misdadighe en soude bidden. Den 3 dito /
teghen den avondt / werdt de boorznoemde Niclaes weder van den Proboost be-
schuldicht / als die droncken bebonden zijnde / verdacht was door onbehoorzijc-
ke middelen aen den Wijn gheraecht te zijn : waer ober hy ondersocht zijnde /
bebonden werdt op een nieuwen het rupm open ghebroken / ende daer uyt niet al-
leen sijn noodtdruft / maer oock meer als hy tot overdaedt van doen hadde / ghe-
haelt te hebben. Verhalben ter doot verwesen zijnde / is den eersten Maert
aen de Focke reede ghehanghen / ende voort in Zee laten drijven / tot een spie-
ghel van andere / die sulcks souden willen bestaen ; want een sulck mensch al-
leen mans ghenoech was om haer alle om hals te helpen / als die meer alleen
verdeedt dan sy met haer allen.

Den 15 Maert passeerden sy de Linie Equinoctiael / haer bebindende des
anderen daeghs op 30 minuten by Noorden / ende was den 54 dagh nae dat sy
de Strate verlaten hadden. Van hier af en werter gheen Wijn meer uytghe-
deelt / wantter maer een Wijpe meer en was / die de Capiteyn door de noodt ende
door de siecken wilde bewaren.

Den vier-en-twintighsten dito werden sy Landt ghewaer / namelijk Cabo
de Monte , op de kuste van Guinee. De Capiteyn hier ober seer ontstelt zijnde /
want het was verre buyten haer gissinghe / obergingh de Stuerluyden met
harde woorden / hem inbeeldende dat sy 't Schip daer niet opset ghebrocht had-
den / soo datter eenighe mooringhe begost op te staen onder 't volck / segghende
dat sy 't Landt van Belofte door haer hadden / ende den Hemel open / maer daer
niet in en mochten / ende datse noch beklaghen souden de ure dat sy 't Landt ver-
laten

laten hadden: doch de Capiteyn / die noch Yacht noch Boot en hadt om aen Landt te baren / ende maer een eenigh Ancker / en heester niet willen toe verstaen / ende daerom sijn reeckeninghe makende noch booz hier maenden Broodt te hebben/ teghen; pondt/ende twee oncen Rijs daeghs/ heeft beboelen van landt af te wenden.

Den eersten April saghen sy des nachts in de sy booz haer een byer / 't welck sy vermoeden een Schip te wesen: maer bebonden des mozghens dat het op't Landt gheweest hadde/ daer sy niet verre van daen en waren/ dooz dien haer de stroomen soo seer daer nae toe ghetrocken hadden. Ontrent dese tijdt waren de Pinguijns (daerse soo langhe een halbe Voghel daeghs peder Man af ghehadt hadden) teffens op: soo dat sy haer van dier tijdt aen souden hebben moeten lijden met dat boozschreben sobere portie van Broodt ende Rijs / soo de goeder tierene. Godt haer niet ghespijst en hadde met menichte van Visch: soo Conijnen ende Hapen/als anders/ die sy soo oberbloedelijck vinghen / datse ghenoegh daer aen t'eten hadden: drijbende op dese kuste ober de vijf weecken in stilte/ sonder yet te vorderen. Waer dooz de Capiteyn / bresende dat het selbe langhe soude moghen duren / ende dat sy ten lesten noch dooz noodt souden ghedwonghen worden de kuste van Guinee te kieser/ een Schuytjen binnen scheeps boort heeft doen maecten / de plancken daer toe zaghende van eenighe Noozdtsche balckjens diese noch hadden: ende is de selbe schuyt binnen twaelf daghen volmaect gheworden by den Stuerman Jan Ourgertsz. die eertijds hadde leeren timmeren. Volmaect zijnde/ en hebbense die tot den laetsten toe/ niet van doen ghehadt/ obermidts het op den 24 dito wat begon te waepen/ waer dooz sy haer cours nae de Blaemsche Eplanden stelden; ende nae dat sy den derden May een alghemeyne Vast ende Biddagh ghehouden hadden/ zyn sy den 21 dito/ den Tropicus Cancri ghepasseert/ vangende noch alle dage soo veel versche Visch/ dat sy een groote menichte daer van zouteden ende drooghden/ tot dat sy de hooghte van de boozsz Eplanden hadden/ alwaer haer de Visschen/ die soo lange 't Schip gebolght hadden/ verlieten / soo datse haer met den gezouten Visch moesten behelpen / die soo doozbeten was van het zout/ dat hy weder nieuwe sieckten veroorzaeckte onder 't volck; want alle die daer van aten werden ober haer gantsche lichaem soo root/ als of sy melaets geweest hadden/ met sulcken brant daer by/ datse niet ghenoegh drincken en konden. Veel werden oock met het scheurbuyck besmet/ soo dat sy wel een spoedighe reyse van doen hadden/ daerse Godt nacht en dagh om baden. Den 7 Junij wert de Capiteyn gewaer datter heymelijck broot uyt de kamer gehaelt wert/ want de zegel (daer de selbe kamer mede toegezegelt was) gebroken bebonden wert. Waer ober het volck / al-te-samen by een boben op't verdeck geroepen zijnde/ de Capiteyn een yder de sleutels van haer kisten af-nam/ende alsoo de broodt-haelders werdt kennende: welke/alsoo sy hier van de principaelste ende ghesontste op't Schip waren / als die noyt gebreck gheleden en hadden/ soo en konde hy niet alleen haer niet straffen/maer selfs niet in d'ysers setten/ obermits het weynigh ende slap volck dat hy hadde/ soo datse noch qualijck genoegh het schip konden regeeren. Dese dan/ alhoewel sy de doodt wel verdient hadden/ als die de principaelste oorzaeck waren van het wederkeeren des schips/ mitsdien sy onder haer ses oft sebenen by-na 14 maenden lang/ met nagemaeckte sleutels/ heymelijck in de broot-kamer gegaen hebende/ daer uyt ghehaelt hadden niet alleen haren noodtdruft/ maer oock om te ver-

Arghen
de hoog-
te van de
Blaems-
sche Eys-
landen.

Broods
dieben
ontdekt.

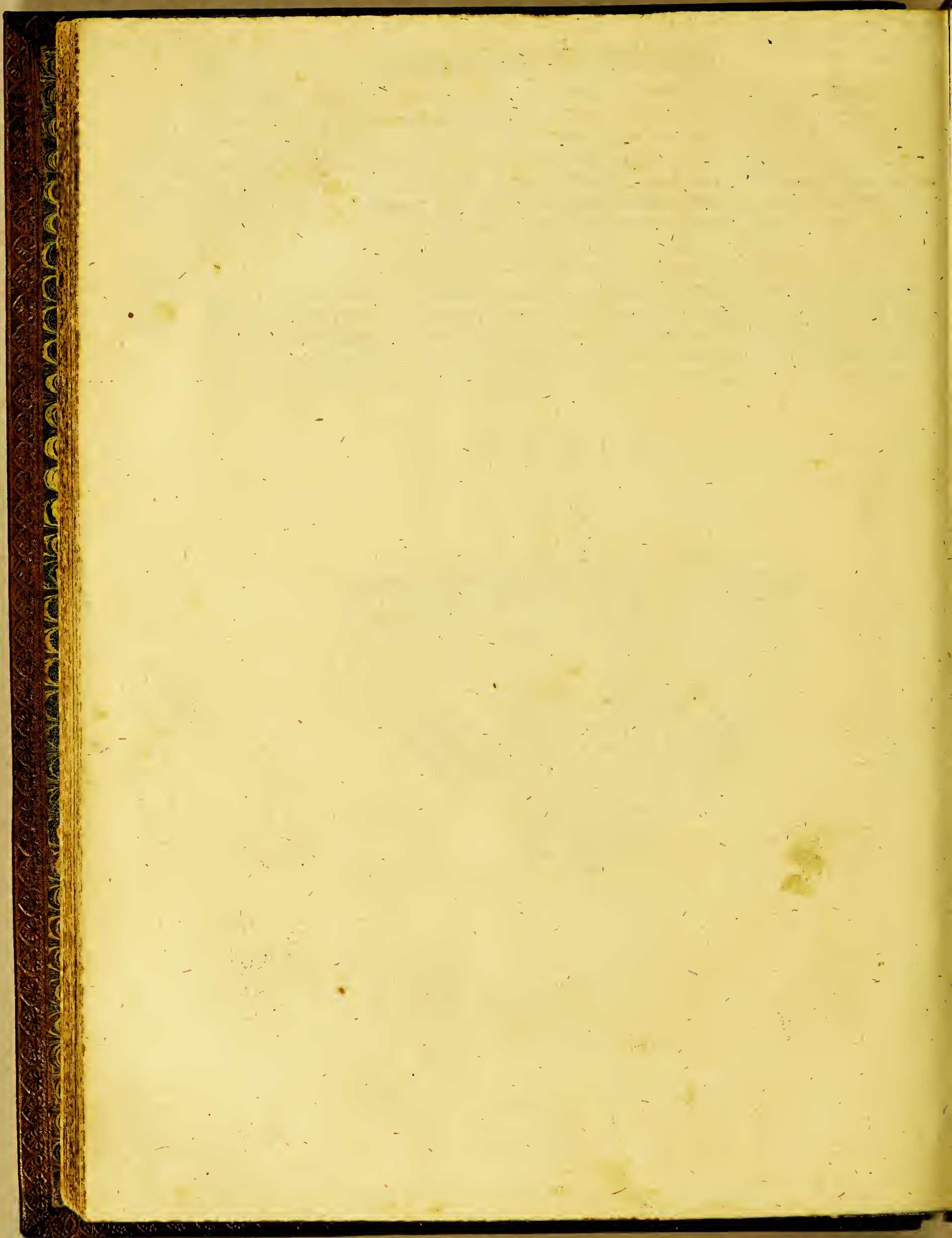
Komen
in't Ca-
nael van
Enghe-
landt.

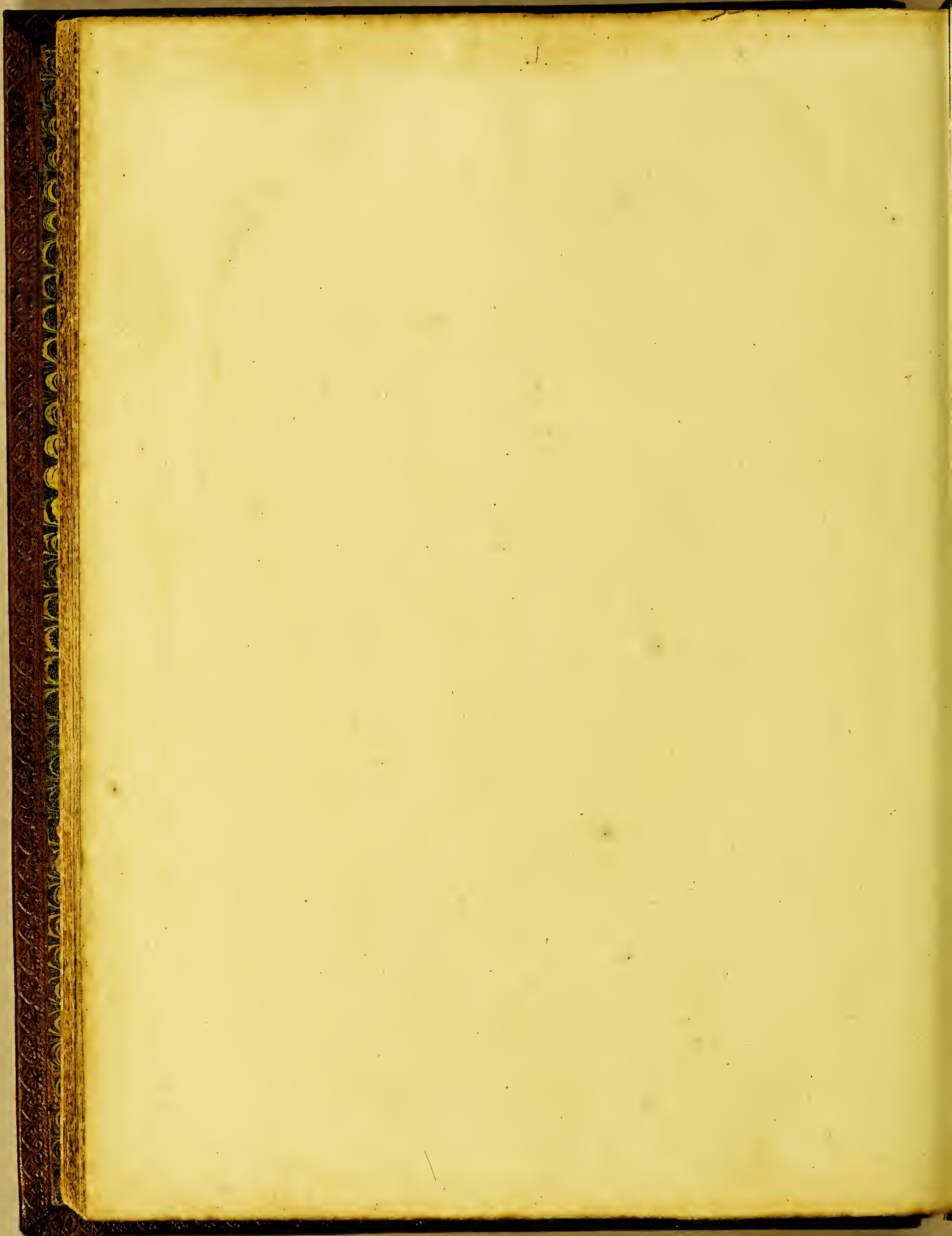
En van
daer in't
Goerees-
sche gat.

verkoopen / sonder dat het selve opt openbaer werdt: moesten nochtans booz dien tijdt dooz de bingheren ghesien worden / hoewel sy selfs versochten aen een vzeemt landt gheset te worden / vzeesende booz meerder straffe. Den 6 Julij zijn sy in't Canael van Engelandt ghekomen / ende de Capiteyn is te Doeveren aen Landt gebaren / om een Ancker en Coubo te koopen: doch noch 't een noch 't ander daer bindende / zijn den selbighen avondt t'zepl ghegaen / recht naer hups toe. Den 13 dito recht booz de Maes leggende opens-gaets op de lip / ende den Loots-man al aen boozdt hebbende / alleen wachtende naer het hoogh wa- ter / is de windt subijt omghelopen / soo datse ghenoodtsaecht waren het Goereesche gat in te loopen / alwaer haer de neghen-en-tsestighste ende laetste Man afghestorben is: de resterende ses-en-dertigh oorsaecke ghenoech hebbende om Godt Almachtigh te loben ende te dancken / die haer van soo langhen reyse / uyt soo grooten ghebaer / ende soo veel ellenden verlost hebbende / met lief wederom t'hups ghebracht hadde / nae dat sy ontrent vijf-en-twintigh maenden uyt ghe- weest waren.

FINIS.







F 642

S 3762







HT